

1981/82:37

Torsdagen den 26 november

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollen för den 18 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1981/82:111 om beskattningen av stiftelser med kulturpolitisk uppgift, m. m.

Anf. 1 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Ing-Marie Hansson har frågat mig om jag avser att kompensera den oväntade skatt som påförts Rikskonserter retroaktivt från 1978/79, så att Rikskonserter garanteras samma bidragsram reellt som riksdagen avsett. Ing-Marie Hansson har också frågat mig om jag avser att verka för att stiftelser med kulturpolitisk uppgift undantas från skatt på samma sätt som tidigare skett.

Svaret på den första frågan är följande:

Stiftelsen Institutet för rikskonserter har ett statligt anslag som årligen fastställs av riksdagen. Därutöver har Rikskonserter inkomster från bl. a. landsting och kommuner. Rikskonserter har dessutom ränteinkomster. Dessa ränteinkomster har tidigare inte varit beskattade enligt taxeringsnämndens beslut. Under hösten 1980 meddelade emellertid taxeringsnämnden att ränteinkomsterna skulle beskattas fr. o. m. 1978/79.

Detta var en oförutsedd retroaktiv utgift för Rikskonserter. Rikskonserter skall retroaktivt för 1978/79 t. o. m. 1980/81 inbetala ca 1 348 000 kr. i skatt. Med hänsyn till dessa särskilda omständigheter, avser jag att föreslå regeringen att Rikskonserter skall tillföras 600 000 kr. Vid beräkningen av det statliga anslaget har emellertid hänsyn aldrig tagits till att Rikskonserter haft ränteinkomster, varför det statliga anslaget fortfarande har minst samma bidragsram som riksdagen har beslutat.

När det gäller svaret på den andra frågan har jag samrått med budgetministern.

Torsdagen den
26 november 1981

*Om beskattningen
av stiftelser med
kulturpolitisk
uppgift, m. m.*

Reglerna för beskattning av stiftelser har varit oförändrade under en lång följd av år. Den skatt som påförts Rikskonserter beror således inte på någon ny lagstiftning, utan, såvitt jag förstår, på ändrad bedömning från taxeringsmyndigheternas sida.

Stiftelseutredningen har till uppgift att göra en allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser. Utredningen beräknas avsluta sitt arbete under nästa år. Jag anser det inte lämpligt att förelägga riksdagen förslag om ändrade skatteregler för stiftelser med kulturpolitisk uppgift, innan statsmakterna tagit ställning till vilka civilrättsliga bestämmelser som rent principiellt bör gälla för stiftelser.

Anf. 2 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag får tacka utbildningsministern för svaret.

Det är tillfredsställande att jag av det skönjer att den ekonomiska situationen för Rikskonserter inte bedöms vara så allvarlig som man först skulle kunna befara. Jag finner det dock litet grand underligt att man, som det står i svaret, aldrig skulle ha tagit hänsyn till förväntade eller redovisade ränteinkomster när man har beräknat de statliga anslagen till Rikskonserter. Många kulturstiftelser har ränteinkomster genom den anslagsmodell som staten tillämpar, och i de internbudgetar som stiftelserna arbetar med räknas ränteinkomsterna in som en del av de medel som verksamheten planeras utifrån. Därför undrar jag om inte ränteinkomsterna ändå ingår i underlaget, även om det vid anslagstilldelningen inte har tagits upp medel för dem. Men det är fövånande, om man vid beräkningen av det statliga anslaget inte har tagit hänsyn till de ränteinkomster som stiftelsen har haft att förfoga över.

Den andra aspekten som jag vill ta upp är effekterna av dessa principer för andra kulturstiftelser. Då kommer jag in på två saker. Det gäller dels formerna för medelsanvändningen, dels tidpunkterna för anslagstilldelningar. Det ryktas att det här förbereds ändringar och att man inte heller skall få tillgodoräkna sig ränteintäkter från de stiftelser eller andra som får anslag direkt för verksamheten. Det är mycket viktigt att man i så fall bedömer om man inte måste höja anslagsnivån i motsvarande grad, därför att annars blir det ett dråpslag mot kulturstiftelserna.

När det gäller skattefrågan så är det märkligt att samma distrikt och samma taxeringsnämnd tolkar samma paragraf helt olika från år till år. Det kan också göras olika tolkningar i olika distrikt. Jag kan visst förstå att ministern vill avvakta den utredning av stiftelserna som arbetar, men det är ju angeläget att man ser över om det inte behöver göras en klarare tolkning av 53 § i taxeringsförordningen och att man kanske överväger att ta upp också kulturinstitutionerna bland dem som är uppräknade som skall undantas från skattskyldighet.

I övrigt tycker jag att jag har fått svar på den fråga jag ställde, och jag förklarar mig nöjd med detta.

Anf. 3 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är faktiskt så att den anslagsframställning som man gör ibland kan skilja sig från den interna budget man arbetar med, särskilt i de fall då man har inkomster från andra håll som kan variera från år till år. Det betyder att verksamheten ibland kan ha en större omfattning än riksdagen har förutsett, och det finns all anledning att glädja sig åt det.

Det är inte någon uppgift för mig att tolka skattelagstiftningen för taxeringsmyndigheterna, utan det är bara att finna sig i de bedömningar man där gör. Jag kan alltså inte uttala mig om huruvida man tidigare har gjort ett fel i bedömningen av Rikskonserter status.

1977 antog riksdagen en ny lagstiftning om skattesituationen för ideella organisationer. I samband därmed tog Ingemar Mundebo initiativ till en översyn av stiftelser av bl. a. denna typ. Självfallet är det vår avsikt att, när utredningen är klar nästa år, göra den översyn som jag tror att vi är överens om måste ske och där man tar hänsyn till den faktiska karaktär som stiftelser av den här arten har. Men i avvaktan på det är det inte mycket annat att göra än att hoppas att vi skall kunna fortsätta den verksamhet som Rikskonserter har, och det sliter vi som bäst med i budgetarbetet i dessa dagar.

Anf. 4 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga att denna bedömning ändå är litet tvivelaktig, eftersom man helt bortser från att ränteinkomsterna skall räknas utanför anslagsramen. Riksdagen har ju angivit en målsättning för dessa kulturstiftelser, medan vissa institutioner har helt fritt spelrum utanför denna. Det vore riktigare att bedöma det så att de ränteinkomster eller de reservationer som finns skulle dras in. Så har man ju gjort från utbildningsdepartementets sida mot många myndigheter – jag tänker på t. ex. högskoleområdet och kulturrådet. Då har man innehållit reservationerna för att varje år inom en anslagsram kunna bedöma rimlig nivå och inriktning av verksamheten. Men om vissa verksamheter har medel som flyter vid sidan av det man kan bedöma och styra inom ramen, så frånhänder man sig också möjligheterna att kunna påverka verksamheten eller att bedöma hur den ser ut i sin helhet. Man får också en skevhet mellan de verksamheter som förfogar över medel vid sidan om och de som har en totalram inom vilken de måste verka.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1981/82:117 om beredskapen för bekämpning av olja och kemikalier till sjöss**Anf. 5** Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Märta Fredrikson har frågat mig vilka initiativ jag har tagit sedan riksdagsbehandlingen av handlingsprogrammet för miljösäkrare

Torsdagen den
26 november 1981

*Om beredskapen
för bekämpning
av olja och kemi-
kalier till sjöss*

sjötransporter för att förbättra beredskapen för bekämpning av olja och kemikalier till sjöss.

Efter riksdagens beslut med anledning av propositionen om miljösäkrare sjötransporter har uppbyggnaden av regionala förråd av oljebekämpningsmateriel påbörjats. Materielen skall kunna användas av kommunerna vid större utsläpp. Ett av de första förråden lokaliseras till Göteborgsregionen, men materielen från övriga förråd skall också kunna användas vid oljeutsläpp på västkusten, när så behövs.

Regeringen har gett statens brandnämnd i uppdrag att undersöka hur många strandbekämpningsbåtar som behövs utöver dem som togs upp i propositionen. Brandnämnden skall också överväga vilka typer av båtar som kan vara lämpliga att använda i strandzonen och hur båtarna skall kunna utnyttjas när de inte används för insatser mot olja.

Brandnämnden har vidare fått i uppdrag att klarlägga hur personer som finns på landsidan skall kunna utnyttjas för att förstärka kustbevakningens organisation, om ett kemikalieutsläpp inträffar till sjöss.

Regeringen har nyligen beslutat att ytterligare två nya miljöskyddsfartyg av s. k. sea truck-typ skall byggas vid Lunde varv. Dessa är de sista miljöskyddsfartygen i en planerad serie om sju.

Vidare har beslut fattats om att projektera ombyggnad och modernisering av två miljöskyddsfartyg, som är placerade på västkusten, för en kostnad av 4 milj. kr. Det gäller Tv 03 och Tv 043. Genom moderniseringen ökas fartygens användbarhet för att bekämpa miljöskadliga utsläpp.

Vid ett stort utsläpp måste man samla resurser som finns både inom Sverige och i våra grannländer. Jag har därför tagit initiativet till den samordningsplan som kustbevakningen och marinen gemensamt har tagit fram och som presenterades i förra veckan. Planen gör det möjligt att utnyttja marinens resurser snabbare och effektivare i olje- och kemikaliebekämpningen.

När det gäller möjligheterna att få hjälp från våra grannländer sker det en successiv uppbyggnad av samverkansrutinerna inom ramen för det internationella samarbetet. Särskilt betydelsefull är den nordiska samverkan. De nordiska länderna följer också tillsammans upp de frågor som aktualiserades genom det avsiktliga utsläppet av olja vid årsskiftet 1980-1981 på den svenska västkusten. Enligt min mening är det väsentligt att med alla medel försöka förhindra de avsiktliga utsläppen av olja.

Regeringen bedriver alltså ett målmedvetet arbete för att förbättra beredskapen för bekämpning av olja och kemikalier till sjöss.

Anf. 6 MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Boo för svaret, som dels visar en positiv inställning, dels visar att medvetenheten om havets betydelse ur miljösynpunkt nu ökar. Jag är helt nöjd med svaret, eftersom där tas upp en rad viktiga frågor och redovisas insatser som görs.

Jag vill ta upp två frågor i anslutning till svaret. Den ena gäller

strandbekämpningsbåtarna. Det är enligt dem som arbetar på oljeskyddsfartygen viktigt att de exempelvis har tillgång till praktiska arbetsbåtar vid varje postering. Får de sådana genom det beslut som har fattats? Tillvaratas även kustbevakningens erfarenheter när statens brandnämnd diskuterar lämpliga typer av båtar?

Egentligen skulle jag vilja kommentera varje del av svaret, för de är alla intressanta. Men jag skall stanna vid ytterligare en fråga, och det gäller ombyggnaden av Tv 03 och Tv 043. Jag tycker att det är utmärkt att praktiskt kunnande och ambitiös personlig satsning för att få bra fartyg tas till vara på ett sätt som gör att det blir billigt och, som jag hoppas, ger ett bra resultat.

Vid ett tillfälle hörde jag i ett radioprogram påståendet att vår oljebere- skap är god. Påståendet jävades genom oljeutsläppens härjningar. Men på ett sätt var kanske påståendet sant. Det fanns och finns massor av insatser, god vilja och intensiva förhoppningar. Men vad hjälper det att beredskapen är god, om det i praktiken är så att oljan trots detta föröder både hav och land. Detta har vi, inte minst vi som bor på västkusten, nödgats uppleva.

Med de beslut om åtgärder som statsrådet har redovisat här tror jag på att det blir en ökad effektivitet. Det viktigaste för ett effektivt oljeskydd är att man kan ta upp löskommen olja ute i havet, innan den når havsbotten eller land och kan ställa till bevisad eller befarad skada.

Vi måste på allt sätt bevara havet som en levande resurs, en resurs som vi värdesätter och skyddar, både förebyggande och vårdande. Om man tänker på att 70 % av jordens yta är täckt av vatten, är det lätt att förstå att havsprojekt lockar och att havets tillgångar är helt nödvändiga för framtidens försörjning. Det finns fantastiska tillgångar i havet, exempelvis mat, mediciner och kemiska substanser.

Ur havet kommer liv, och havet är nödvändigt för liv – det är livsviktigt för oss. Vattnet i haven skall vara friskt och rent – det ger oss frisk luft.

Mycket talar för att vi inte kan försörja jordens befolkning utan att ta till vara vad havet kan ge.

Havet – vår levande resurs – skall inte vara en soptunna utan botten, inte vara någonting som man slänger i väg olika saker i och inte ser mer i de mörka havsdjupen i tron att det som vi inte ser har vi inte ont av.

Havet är, som jag sade, en enorm resurs, ännu inte på långt när riktigt utnyttjad.

Hetsen efter ökad välfärd har givit negativa resultat i resursförstöring av mark, luft och vatten.

Vi strävar efter kortare arbetstider, längre semestrar och mera pengar. Det är viktigt att denna strävan inte får föröda möjligheten för oss att ha nytta av denna vår välfärd i ren och frisk miljö. Vad skall vi annars med all strävan efter materiell välfärd till. Vattnet, havet och jorden skall vara friska och rena.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Om beredskapen
för bekämpning
av olja och kemi-
kalier till sjöss*

Torsdagen den
26 november 1981

*Om beredskapen
för bekämpning
av olja och kemi-
kalier till sjöss*

Anf. 7 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! På Märta Fredriksons första fråga kan jag svara ja. De resurser som ställs till förfogande avser både strandbekämpningsbåtar och arbetsbåtar. Dessa skall självfallet tas fram i samarbete med kustbevakningen.

Sedan vill jag gärna säga beträffande diskussionen om de miljöskyddsfartyg som nu byggs att det sker en sammanvägning mellan de önskemål man har på västkusten och de önskemål man har på ostkusten. Dessa är litet skilda i vissa avseenden, och det måste göras en sådan avvägning att båtarna kan användas runt om Sveriges kust.

Sedan vill jag självfallet gärna ansluta mig till vad Märta Fredrikson säger rent allmänt. Här kommer de förebyggande åtgärderna mycket starkt in i bilden. Det är nödvändigt att vi hittar vägar som gör att vi kan följa upp vad som sker i fråga om felaktiga oljeutsläpp och på det sättet snabbt kunna komma till åtgärder. Därför kommer flygövervakningen exempelvis i Skagerack att förstärkas. Det är min förhoppning att vi skall kunna utveckla ett samarbete mellan de nordiska länderna för att vi skall nå ett resultat i förebyggande avseende.

Anf. 8 MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! När det gäller ombyggnaden av dessa två kustbevakningsbåtar sade herr statsrådet att det är litet skillnad på de olika kusternas behov. Då kanske man har möjlighet att tillvarata de resurser som finns på västkusten för att göra en snabb ombyggnad av båtarna.

Jag tackar för statsrådets instämmande i mina allmänna synpunkter. På lång sikt är det troligt att denna mer eller mindre kroniska förgiftning av havets botten som pågår är den allvarligaste miljöeffekten av oljan i våra vatten. Jag utläser av svaret när det gäller samarbetet mellan de nordiska länderna att vi kan få ett effektivare rapporteringssystem i fråga om de fartyg som fraktar olja och kemikalier. Men det kanske är en fråga som inte hör hemma här utan som vi får ta upp i ett senare sammanhang.

Anf. 9 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Vad beträffar de nya båtarna har hänsyn tagits till att de skall kunna användas runt om Sveriges kuster. När det gäller de två båtar som skall byggas om och som nu är placerade på västkusten är det självklart att man skulle kunna lägga in de bedömningar som Märta Fredrikson gör för att de skall bli kvar där. Men även dessa båtar måste kunna förflyttas till andra områden längs Sveriges kuster.

Sedan vill jag bara kort säga att det är viktigt att vi kan få en försöksverksamhet med den positionsrapportering som påbörjades den 1 juli i år och som omfattar även Kattegatt. Det kan vara ett bra inslag i de förebyggande åtgärderna.

Anf. 10 MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! Det är helt riktigt att samtliga båtar bör kunna användas runt hela Sveriges kuster i alla de sammanhang där de behöver sättas in.

Men vad jag egentligen tänkte på var att det finns möjligheter till ombyggnad på västkusten där kustbevakningspersonalen kan följa arbetet. Och dessutom bör båtarna inte tas ur funktion längre tid än absolut nödvändigt.

Beträffande rapporteringssystemet är jag tacksam för det positiva svar som jag fick av statsrådet. Jag vill bara tillfoga att systemet enligt oss på västkusten bör omfatta också båtar under 20 000 ton, vilket i dag inte är fallet i den försöksverksamhet som pågår.

Jag ber att få tacka för svaren.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1981/82:79 om en översyn av lagen om gravrätt

Anf. 11 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Per-Olof Strindberg har frågat mig när resultatet kan beräknas föreligga av den av riksdagen begärda översynen av lagen om gravrätt och varför arbetet inte har utförts tidigare, exempelvis i samband med utredningen om begravningsverksamheten.

Den av riksdagen begärda översynen avser två olika frågor (se LU 1979/80:4). Den första frågan gäller vilken väg som skall väljas för att upplåtarna av gravrätt skall få erforderlig information om förändringar av gravrättsinnehavaren. Den andra frågan är om en skyldighet bör införas för gravrättsupplåtarna att informera om planerade ändringar på gravplatser.

Begravningsverksamheten har under senare år behandlats som ett led i det omfattande utredningsarbetet om förhållandet mellan staten och svenska kyrkan. Det förslag till helhetslösning av detta frågekomplex som lades fram i Stat-kyrka-betänkandet (SOU 1978:1-3) innebar bl. a. en ändrad organisation av begravningsverksamheten. Helhetslösningen avvisades av 1979 års allmänna kyrkomöte.

Utredningen om begravningsverksamheten tillsattes under hänvisning till det nämnda förslaget samt remissyttrandena. Utredningens uppdrag var att göra en kompletterande undersökning av ansvaret för och organisationen av begravningsverksamheten samt att utforma alternativa förslag till lösning av frågan. Utredningen överlämnade i juni 1981 sitt betänkande Begravningsverksamheten (SOU 1981:36). Betänkandet remissbehandlas f. n.

Utredningen om begravningsverksamheten lämnar i betänkandet alternativa förslag till lösning av frågan om ansvaret för och organisationen av begravningsverksamheten. Två av alternativen innebär att lagen om gravrätt ersätts av ny lagstiftning. De speciella informationsfrågor som avses med riksdagens begäran om översyn av lagen om gravrätt behandlas däremot inte

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Om en översyn
av lagen om grav-
rätt*

Torsdagen den
26 november 1981

*Om distributionen
av hemliga handlingar inom regeringskansliet*

i betänkandet. Dessa frågor får behandlas i regeringskansliet i samband med de överväganden som måste göras med anledning av betänkandet och remissyttrandena.

Det är min förhoppning att resultatet av dessa överväganden skall kunna redovisas under våren 1982.

Anf. 12 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Ett skäl till att frågan ställdes var att det inte är var dag man får en motion bifallen i det här huset. Och när nu lagutskottet den 6 november för två år sedan föreslog riksdagen ge regeringen till känna att man skulle ta upp frågan om information om ändringar på gravplatserna, vilket jag begärt, är det helt naturligt att jag med intresse följt frågans vidare behandling.

Efter att mycket noga ha läst betänkandet om begravningsverksamheten konstaterade jag att det inte fanns ett enda ord om den här frågan i betänkandet, vilket förvånade mig. Och det förvånar mig fortfarande att inte ärendet behandlades där.

Därför är det intressant att få veta att frågan i alla fall någon gång i vår skall tas upp i regeringskansliet.

Jag tycker att det har tagit mycket lång tid, och det var bakgrunden till frågan. Ärendet är också av den arten att väldigt många människor ute i byggena är intresserade av att få besked.

Man kan undra om det inte i regeringskansliet och de olika departementen finns någon form av förfallobok, där man kan få svar på frågorna: Vilka uppgifter har riksdagen ålagt oss, och har vi klarat av dem?

Jag ber i alla fall att få tacka justitieministern för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1981/82:85 om distributionen av hemliga handlingar inom regeringskansliet

Anf. 13 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Per-Olof Strindberg har frågat mig vilka åtgärder jag anser det möjligt att vidta för att i framtiden förhindra att hemliga handlingar som distribueras inom regeringskansliet kommer till utomstående kännedom.

I många ärenden som handläggs i regeringskansliet förekommer handlingar som innehåller uppgifter som är sekretessbelagda till följd av bestämmelserna i sekretesslagen. Givetvis måste sådana handlingar hanteras så, att uppgifterna inte sprids till obehöriga.

För att minska riskerna för att sekretessbelagda uppgifter kommer i händerna på obehöriga har statsrådshandledningen meddelat föreskrifter om hur sådana uppgifter skall hanteras i regeringskansliet. Föreskrifterna avser

enligt sin lydelse sådana hemliga uppgifter som rör totalförsvaret eller landets säkerhet i övrigt men blir i praktiken naturligtvis vägledande också för hanteringen av andra hemliga uppgifter.

Statsrådsberedningens föreskrifter har helt nyligen setts över och anpassats till bestämmelserna i den nya sekretesslagen. En utförlig orientering om de nya föreskrifterna har lämnats till alla anställda i regeringskansliet.

Min uppfattning är att skyddet för sekretessbelagda uppgifter i regeringskansliet är gott. Att det i enstaka fall förekommer att uppgifter kommer till utomståendes kännedom undanskymmer inte detta faktum. Jag anser därför att några ytterligare åtgärder inte f. n. behöver vidtas.

Anf. 14 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka justitieministern för svaret på en fråga. Det är inte så ofta jag ställer frågor – det råkade bara bli så att de här två frågorna kom att sammanfalla tidsmässigt.

Jag hade tänkt visa en bild, men av tekniska skäl var det inte möjligt. Jag vill understryka både för kammarens ledamöter och för justitieministern att jag inte är ute efter att forska efter någon källa. I samband med att förhöret med kaptenen på den grundstötta ubåten hölls var det en tidning – men jag skall alltså inte nämna vilken tidning det gällde – som hade rubriken: "Här är det hemliga protokollet." Sedan står det i texten att denna tidning har tagit del av huvudpunkterna i protokollet, som av överbefälhavaren, general Lennart Ljung, i mycket begränsat antal exemplar delgivits statsministern Thorbjörn Fälldin, utrikesdepartementet och försvarsdepartementet. Så kommer huvudpunkterna i förhørsprotokollet, som jag vill minnas var ett mycket litet protokoll – det rörde sig tydligen om två A4-sidor.

Det är givet att det här var en tidningsuppgift som väckte väldigt stort intresse, och även berättigad uppmärksamhet, tycker jag. Jag är naturligtvis medveten om att tidningar gärna vill ge intryck av att besitta informationer som är hemliga.

Nu ser jag i svaret att det nyligen inom regeringskansliet har vidtagits en översyn av bestämmelserna, och det tycker jag är välgörande. Men frågan är om bestämmelserna är tillräckliga. Jag vet ju inte huruvida dessa uppgifter som man påstår var hemliga verkligen var hemliga – det undandar sig naturligtvis en utomståendes bedömning. Jag vet inte heller vad "nyligen" innebär, om det innebär att man just med anledning av sådana här händelser har haft frågan uppe. Justitieministern anser att det f. n. inte finns anledning att göra några ytterligare överväganden.

Jag vill emellertid understryka att för att medborgaren i gemen skall ha tilltro till vårt sätt att behandla inte minst för rikets säkerhet viktiga angelägenheter är det viktigt att man också är på det klara med, att om en tidning påstår att den besitter hemliga uppgifter, då är det inte regeringskansliet som har sipprat, utan då är det tidningen som lämnar en felaktig uppgift. Jag hoppas att jag kan tolka justitieministerns svar på det sättet.

Torsdagen den
26 november 1981

*Om vissa åtgärder
mot narkotika-
brottsligheten*

Anf. 15 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Det här med att bevara sekretessbelagda handlingar hemliga är ju mycket viktigt. Det är därför vi har utfärdat bestämmelser om det. Men jag vill gärna erinra om de regler vi har i sekretesslagen och tryckfrihetsförordningen om att lämna ut sekretessbelagda uppgifter.

Normalt får tjänstemän röja sekretessbelagda uppgifter, om de lämnas till massmedia. Tryckfrihetsförordningens regler om meddelarfrihet innebär att den som lämnar uppgifter för publicering i tryckt skrift är fri från ansvar, även om uppgifterna annars inte får lämnas ut. Den meddelarfriheten gäller också för förhållandet till radio och TV. Det finns emellertid undantag från meddelarfriheten – det vill jag understryka. Ett viktigt undantag är att det inte är tillåtet att med avsikt lämna ut en allmän handling som innehåller sekretessbelagda uppgifter. Det är för att skydda dessa som vi har sett över anvisningarna.

Men regler är något för sig – utöver reglerna finns det naturligtvis anledning att framhålla det ansvar som var och en måste känna mot sin arbetsgivare och den lojalitet han kan ha. Det är en fråga som man i sista hand måste göra upp med sig själv.

Anf. 16 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! När det gäller det sista som justitieministern yttrade i sin replik vill jag starkt understryka att det helt naturligt är mycket som ankommer på de enskilda människorna i detta sammanhang.

Jag är glad över att vi har fått detta klarläggande. Låt mig bara tillägga ytterligare en sak, som kanske i och för sig hör hemma i en annan debatt. Ibland har jag en känsla av att man kanske hemligstämplar handlingar onödigt ofta. Därigenom blir det alltför många hemliga handlingar i omlopp, så att säga. Då förlorar folk respekten för hemligstämplarna.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1981/82:115 om vissa åtgärder mot narkotikabrottsligheten

Anf. 17 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Susann Torgerson har frågat mig om jag avser att föreslå några åtgärder för att man oftare skall åtala än tillgripa disciplinstraff inom kriminalvårdsanstalterna och därmed minska narkotikabrottsligheten.

Jag vill först slå fast att narkotikahandlingen är brottslig såväl i en kriminalvårdsanstalt som ute i samhället. Varje innehav av narkotika, oavsett mängd, är enligt bestämmelserna i narkotikastrafflagen straffbart. Regelmässigt sker i dag polisanmälan när innehav eller försäljning av narkotika upptäcks i en anstalt. Om åklagaren finner att ett brott föreligger är utgångspunkten att åtal skall väckas. Under vissa förutsättningar har dock

åklagaren befogenhet att besluta om åtalsunderlåtelse. Ett sådant beslut förutsätter som regel att det bedöms som uppenbart att den narkotikabrottslighet som den intagne misstänks för är av så ringa beskaffenhet att den med hänsyn till den påföljd som den intagne undergår är utan nämnvärd betydelse.

Den domstolspraxis som nu föreligger innebär att även innehav av mycket små mängder narkotika i en kriminalvårdsanstalt har bedömts som narkotikabrott och föranlett fängelsestraff. Som exempel kan nämnas att hovrätten för Västra Sverige i en dom i augusti i år fastställt tingsrättens dom på fängelse 14 dagar för innehav i anstalt av 0,3 g cannabis.

Narkotikahandling inom en anstalt kan också beivras i disciplinär ordning enligt lagen om kriminalvård i anstalt. Detta förutsätter att polisanmälan inte görs. Jag har inhämtat från kriminalvårdsstyrelsen att styrelsen inom kort kommer att utfärda anvisningar med riktlinjer för styresmännens bedömningar i disciplinärenden av befattningshavare med narkotika i anstalt. I anvisningarna kommer att anges att enstaka innehav av cannabis, då mängden uppgår till högst 0,2 g, bör kunna bestraffas disciplinärt, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Det kommer vidare att anges att innehav av s. k. tung narkotika, oavsett mängd, samt all överlåtelse av narkotika alltid bör polisanmälans.

Mot bakgrund av vad jag nu har redovisat finner jag f. n. inte skäl att vidta några åtgärder.

Anf. 18 SUSANN TORGERSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga. Av svaret framgår att man från departementets sida är uppmärksam på det problem som jag har tagit upp – lagföring kontra disciplinär bestraffning. Det är jag naturligtvis mycket nöjd med.

Justitieministern säger i sitt svar att kriminalvårdsstyrelsen inom kort skall utfärda anvisningar, som innebär att bara innehav av mycket små mängder cannabis skall kunna bestraffas disciplinärt. Räcker det med detta? Varför skall man ha en gräns nedåt över huvud taget? Ute i samhället tillämpas lagföring även vid innehav av mycket små mängder. Varför skall man då på fängelserna ha disciplinär bestraffning för innehav av upp till 0,3 g cannabis? Vår strävan är ju att få narkotikafria anstalter. Borde inte då en så allvarlig företeelse som den det här är fråga om, även om den är vanlig, alltid leda till polisanmälan?

Bakgrunden till min fråga är samtal som jag haft med ledningen för ett behandlingshem för narkomaner i min hemort, Eskilstuna. All personal på detta behandlingshem är f. d. narkomaner. Jag har frågat om det finns några åtgärder som personalen tror skulle vara verkningsfulla när det gäller att minska tillgången på narkotika vid fängelserna. I de diskussionerna kom det fram att dessa f. d. narkotikamissbrukare såg en ökad lagföring, som alltså innebär en förlängning av fängelsestiden, som en preventiv åtgärd. Människor som sitter i fängelse vill ut därifrån. Hotet om en förlängning av fängelsetiden

kan, enligt deras mening, verka avhållande i fråga om denna typ av brottslighet.

En social rehabilitering av intagna på kriminalvårdsanstalter kan bara ske i en drogfri miljö. Från samhällets sida måste vi då tillgripa ett varierat spektrum av åtgärder för att minska förekomsten av narkotika – exempelvis genom att ha narkotikahundar, urinprovskontroller och bättre kontroll av besökarna.

Justitieministern anförde i sitt svar ett exempel på en dom från hovrätten för Västra Sverige som gällde en person som dömts till fängelse i 14 dagar för innehav av 0,3 g cannabis. Denna dom pekar just i den riktningen att lagstiftningen innebär en strängare syn på förekomsten av narkotika på fängelserna. Jag vill nu fråga justitieministern: Är denna dom representativ för domar som fälls i övriga delar av Sverige? Har något liknande fall prövats av högsta domstolen? Om så inte har skett, förutsätter jag att en prövning av ett liknande fall kommer att ske i framtiden. Om det visar sig att en dom, som den som anförs från hovrätten för Västra Sverige, inte håller i högsta domstolen, är då justitieministern villig att överväga en begäran om författningsändring i den här frågan – en lagändring som innebär att man skulle bedöma just innehavet av narkotika i ett fängelse som en så försvårande omständighet att detta i sig nästan undantagslöst skulle bedömas som narkotikabrott i stället för narkotikaförseelse, som ju är ett bötesbrott?

Anf. 19 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Jag vill först med anledning av Susann Torgersons fråga säga att något avgörande av högsta domstolen är mig inte bekant. Men jag vet att riksåklagaren uppmärksammat följer de här frågorna och att han är beredd att föra upp mål av detta slag till högsta domstolen för bedömning.

Disciplinär bestraffning förekommer numera i ganska ringa omfattning vid kriminalvårdsanstalterna. Man anmäler fallen till polisen. Under första halvåret 1981 förekom disciplinär bestraffning för narkotikainnehav bara i tolv fall – normalt görs polisanmälan. En förseelse av det här slaget kan också få behandlingsmässiga följder. Den intagne kan exempelvis förflyttas till en mera sluten anstalt. Hans möjligheter att få permission och frigång påverkas också.

Vidare vill jag påminna om att regeringen har ställt medel till kriminalvårdsstyrelsens förfogande för inköp av narkotikahundar. De första hundarna tas i bruk om ett par veckor vid kriminalvårdsanstalterna i Kumla och Norrtälje. Samtliga visitationspatruller kommer att utrustas med hundar.

Anf. 20 SUSANN TORGERSON (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern också för det här senaste svaret.

Vi är alltså på rätt väg. Samma lagar tillämpas inom fängelset som ute i samhället i övrigt, och det är naturligtvis den riktiga vägen. Men vi vet att

förekomsten av narkotika på kriminalvårdsanstalterna är mycket vanlig. Minst var fjärde intagen på fängelserna har en kort tid före fängelsevistelsen missbrukat narkotika. På de slutna anstalterna är missbruket antagligen ännu vanligare. Hur stort antal av de intagna som under fängelsetiden är missbrukare känner vi naturligtvis inte till. Det finns anledning att anta att det gäller ett ganska stort antal av dessa personer.

Man kan då undra varifrån narkotikan kommer. Jag talade alltså med en del personer på det behandlingshem som jag tidigare nämnde också om den här saken. De sade att det självfallet inte går att helt få bort narkotikan på fängelserna. Denna kommer nämligen till största delen in med besökare, men ibland också med personalen och vid transporter till fängelserna. Man kan även kasta in narkotikan på olika sätt över muren. Men en sak är väl ganska säker, nämligen att det är just besökarna som svarar för en stor del av tillförseln.

Jag skulle vilja fråga justitieministern: Ser man allvarigare på besökarnas roll i detta sammanhang, om de överför narkotika till internerna? Denna överföring sker på ett fängelse, alltså på ett annat sätt än ute i samhället i övrigt. Finns det någon anledning att vidta åtgärder i straffskärpande riktning när det gäller överföring eller försäljning av narkotika från besökare till interner?

Anf. 21 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Jag är glad att Susann Torgerson underströk den princip som jag tycker är riktig, nämligen att det som är straffbart utanför anstalten också är straffbart inom anstalten.

I den dom som meddelades av hovrätten för Västra Sverige och som jag nämnde i mitt frågesvar, anges som en försvårande omständighet att innehavet av cannabis hade förekommit på en anstalt. Det är självfallet en uppgift för domstolarna att ta ställning till vilka omständigheter som är försvårande. Men rent allmänt vill jag gärna säga att jag tycker det är en utomordentligt allvarlig sak, om en besökare utnyttjar sin besökandeställning för att sälja narkotika till en intagen. Detta är självfallet en mycket allvarlig historia.

Som jag nämnde finns det visitationspatruller på anstalterna. De har under senare år varit effektiva. Vi hoppas nu att de blir ännu effektivare med hjälp av hundarna. Jag vill verkligen understryka att vi ser utomordentligt allvarligt på bruket av narkotika i anstalterna, och vi är beredda att vidta en mängd åtgärder för att minska det så mycket som möjligt.

Anf. 22 SUSANN TORGERSON (fp):

Herr talman! Det är mycket tillfredsställande att justitieministern också uppmärksamtar den här frågan i vad gäller besökare. Det är ganska svårt att hundra procentigt kontrollera alla besökare av humanitära skäl och även på grund av vissa regler som gäller för kontroll på fängelserna.

Det har sagts mig, att om man mer eller mindre har som ett hot hängande

*Om skyddet för
medlemmar i ide-
ella föreningar*

över sig att man kan bli strängt bestraffad ifall man för narkotika till en intern på ett fängelse, så kan det också verka avhållande när det gäller den här typen av brottslighet. Och jag är mycket nöjd med att justitieministern förklarar, som jag tolkar det, att man har uppmärksamheten riktad på problemet med tillförsel av narkotika till interner på fängelser från besökarna.

Anf. 23 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Jag vill bara tillägga att permissionsutredningen, som vi fick för någon månad sedan, har kommit med förslag om skärpt kontroll av besökare. Vi skall ta ställning till det och hoppas att vi kan lägga fram förslag under detta riksmöte i detta hänseende.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1981/82:116 om skyddet för medlemmar i ideella föreningar

Anf. 24 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Under hänvisning till några aktuella fall som gäller uteslutning ur Sveriges lärarförbund har Joakim Ollén frågat mig, om regeringen anser att det inträffade visar att det finns ett behov av regler om ideella föreningar i syfte att skydda enskilda medlemmar.

Till en början vill jag erinra om att det enligt rättspraxis ankommer på allmän domstol att i sista hand pröva ett beslut om uteslutning ur en facklig organisation. Jag vill därför inte göra något uttalande angående sådana uteslutningar i enskilda fall.

Allmänt vill jag som svar på Joakim Olléns fråga säga följande.

Spörsmålet om en lagstiftning beträffande ideella föreningar har prövats i riksdagen vid flera tillfällen, senast år 1979. Motioner om en sådan lagstiftning har därvid avslagits. I sitt av riksdagen bifallna betänkande LU 1979/80:1 hänvisade lagutskottet bl. a. till att frågan om en lagstiftning beträffande de ideella föreningarna hade samband med pågående utredningsarbete inom nya arbetsrättskommittén och stiftelseutredningen. Enligt utskottets uppfattning borde därför ett slutligt ställningstagande till frågan om lagreglering anstå i avvaktan på utredningsuppdragets slutförande och på de beslut som statsmakterna kunde komma att fatta med anledning av utredningsförslagen.

Jag delar riksdagens uppfattning att det finns skäl att vänta med en eventuell lagstiftning om ideella föreningar. Denna uppfattning rubbas inte av vad som nu har inträffat. Enligt vad jag har inhämtat beräknas både nya arbetsrättskommittén och stiftelseutredningen slutföra sina arbetsuppgifter under år 1982.

Jag vill emellertid understryka att den enskilde medlemmen enligt gällande rätt ingalunda utan vidare kan uteslutas ur en facklig organisation.

Som jag nyss nämnde ankommer det i sista hand på allmän domstol att ta ställning till uteslutningen. Enligt rättspraxis kan domstolen därvid pröva, om den uteslutne medlemmen har låtit komma sig till last något som enligt stadgarna har berättigat föreningen att utesluta honom. Ett villkor i stadgarna som är oskäligt torde med stöd av 36 § avtalslagen kunna jämkas eller lämnas utan avseende.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

*Om skyddet för
medlemmar i ide-
ella föreningar*

Anf. 25 JOAKIM OLLÉN (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för att han har svarat på min fråga.

Bakgrunden till den är, som de flesta känner till, att tio lärare i Gävle preliminärt har uteslutits från sitt fackförbund, Sveriges lärarförbund, därför att de bevistade en fortbildningskurs arrangerad av Gävle skolstyrelse. De gick på kursen på fritiden och de gjorde det helt frivilligt. För dessa tio lärare, som modigt trotsade varningar och hot från sina fackliga ledare och ändå bevistade kursen, blev straffet alltså uteslutning. Också andra lärare hotas nu av uteslutning om de går på kurser av det här slaget.

Man kan fråga sig, vilket de uteslutna Gävlelärarna har gjort i ett brev till styrelsen för Lärarförbundet, var gränsen går för en facklig organisations rätt att styra medlemmarnas fritid. Får vi läsa facklitteratur på fritiden, frågar de uteslutna bl. a.

Hans Hellers, ordförande i förbundet, motiverar åtgärden med att "vi vill behärska fältet, vi vill behärska kollektivet". Det är en argumentation som knappast har någon bärkraft utanför Lärarförbundets eget kansli.

Vad som har hänt visar, menar jag, vilken oerhörd makt de fackliga organisationerna faktiskt har fått i Sverige. Det inträffade är en grov makt demonstration från den fackliga organisationens sida. Men händelsen visar också hur svag den enskildes ställning kan vara i en stor organisation. Därför måste man fråga sig om det inte borde finnas någon typ av lagskydd för den enskilde, bl. a. när det gäller risken att bli utesluten men också för rätten att på olika sätt få agera självständigt inom en organisation beträffande andra frågor som har att göra med den enskildes ställning i ideella föreningar.

Vi moderater är normalt inte först i ledet när det gäller att begära ny lagstiftning – jag tror att vi har alldeles för mycket av regler och förbud på olika områden. Men när det gäller skyddet för den enskilde har vi moderater varit pådrivande. Jag vill i det sammanhanget hänvisa till moderata insatser i samband med bl. a. arbetet med rättighetskatalogen i den nya regeringsformen.

Herr talman! Situationen är faktiskt den, att det finns nästan ingen i vårt land som i dag har så stor makt som våra stora organisationer. Och det finns i dag nästan ingenting som inte är reglerat utom just dessa stora organisationer. Det är en i och för sig något förvånande situation.

Justitieministern pekar i sitt svar på att det finns vissa möjligheter, inte med stöd av skriven lag men med stöd av den rättspraxis som har utvecklats

sig. Domstolarna har faktiskt också i ett antal fall prövat uteslutningar. Men jag vill ändå fråga justitieministern om det inte är på det sättet att de prövningarna i huvudsak har gällt om besluten har varit formellt korrekta, antingen på det sättet att man har bedömt om en uteslutning har följt reglerna för hur en sådan skall gå till eller också så att man har bedömt om uteslutningsgrunden var förenlig med stadgarna. Men egentligen har väl domstolarna inte gjort några materiella bedömningar av det berättigade i gjorda uteslutningar?

Det är detta som leder mig fram till frågan till justitieministern, om han inte anser att det finns en väsentlig lucka i skyddet för enskildas rättigheter på det här området.

Nu säger justitieministern att det finns skäl att vänta med en lagstiftning. Skall man tolka det så att justitieministern ändå menar att efter det att utredningarna kommit skall vi få en lagstiftning som bättre skyddar enskilda individer på detta område?

Anf. 26 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Först vill jag säga som min personliga uppfattning att man i olika organisationer naturligtvis bör ha högt i tak. Jag tycker å andra sidan att organisationer skall ha rätt att tillämpa sina stadgar.

Men vid den prövning som domstolarna gör i dag är det nog inte, som Joakim Ollén säger, bara fråga om en formell prövning. Uteslutningsstadganden som är oskäliga i materiellt hänseende kan, som jag har uppfattat rättspraxis, med stöd av avtalslagens 36 § jämkas eller lämnas utan avseende av en domstol.

Jag menar alltså att det finns möjligheter även enligt nu gällande lagstiftning att materiellt pröva ett uteslutningsbeslut, en prövning som självfallet är viktig.

Anf. 27 JOAKIM OLLÉN (m):

Herr talman! Justitieministerns uttalande är mycket intressant. Det vore naturligtvis bra om den typ av ärenden jag har tagit upp kunde bli föremål för domstolsprövning, så att man såg hur rättsläget är i dag och då också kunde bedöma vad det kan finnas för skäl att göra ändringar i gällande rätt.

Men vi kan i vart fall vara överens om en sak, och det är att det inte finns någon uttrycklig lagreglering på det här området, så att det klart framgår för olika enskilda medlemmar, t. ex. de tio uteslutna Gävleläraryrarna, vad de kan ha för rättigheter.

Som jag sade förut, antyder justitieministern att det bör, kanske bl. a. med anledning av den situation som jag har aktualiserat, så småningom komma en lagstiftning. Kan svaret uppfattas så, att justitieministern så att säga hyser sympati för tanken på att åstadkomma en lagstiftning som bättre skyddar den enskilde, efter det att de utredningar som bör avvaktas har kommit?

Anf. 28 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Vi arbetar ju med ett stort reformverk rörande hela det associationsrättsliga fältet, och jag finner det helt naturligt att vi med tiden får en lag om ideella föreningar. I den lagen bör, menar jag, självfallet också finnas allmänna bestämmelser om skydd för den enskilde, ett skydd som jag anser i stor utsträckning finns också i gällande rätt.

Anf. 29 JOAKIM OLLÉN (m):

Herr talman! Då återstår för mig bara att tacka för detta senare besked. Jag tror att det är första gången som en svensk justitieminister har konstaterat vad som enligt min uppfattning är helt riktigt, nämligen att det verkligen behövs en lagreglering av ideella föreningar, kanske framför allt för att skydda enskilda medlemmar i situationer som den de tio lärarna råkat in i.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1981/82:131 till utbildningsutskottet

1981/82:132 till näringsutskottet

9 § Privat tandvård, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:3 om privat läkarvård och tandvård, m. m.

Anf. 30 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! När det gäller tandvård lyser klassorättvisorna igenom. Trots att vi har en tandvårdsförsäkring är det relativt dyrt med tandvård i vårt land. För att ytterligare befästa klassorättvisorna vill nu moderaterna införa en självrisk i tandvårdsförsäkringen. Den drabbar inte de besuttna men väl de vanliga lönearbetarna, deras familjer och pensionärerna.

Sverige har en hög tandläkartäthet. Det finns ungefär 8 000 tandläkare, varav hälften inom privattandvården och hälften inom folktandvården. Rent statistiskt borde dessa 8 000 tandläkare kunna klara tandvården åt vår befolkning, om man räknade med att varje tandläkare svarade för 1 000 patienter. Men så är det ju inte i dag. Tillgången på tandläkare varierar kraftigt i olika delar av landet, och köerna till tandvården är på många håll skandalöst långa.

En totalinventering som gjordes 1975 visade att kösituationen var mycket besvärlig och att väntetiderna inom folktandvården var mycket långa. 1980 kom man fram till att 150 000 personer köade till folktandvården. Kötiderna inom folktandvården varierade kraftigt. På flera håll var kötiden upp till åtta

år, men genomsnittet låg på ungefär två års väntetid. I min hemkommun, Borlänge, är kötiden minst fem år inom folktandvården. Kötiden varierar med tillgången på tandläkare, men det finns exempel på områden där tandläkartätheten är hög och kötiden ändå mycket lång.

I Stockholm, Göteborg och Malmö redovisas en tandläkartäthet om en tandläkare på 600 invånare, i Norrland går det en tandläkare på 2 000 invånare. Det finns svårigheter när det gäller att rekrytera tandläkare till glesbygd, och det sammanhänger naturligtvis med sysselsättningsläget. Man kan alltså konstatera att tandvården inte fungerar och att tandvårdsreformen inte blivit fullt ut vad man hoppats på, trots att tillgången på tandläkare i och för sig är god.

Situationen för folktandvården är besvärande. Ungefär 350 tjänster är vakanta, och större delen av nytillskottet av utbildade tandläkare etablerar sig inom privattandvården. Som ett exempel kan nämnas att av 450 nya tandläkare gick på ett år, från 1978 till 1979, bara 124 till folktandvården.

Ett annat problem är den ökade andelen äldre i samhället. De har naturligtvis en svår situation. Där finns också större delen av våra protesbärare. Det blir naturligtvis svårigheter för dem när tandvården inte fungerar. Man kan säga att den besvärliga tandvårdssituationen drabbar till större delen de äldre, som mer än andra behöver vård av tänderna.

Under senare år har det talats mycket om vikten av att satsa på förebyggande tandhälsovård, framför allt när det gäller förskolebarn. Det är svårt att se hur den förebyggande tandhälsovården skall kunna byggas ut när tillgången på tandhygienister är så liten som den är. En utbyggnad av den förebyggande tandvården får givetvis inte utesluta en kraftig utbyggnad av den reparativa tandvården. Det har konstaterats att drygt en fjärdedel av den vuxna befolkningen under åren 1974–1977 inte någon gång besökt tandläkare.

Avgifterna i samband med tandläkarbesök har ju höjts av den borgerliga regeringen. De för dyringar som sker kommer att göra det ännu svårare att motivera människor att sköta sina tänder, vilket ytterligare understryker tandvårdens klasskaraktär.

För att man skall kunna förbättra tandvården krävs olika åtgärder. Huvudförutsättningen är dock att hela tandvården, inkl. den privata delen, kommer under kontroll av landstingen. Då först möjliggörs en planering av totalresurserna. Tandvård borde jämföras med annan kroppssjukvård, och kostnaderna för tandvården borde vara ungefär desamma som för besök hos annan läkare i den öppna vården.

Det borde föreligga skyldighet för tandläkare att tjänstgöra i de regioner och på de platser där det nu fattas tandläkare. Dimensioneringen av tandläkartätheten borde vara så väl tilltagen att den räcker för två besök per år för alla. För att möjliggöra en bra förebyggande tandhälsovård måste man också öka antalet tandhygienister kraftigt.

Därför föreslår vpk i motion 361 att riksdagen måtte uttala att folktandvården bör byggas ut och att landstingen bör ges reella möjligheter att

planera för en god tandvård, att tandläkartätheten bör dimensioneras efter ett behov om två besök per år och invånare, att utbildningen av tandhygienister kraftigt bör förstärkas och att patientförsäkringssystemet skall bli detsamma som det som finns i den öppna sjukvården.

Därtill vill vpk – och det är kanske det allra viktigaste – att regeringen får i uppgift att ta de initiativ och ställa de förslag som behövs för att tillgodose behovet av tandläkare på de orter där bristen är särskilt stor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 361 i alla delar och avslag på moderaternas reservation.

Anf. 31 ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Tandvårdsutredningen beräknas avlämna sitt betänkande inom den allra närmaste tiden. Det är anledningen till att vi moderater inte nu yrkat på bifall till de motioner som föreligger om upphävande av etableringsbegränsningen, trots att vi känner en mycket stark sympati för motionsyrkandena. En bidragande anledning är att nuvarande regler för etableringsbegränsning har fastställts av riksdagen att gälla t. o. m. utgången av år 1982.

I betänkandet behandlas även ett yrkande i motionen 1981/82:14 av Karl Leuchovius m. fl., i vilket begärs att riksdagen skall besluta att det från den 1 januari skall införas en självrisk i tandvårdsförsäkringen på 150 kr. Vi moderater har biträtt det yrkandet. då vi menar att en självrisk på 150 kr. per behandlingsserie har liten betydelse för den enskilde, eftersom det innebär högst 75 kr. i ökade kostnader jämfört med nu, medan det skulle innebära en stor inbesparing för tandvårdsförsäkringen. Räknat på uppskattat antal behandlingar per år skulle det ge en nettoeffekt av ca 200 milj. kr. per år.

Jag vill dock understryka att vi har biträtt det yrkandet som ett provisorium, medan vi väntar på de resultat som tandvårdsutredningens förslag kan leda till.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som jag tillsammans med Gullan Lindblad och Siri Häggmark fogat till socialförsäkringsutskottets betänkande.

Anf. 32 ELIS ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag kan fatta mig kort, eftersom de frågor som Lars-Ove Hagberg och Allan Åkerlind tagit upp är under utredning och man väntar ett betänkande mycket snart.

De frågor som vpk tar upp i sin motion rymms inom tandvårdsutredningens uppdrag, varför det enligt utskottets mening inte finns anledning bifalla motionsyrkandet om ytterligare utredning.

Moderaternas reservation föreslår en självrisk i tandvårdsförsäkringen, att träda i kraft fr.o. m. den 1 januari 1982 som ett provisorium i avvaktan på tandvårdsutredningen. Detta yrkande är mycket märkligt, eftersom tandvårdsutredningen beräknas avlämna ett betänkande, bl. a. om sådana

frågor, kanske redan i år, dock senast under våren 1982. Det är då rimligt att vi väntar och ser vad utredningen kommit fram till.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 33 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Om en utredning pågår, blir det ingen diskussion, men jag vill ändå göra utskottets talesman uppmärksam på att riksdagen bör kunna tala om vad den vill.

Det är detta vpk-motionen går ut på: att riksdagen uttalar vad det egentligen skall handla om. Nu kan vi ana oss till vad som kommer, och vi kan ana oss till politikens inriktning i dag. Om både moderaternas reservation och vpk:s förslag inryms inom utredningens ram, innebär det ju två ytterligheter: den ena som vill tillfredsställa de mer välbärgade och den andra som vill tillfredsställa det stora flertalet människor här i landet. Från den utgångspunkten tycker jag inte att man kan nöja sig med detta beslut. Utskottet kan naturligtvis glida undan och säga att man tar en sakdebatt i annat fall, men jag vidhåller att de åtgärder som är föreslagna i vpk-motionen är angelägna och att de behövs nu, varför jag föreslår att riksdagen med kraft avslår moderaternas förslag till inriktning av tandvårdsförsäkringen.

Anf. 34 ALLAN ÅKERLIND (m) replik:

Herr talman! Det skulle kunna sägas mycket om det här, men jag skall bara rikta mig till Elis Andersson som tyckte det var märkligt att vi föreslagit den mindre inbesparingen som ett provisorium, därför att tandvårdsutredningen eventuellt lägger fram sitt förslag redan under innevarande år. Vi föreslår att den skall gälla från den 1 januari 1982. Även om tandvårdsutredningens förslag kommer under det här året, måste det först remissbehandlas och proposition måste skrivas, varför beslutet rimligen inte kan träda i kraft förrän om ytterligare ett år.

Det är anledningen till vår reservation.

Anf. 35 ELIS ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Till Lars-Ove Hagberg vill jag säga att båda dessa bitar ingår i utredningsuppdraget. Då är det väl rimligt att man ser på dem först och väntar tills vi fått se vad utredningen kommer till för resultat.

Anf. 36 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Få yrkesgrupper i vårt land har varit så träget sysselsatta med att säga av den gren de själva sitter på som tandläkarna. Genom ett målmedvetet arbete inom den förebyggande tandvården, där man har varit mera framgångsrik än inom något annat förebyggande område inom hälsovården, har man lyckats få tandvårdsbehovet att stagnera, och förhoppningsvis kommer det att minska. Sverige är det tandläkartätaste landet i världen. För tillfället har vi kanske t. o. m. överutbildning av tandläkare. Ändå finns det områden i vårt land där tandvårdsservicen är

otillräcklig och där det för invånarna är svårt att få snabb och adekvat hjälp.

I många år har man i vårt land för att tillgodose folktandvårdens behov av tandläkare gjort allvarliga inskränkningar i näringsfriheten och hindrat tandläkare att etablera privatpraktik utom inom mycket restriktiva ramar i form av ersättningsetablering.

Lars-Ove Hagberg har en något störd verklighetsuppfattning – vilket ju inte är så ovanligt inom vpk. I själva verket har sedan 1974 hela nytillskottet av tandläkare gått till folktandvården. Ingen nyetablering på praktikersidan har över huvud taget skett; inte ens ersättningsetablering har täckt hela förlusten. Antalet privatpraktiserande tandläkare är i dag lägre än det var 1974.

Korrekta sifferuppgifter på alla dessa punkter kommer att finnas i tandvårdsutredningens betänkande, som har aviserats komma inom någon vecka.

Något betydande antal lediga tjänster inom folktandvården finns inte längre. Även landstingen har fått vidkännas en inskränkning av möjligheterna att expandera verksamheten. Och antalet nya tjänster kommer troligen inte att bli särskilt stort. Samtidigt har vi en viss överutbildning av tandläkare. Varje termin utexamineras nu ett betydligt större antal tandläkare än som kan beredas tjänst inom folktandvården.

I detta läge, herr talman, finns det enligt min uppfattning – och enligt den uppfattning som uttryckts av flera motionärer – inte längre någon anledning att hindra tandläkare att hjälpa till att försörja de ännu underförsörjda områdena i vårt land med tandvård genom privat etablering. Enligt min mening borde etableringsstoppet snarast hävas, successivt, med början i de län där det fortfarande är brist på tandvårdsresurser.

Utskottet avfärdar, i och för sig mycket korrekt, motionerna med hänvisning till att tandvårdsutredningen – som har fått i uppdrag att framlägga förslag till hur etableringsreglerna skall se ut efter 1982 års utgång – snart kommer med sitt betänkande. Vi får i det läget verkligen hoppas att tandvårdsutredningens förslag i dessa avseenden är positivt. Men förslaget skall remissbehandlas, bli föremål för överväganden i regeringskansliet, föranledda proposition osv. Det kommer att ta tid innan någonting kan ske.

Herr talman! Också riksdagen har väl något att säga till om i detta sammanhang. Några mer invecklade utredningsprocedurer skulle inte behövas för att enligt förslaget i den moderata motionen nr 299 låta socialstyrelsen i samråd med Tandläkarförbundet snabbt lägga fram ett förslag till hur och var etableringsfriheten först skall återinföras. Jag beklagar att detta för en solidarisk vårdpolitik viktiga beslut kommer att fördröjas ytterligare. För dagen har jag dock, herr talman, mot ett enigt utskott inget yrkande.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Privat tandvård,
m. m.*

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Privat tandvård,
m. m.*

Anf. 37 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! På tal om störd uppfattning vill jag säga att vi som befinner oss i de områden där det förekommer långa kötider nog upplever verkligheten på ett litet annorlunda sätt. Där behövs det verkligen en planering och samordning av de resurser som finns. Där känner vi inte till någon överetablering eller överdimensionering i utbildningen. Läget är snarare det att inga tandläkare kommer dit. Vad som saknas är resurser från folktandvården och de kommunala myndigheterna för en utbyggnad av folktandvården. I den vpk-motion som nu behandlas föreslås sådana resurser.

Vad skulle en privat etablering i de här områdena betyda annat än ytterligare privatisering? Den moderata reservationen innebär att man skulle lösa köproblemen genom att minska intresset för tandvården hos de människor som har det allra sämst ställt. Jag tror att det är detta som det handlar om. Man vill få till stånd en ytterligare privatisering och därmed höja självriskerna inom tandvården.

Anf. 38 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Lars-Ove Hagberg har rätt i att det föreligger brist på resurser hos landstingen för en ytterligare utbyggnad av folktandvården, åtminstone i någon större utsträckning. Men vad som är intressant är att det är tandläkare som behövs för att man skall kunna åstadkomma god tandvård. Det finns tillgång till tandläkare i vårt land i dag, och om de fick chansen, skulle de kunna etablera sig i de underförsörjda områdena. Men de får inte göra det.

Anf. 39 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! De chanserna kan skapas genom att man ger landstingen och kommunerna resurser för att bygga ut folktandvården. Men det vill kanske inte moderaterna göra.

Anf. 40 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Moderaterna har i denna fråga den uppfattningen att huvudsaken är att befolkningen får tillgång till en god tandvård. Det har i många fall visat sig att den privata tandvården samhällsekonomiskt väl så effektivt kan tillgodose detta krav.

Anf. 41 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr Talman! Åtgärderna för att åstadkomma denna goda tandvård inskränker sig till en ökning av självriskerna i tandvården, en självrisk som tillkommer ovanpå borttagande av matsubventioner, ökade hyror, ökade priser och ökade avgifter. För vilka blir det då en god tandvård?

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (besparing inom tandvårdsförsäkringen)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 65 för reservationen av Allan Åkerlind m. fl.

Mom. 2 (nytt ersättningssystem inom tandvårdsförsäkringen)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 16 för motion 1980/81:361 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 5 och 6 (utbyggnad av folktandvården, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 16 för motion 1980/81:361 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Vissa åtgärder på musikområdet

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1981/82:8 om vissa åtgärder på musikområdet.

Anf. 42 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det betänkande som nu behandlas är ett enigt betänkande från kulturutskottet. Jag har naturligtvis inget annat yrkande än utskottets i den här korta diskussionen. Vi socialdemokrater har emellertid funnit anledning att till betänkandet foga ett särskilt yttrande, och jag vill kort kommentera detta.

Fonogramutredningen avlämnade sitt betänkande i mars 1979. Den föreslog att en särskild avgift skulle införas på tomkassetter.

Motiven för detta var uppenbara. Den omfattande hemkopieringen medför minskad försäljning av fonogram. Det medför i sin tur minskade intäkter för upphovsrättsinnehavare och fonogramproducenter. I förlängningen medför denna utveckling att förutsättningarna för det levande kulturlivet försämras. De som utför kulturarbetet får mindre att leva av.

Det är därför, hävdade fonogramutredningen, rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhällets stöd till upprätthållande av en mångsidig fonogramproduktion. Utredningens förslag beräknades kunna ge en årlig inkomst till statskassan på ca 30 milj. kr. att användas till skilda former av stöd på det musikkulturella området.

Regeringen har tyvärr ännu inte åstadkommit något förslag i denna riktning.

Under den tid som har gått har en väldigt snabb utveckling skett också på videogramområdet. De effekter som tillgänglig teknik för ljudöverföringar har medfört på fonogramområdet upprepas nu på bildområdet.

I det särskilda yttrande som vi socialdemokrater i kulturutskottet har

avgett i det betänkande som nu behandlas, framhåller vi att frågan om kassettagifter måste vidgas till att avse kassetter för såväl ljud- som bildåtergivning.

Den senaste tidens utveckling på videogrammarknaden har ju varit närmast explosionsartad. Mitt i den s. k. krisen, och trotsande allt tal om åtstramningar och besparingar, expanderar försäljningen av videoapparater med en förfärande kraft. Under detta år beräknas videomarknaden omsätta ca 1 miljard kronor. Och försäljningen beräknas fortsätta på samma höga nivå under nästa år.

Det hade naturligtvis varit riktigt att införa en avgift på videokassetter redan innan försäljningen tog fart. De medel som därmed hade influtit kunde ha gjort stor nytta på den nu hårt trängda kultursektorn. Jag menar att denna fråga inte får förhalas på samma sätt som har skett med fonogramutredningens förslag. Det är därför som vi tycker att det är rimligt att aktualisera denna fråga nu.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 BERTIL HANSSON (fp):

Herr talman! Georg Andersson har motiverat varför socialdemokraterna har avgivit ett särskilt yttrande. Jag vill motivera varför majoriteten i utskottet inte har velat föga in det yttrandet i utskottets skrivning och hemställan beträffande de båda motionerna.

Båda motionerna avsåg det musikkulturella området, och vi tyckte i utskottsmajoriteten att betänkandet skulle avse detta. När vi yttrade oss över motioner på det musikkulturella området skulle vi alltså inte blanda in videokassetterna och videoinspelningsapparaterna i det sammanhanget – allra helst som det särskilda yttrandet i slutet har en något kryptisk formulering, i vars förlängning man måste ana en speciell skatt på grammofonskivor importerade från utlandet. Så äventyrliga perspektiv vill vi inte dra upp och inte heller knyta till en motionsbehandling som avser det musikkulturella området.

Med detta anförande, under vilket andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Föredrogs
Kulturutskottets betänkande
1981/82:9 om vissa kyrkliga frågor

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Rekreationspolitiken

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1981/82:10 om rekreationspolitiken.

Anf. 44 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Den tilltagande privatiseringen av attraktiva friluftsområden vid kuster, sjöar och vattendrag samt i fjällvärlden utgör ett stort problem, och det är hög tid att vidta effektiva motåtgärder från samhällets sida.

Såväl när- som fjärrekreation har betydelse för människornas natur- och friluftsupplevelser. Vistelse i skog och mark upplevs som mycket värdefull av en stor del av det svenska folket, och de goda möjligheterna till naturupplevelser har stor betydelse för turismen. Möjligheten att vistas i skog och mark är en oskattbar tillgång, som inte får inskränkas av starka penningintressen. Olika åtgärder måste vidtas som underlättar för låginkomsttagare, barnfamiljer, handikappade och pensionärer att bättre utnyttja möjligheterna till friluftsliv.

Den allemansrätt som finns är inte lagfäst, och det är därför ytterst viktigt att vid alla tillfällen slå vakt om den och försvara den mot alla slags inskränkningar.

Samhällsutvecklingen går mot en ökad privatisering på flera områden. Det enskilda fritidshuset är ett exempel på en privatiserad lösning, det s. k. andelsboendet ett annat. Effekterna av en s. k. fri marknad blir ett hot mot en social rekreationspolitik. De kraftigt ökade markpriserna har minskat kommunernas möjligheter att bedriva en aktiv markpolitik. En ambitiös och målinriktad markpolitik skulle tillsammans med planmonopolet annars kunna utgöra en motkraft.

Några bra alternativ till den alltmer genomkommersialiserade fritiden finns inte, om man inte slår in på den väg som bl. a. vpk-motionen nr 957 föreslår.

Det är nödvändigt att nu ta itu med olika vinst- och spekulationsintressen. De icke-kommersiala krafterna måste tas till vara, utnyttjas bättre och stimuleras för en medveten social rekreations- och turistpolitik.

Vi har i vår motion återkommit till betydelsen och nödvändigheten av ekonomiska satsningar från samhällets sida, från staten och kommunerna. Staten måste leva upp till sitt övergripande ansvar, måste göra det möjligt att fullfölja de många kommunala initiativ och planer som föreligger.

I vårt statsfinansiella läge är intresset ganska svalt för satsningar på social turism och rekreationssatsningar av olika slag, detta trots att det ofta är billigt från statsfinansiell synpunkt att satsa på allmänna rekreationspolitiska åtgärder. Allmän enighet råder också om att det är en bra investering i människans hälsa och välbefinnande.

I vpk-motionen anför vi en rad exempel på hur man genom ett åtgärdsprogram kan förändra och förbättra den nuvarande rekreationspolitiken på ett sätt som skulle få positiv betydelse för en majoritet av det svenska folket.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Rekreationspoli-
tiken*

Ett av motiven för förändrade, alternativa former för fritidsboende – och enligt vår mening ett avgörande sådant – är att f. n. stora grupper, framför allt lågavlönade barnfamiljer, inte har råd att åka på någon semester och få välbehövlig vila och rekreation. Inrättandet av en semester- och rekreationsfond, där fackföreningarna genom denna fond kan inköpa och bygga fritidsanläggningar, är ett av de förslag vi ställer som verksamt skulle bidra till att underlätta för många människor att få uppleva en riktig semester. En sådan fond kan också ge semesterbidrag till lågavlönade och sådana som på grund av arbetsförhållanden behöver särskild vila och rekreation.

Herr talman! Vi har i våra förslag angett att en fond för detta ändamål kan byggas upp med en avsättning från företagets omsättning. 1 % av företagets omsättning kan ge omkring 6 miljarder kronor på ett år.

I kulturutskottets betänkande redovisas nu bl. a. innehållet i olika motioner och en sammanfattning av rekreationsberedningens rapport. Av beredningens rapport framgår att man på flera punkter föreslår åtgärder som nära anknyter till förslagen i vår motion. I det yttrande rekreationsberedningen lämnat till utskottet över olika motioner säger beredningen beträffande vpk-motionen att de primära rekreationsområdena uppmanats att särskilt beskriva problem med marktillgång och exploatering. Man säger att beredningen *tror* sig på detta sätt kunna få underlag för förslag om lämpliga åtgärder. Beredningen tror – men i själva verket borde man redan nu ha tillräckligt underlag av beskrivningar och faktiska omständigheter för att åtgärder borde kunna föreslås.

Då det gäller andra frågor som vi tar upp i vpk-motionen – huvudmannaskapsformer för rekreationsanläggningar, erforderliga statliga stödformer och olika vägar att finansiera stöd – säger man att dessa frågor skall tas upp i kommande redovisning. Det redovisas emellertid att löpande kontakter visat att man lokalt och regionalt ser frågorna om statligt stöd som väsentliga för utvecklingen.

I utskottsbetänkandet redovisas då det gäller tidigare riksdagsbehandling av vpk-förslag om fackföreningsförvaldade fonder att något sådant förslag inte aktualiserats av de två största löntagarorganisationerna. Hur hade det varit då förslaget nu återkom om man hade skickat motionen för yttrande till LO och till TCO? Hade vpk inte varit utestängt från utskottsarbetet, skulle vi naturligtvis ha yrkat på detta i utskottet.

Till utskottsbetänkandet finns inte någon reservation men däremot ett särskilt yttrande från de socialdemokratiska ledamöterna, som förutsätter att en parlamentarisk utredning skall få direktiv om att ett handlingsprogram för statliga insatser för turism och rekreation i de primära rekreativområdena skall tas fram. Man kan naturligtvis göra så, dvs. att förutsätta att det man vill och föreslår skall bli verklighet och avstå från att yrka bifall till eller reservera sig för sina förslag. Jag väljer faktiskt att yrka bifall till vår motion i ett läge där tillräckligt underlag enligt min mening finns för att beställa förslag hos regeringen. Detta sker dels i syfte att få ett handlingsprogram för att hävda allemansrätten i primära rekreativområden, stoppa exploateringen och

möjliggöra för vanliga människor att utnyttja de primära rekreationsområdena, dels i syfte att inrätta särskilda fonder för byggande av fritidsanläggningar finansierade genom en avgift på företagens omsättning och förvaltade av fackföreningarna.

Jag yrkar bifall till motion 957.

Anf. 45 OLLE ERIKSSON (c):

Herr talman! Under några år har det vid varje riksmöte väckts en rad motioner som berör frågor angående rekreationspolitiken.

Kulturutskottet har nu behandlat åtta av dessa motioner i sitt betänkande 1981/82:10. I motionerna aktualiseras en rad olika frågor, såsom riktlinjer och handlingsprogram för turism och rekreation, förslag till organisation av det centrala myndighetsansvaret, krav på statliga insatser i ett primärt rekreationsområde, ökat byggande av fritidshus för uthyrning, förslag om tillskapande av en semester- och rekreationsfond, förslag för att hävda allemansrätten i primära rekreationsområden, utvecklingsinsatser för fjällturism och behov av en mer åtgärdsinriktad politik på rekreationsområdet.

Det är en lång rad viktiga frågor som här har tagits upp av motionärerna. Kulturutskottet har dock avstyrkt alla motionsyrkandena. Innan jag redovisar några av utskottets motiveringar för dessa avstyrkanden vill jag peka på vad utskottet framhåller om vikten av att få ett mer samlat bedömningsunderlag i stort innan man tar beslut i alla dessa delfrågor. Detta samlade bedömningsunderlag kommer i stort att finnas 1982.

Rekreationsberedningen har de två senaste åren haft uppdraget att ge råd och vägledning för det omfattande programarbetet och att fortlöpande följa kommunernas arbete med utvecklingsplanerna ute i de primära rekreationsområdena. Beredningen har också fördelat ett tiotal miljoner för detta programarbete. Man kan nog säga att beredningens hittills största och viktigaste arbetsuppgift kommer nästa år, då man skall gå genom och sammanställa alla dessa utvecklingsprogram, som kommuner i 25 primära rekreationsområden har tagit fram.

Beredningen skall därefter redovisa detta programarbete i dess helhet samt ge sina synpunkter och göra bedömningar utifrån ett riksperspektiv i sina förslag till regeringen år 1982.

Jag skall nu kort beröra några av motionsyrkandena och något motivera utskottets avstyrkanden.

Förslaget i motion 1668 om att en särskild myndighet för rekreations- och turistfrågor skall inrättas är i första hand föranledd av att så många statliga organ har ansvar för olika delar av rekreations- och turistpolitiken. Jordbruks-, arbetsmarknads-, handels-, bostads- och industridepartementen samt ett flertal statliga verk och organisationer är berörda och engagerade i dessa frågor.

Detta yrkande avstyrks därför att utskottet vill avvakta regeringens ställningstagande och kommande förslag. Det är TUREK:s – den statliga

turist- och rekreationspolitiska utredningens – överväganden om bl. a. alternativa lösningar för organisationen på den centrala myndighetsnivån som har remissbehandlats och nu övervägs i regeringens kansli.

I motion 544 efterlyses ett konkret, målinriktat handlingsprogram för samhällets rekreationspolitiska insatser, i första hand för de 25 primära rekreationsområdena.

När nu rekreationsberedningen nästa år skall redovisa sitt omfattande arbete med bl. a. alla utvecklingsprogrammen, kommer detta att utgöra ett viktigt underlag för utarbetandet av ett sådant målinriktat statligt handlingsprogram som motionärerna efterlyser. Sedan kan ytterligare ställningstaganden och konkretiseringar ske i det fortsatta utredningsarbetet. Jag hoppas att den nu arbetande turist- och rekreationspolitiska utredningen med det snaraste skall få den parlamentariska breddning som riksdagen beslutade om i våras.

I motion 539 önskas statliga insatser till stöd för utvecklingen av Ljusnandalens primära rekreationsområde.

Rekreationsberedningen skall, som jag nämnde tidigare, nästa år utvärdera det samlade programmaterialet, och då kommer utvecklingsprogrammet från Ljusnandalen med i det arbetet och i den samlade redovisningen.

I motion 957 finns det en ingående redogörelse för en rad frågor som rör stora delar av det fritids- och rekreationspolitiska fältet.

Motionärerna förordar i ett yrkande långtgående åtgärder och förslag, så att allemansrätten hävdas och den privata exploateringen stoppas i de primära rekreationsområdena för att därmed möjliggöra för vanliga människor att utnyttja dessa.

Det andra yrkandet i samma motion hemställer om förslag till en fackförningsförvaltad semester- och rekreationsfond som skall finansieras genom en särskild avgift på företagens omsättning.

Dessa båda yrkanden har Tore Claeson ingående redogjort för i sitt anförande.

Rekreationsberedningen kommer även i de här frågorna att beakta och pröva tillhörande problem och frågeställningar. Det gäller bl. a. formerna för huvudmannskapet för olika fritids- och rekreationsanläggningar, vilka stödformer som kan vara lämpliga och hur och på vilket sätt man skall finansiera olika stöd.

Att utveckla fjällturism och särskilda insatser för detta yrkas det om i motionen 1880. Här pekar utskottet på att de önskemål som förts fram till stor del kommer att bli tillgodosedda, dels genom vad som har beslutats, dels genom ett förverkligande av pågående planeringsarbete.

Herr talman! Jag vill också nämna om några hithörande frågor. Grundläggande förutsättning för utvecklingen av rekreation och turism är den ökade fritiden. Från att tidigare ha varit ett privilegium är fritiden i dag något av allas egendom. Vi har de senaste decennierna haft en utveckling där arbetstiden har minskat och fritiden och semestrarna har ökat. Fritiden och

olika fritidsaktiviteter har blivit en allt större och viktigare del av människornas helg och vardag.

Hur har då samhället reagerat på den här utvecklingen? Om vi bara går två decennier tillbaka, så skall vi finna att samhället här har en rad målsättningar och ambitioner. Det är bara att ta del av alla de statliga utredningar som har arbetats fram. Jag skall nämna en del av dem och vad som utretts, nämligen:

Friluftsliv åt alla i 1962 års fritidsutredning.

Idrott åt alla i 1969 års idrottsutredning.

Turism och rekreation åt alla i turistkommitténs betänkande 1973.

Båtliv åt alla i fritidsbåtsutredningen.

Fritidsfiske åt alla i utredningsbetänkanden från både 1968 och 1975.

Turism och rekreation i rekreationsberedningens rapport nr 2 1978.

Dessutom pågår TUREK- och fritidsboendeutredningen, liksom det ständigt pågående arbetet i rekreationsberedningen.

Herr talman! Här finns sammantaget så mycket av målsättningar och ambitioner från samhällets sida i allt detta som utretts, så det räcker en bra bit på vägen. Vad det gäller nu mer än någonsin är, utöver en rad konkreta satsningar, att få något av ett samlat grepp på alla dessa frågor och på hur samhället skall nå fram till dessa fritids- och rekreationspolitiska mål, dvs. en samlad rekreationspolitik som såväl stat som kommun och landsting kan ställa sig bakom. Vi behöver också en mer samlad organisation på statlig nivå, som företräder de statliga intressena i kontakterna med kommuner, landsting, folkrörelser, organisationer och näringsliv och som svarar för en samlad bedömning av den fritids- och rekreationspolitiska utvecklingen i samhället.

Det vore mycket mer att säga om dessa skiftande och omfattande frågor, inte minst med tanke på den stora regional- och sysselsättningspolitiska betydelse som turism och rekreationsfrågor har för många kommuner ute i landet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 10 i dess helhet.

Anf. 46 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Olle Eriksson säger att man i olika utredningar har beaktat och prövat de här frågorna, som vi tar upp i vår motion, och att man också kommer att pröva sådana frågor. Men beaktat och prövat, det har man ju gjort i flera år nu, i olika utredningar.

Under tiden kan alla som vill se konstatera de förändringar och försämringar som har skett på det här området, på det sättet att det blir allt svårare för vanliga människor utan kapital, utan stora förmögenheter eller bankkontakter, att konkurrera med de mäktiga hyggföretag och andra kapitalintressen som nu har gett sig in på den här marknaden. Detta är väl mest utpräglat då det gäller vissa fjällregioner och västkusten.

Vi menar att man inte längre kan vänta på resultat och förslag från olika

utredningar, när var och en kan konstatera att det redan har gått så långt på det här området att man inte utan alldeles speciella åtgärder – kanske en förändrad lagstiftning – kan återställa en del av det som redan är förstört. Det är alltså bråttom. Det är hög tid.

Vi menar alltså att det finns tillräckligt underlag för att åtgärder i den riktning som föreslås i vår motion, och också i den socialdemokratiska motionen i detta avseende, redan nu borde kunna bli föremål för riksdagens ställningstagande och begäran om förslag från regeringen.

Anf. 47 OLLE ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Tore Claeson säger att vi inte skall vänta utan fatta beslut nu. Men nog finns det, Tore Claeson, starka skäl som talar för att vi skall invänta vad ca 100 kommuner ute i landet har att säga i dessa frågor och vad de har att redovisa i sina utvecklingsplaner. Rekreationsberedningen kommer att ingående behandla en rad av dessa frågor – och därmed frågor som finns i vpk:s yrkande. En rad rekreationsfrågor kommer att få en mycket noggrann och ingående belysning i det beredningsarbete som skall ske i början av nästa år. Rekreationsberedningen har alltså ett omfattande arbete framför sig och har resurser för det. Det arbetet skall utmynna i förslag till regeringen. Man kommer att ge en lång rad synpunkter på bl. a. hur vi skall klara huvudmannaskap och hitta finansieringsformer för en utbyggnad av rekreationssektorn. Vi kommer också att kunna få belyst hur berörda kommuner i rekreationsområdena ser på allemansrätten. Även i det avseendet tror jag att vi kan få förslag som kan vara värdefulla i detta sammanhang.

Anf. 48 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Orsaken till att vi i vpk menar att riksdagen inte skall vänta utan fatta beslut nu i det här avseendet – att beställa förslag med viss inriktning från regeringen – sammanhänger med att det ute i kommunerna har pågått en planering på det här området sedan 1972. Då började den fysiska riksplaneringen. Det har kommit massor av rapporter och sammanställningar som berör bl. a. just de angelägenheter vi nu diskuterar. Jag menar alltså att det finns ett tillräckligt underlag för att så att säga i princip ta ställning till vissa åtgärder och beställa förslag om dessa hos regeringen.

Sedan är det riktigt, som Olle Eriksson säger, att de undersökningar som nu pågår ute i kommunerna blir bra och värdefulla att ha då det gäller detaljer som senare skall läggas fast i detta sammanhang.

Anf. 49 ÅKE GREEN (s):

Herr talman! Tore Claeson var något förvånad över att vi socialdemokrater i utskottet inte hade reserverat oss till förmån för vår motion. Som redan sagts arbetar f. n. ett antal utredningar på det här området, närmare bestämt tre, varav två redan under 1982 kommer att avge delbetänkande med förslag. Det är något av praxis i det här huset att avvakta utredningsresultat, när en utredning håller på med sitt arbete och resultatet väntas förfligga inom en

snar framtid. Att vi avgivit ett särskilt yttrande, som fogats till betänkandet, beror helt enkelt på att vi känner stark oro över utvecklingen inom fritids- och rekreationsområdet.

1975 avgav regeringen, som var socialdemokratisk på den tiden, ett förslag som riksdagen antog. Där formulerades ett antal mål. Bl. a. uttalades att alla skulle ges möjlighet till avkoppling och motion i sin närmiljö och att rekreationsutbudet skulle överensstämma med de många medborgarnas önskemål. Dessutom skulle inte – och det är inte det minst viktiga – ekonomiska och sociala förhållanden få utgöra något hinder för människorna att utnyttja de möjligheter som stod till buds. Vad man då tänkte på var naturligtvis i första hand de primära rekreationsområdena. När vi i dag tittar på hur det har gått är det bara att konstatera att utvecklingen i stort sett har gått stick i stäv mot de sociala mål som riksdagen antog så sent som 1975.

Det största problemet är självfallet – som också Tore Claeson har påpekat – att de 25 primära rekreationsområdena i dag inte orörda väntar på att vårt land skall hamna i en situation där vår ekonomi är betydligt bättre än den är i dag. I stället har nu privata vinstintressen övertagit den roll som samhället – stat och kommun – borde ha. Det gör att det blir ännu svårare för människorna att under sin fritid utnyttja de möjligheter som de har rätt att begära för att på så sätt kunna ägna sig åt aktiviteter som de önskar utöva och som man kan anse vara berättigade.

Tre utredningar arbetar f. n.: rekreationsberedningen, fritidsboendekommittén och TUREK. Det anmärkningsvärda är att ansvarigt statsråd inte har vidtagit några åtgärder för att så att säga genomföra den beställning som riksdagen redan i våras gjorde till regeringen, nämligen att man skulle ge TUREK ett parlamentariskt inslag. Jag vet inte om det beror på ointresse eller någonting annat. Men det är vår förhoppning att dessa felaktigheter med det snaraste rättas till, efter den debatt som utskottets ordförande i tisdags hade med Anders Dahlgren och med tanke på skrivningen i betänkandet och det särskilda yttrandet.

Anf. 50 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Det är också mot bakgrund av det som Åke Green senast uppehöll sig vid, nämligen att man från regeringens sida inte har verkställt den beställning som riksdagen i våras gjorde på området, som det enligt vår mening blir ännu angelägnare att nu begära sådana åtgärder från regeringens sida.

I vilka avscenden kommer de aktuella utredningarna att lägga fram förslag som vi inte redan nu vet tillräckligt mycket om för beslut beträffande huvudprinciperna i vårt. Gunnar Nilssons och andras förslag, vilka ju i stora delar sammanfaller? Ett utarbetande av handlingsprogram med riktlinjer och ett principiellt fastställande av de här sakerna måste ju fortsättningsvis underlätta och påskynda arbetet. Då behöver man ju inte som nu avvakta utredningarnas förslag. Varför vill man nu från socialdemokraternas sida inte

vara med om att göra en sådan här beställning hos regeringen, inte minst mot bakgrund av den erfarenhet man har av beställningen från i våras?

Anf. 51 ÅKE GREEN (s):

Herr talman! Vi säger i motion 544 att man med anledning av det ekonomiska läge som vi har i dag inte kan räkna med några större insatser just inom fritids- och rekreationsområdet. Därför är det så mycket mera angeläget – som vi också kräver – att man försöker åstadkomma ett målinriktat statligt handlingsprogram för de primära rekreationsområdena.

I rekreationsberedningens remissyttrande till utskottet står det att man redan under 1982 förväntar sig att få in de uppgifter som behövs och som kan ligga till grund för ett program av den här typen. Därför, Tore Claeson, nöjer vi oss i dag med det här särskilda yttrandet, för att understryka vikten av att ansvarigt statsråd snarast verkställer den beställning som riksdagen gjorde i våras.

Anf. 52 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Åke Green och jag är överens på den senaste punkten. Jag kan helt instämma i det.

Sedan talar Åke Green om det statsfinansiella läget, som jag också berörde i mitt första inlägg. Jag pekade på att det egentligen inte är på sikt några dåliga satsningar som görs på området – tvärtom. Och det blir ju inte f. ö. billigare längre fram. De satsningar, som Åke Green och jag är överens om, måste göras på detta område.

Staten måste gå in i en helt annan utsträckning. Man måste underlätta för vanliga människor att komma ut i rekreationsområdena, att få tillbringa en ordentlig semester osv. De satsningar som måste göras blir ju inte billigare genom att man väntar ytterligare en tid. Tvärtom skulle det underlätta om man lägger fast principer och beställer hos regeringen sådana handlingsprogram och mera klara riktlinjer för det som skall ske. Det skulle också enligt min mening förbättra möjligheterna att stoppa den utveckling som är på gång och som bara förvärras dag för dag genom de kommersiella intressena, som slår sig in på den här marknaden och över huvud taget på alla områden som hänger samman med vår fritid.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 4 (förslag rörande de primära rekreationsområdena)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 16 för motion 1980/81:957 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 5 (inrättande av en av fackföreningarna förvaltd semester- och rekreationsfond)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 16 för motion 1980/81:957 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

13 § Läroplan för den kommunala vuxenutbildningen

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1981/82:1 om läroplan för den kommunala vuxenutbildningen (prop. 1980/81:203).

Anf. 53 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Med anledning av propositionen om läroplan för den kommunala vuxenutbildningen väcktes en moderat motion, 1981/82:3, av Hans Nyhage m. fl. I den hemställdes att riksdagen uttalar sig för att alternativa kurser skall erbjudas KOMVUX-elever inom de ämnen där sådana anordnas i grundskolan. Vid behandlingen i utbildningsutskottet har Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle reserverat sig till förmån för alternativa kurser.

Att ha samma valmöjligheter som i grundskolan är viktigt för de elever som söker KOMVUX-utbildning för att komplettera och förbättra sin utbildning. Utbildningsbakgrunden för dem som söker till KOMVUX är mycket varierande. Många känner stor osäkerhet och drar sig kanske för att påbörja utbildningen om de inte har möjlighet att välja en lättare kurs.

Eftersom språk är färdighetsämnen som kräver upprepade övningstillfällen och lång inlärningstid – olika lång för olika individer efter vars och ens förutsättningar och anlag – är det nödvändigt att erbjuda alternativa kurser för att möta elevernas olika behov. Vi som har undervisat i kommunal vuxenutbildning vet också att väldigt många vuxna är ovana vid studier och mycket osäkra på sig själva i studiesituationen. Man är rädd för att yttra sig på ett främmande språk, man är rädd för att göra fel och känna att man gör bort sig. Att börja en för svår kurs, att inte klara av att följa med och att så småningom inte begripa alls och säga fel upplevs många gånger som ett totalt misslyckande för en vuxen. Följden blir att man slutar och kanske aldrig kommer tillbaka till någon form av vuxenutbildning.

Språkens karaktär som färdighetsämnen gör att alternativa kurser där är särskilt viktiga, men det är också viktigt för matematiken. Självklart borde vara att alternativkurserna skall bibehållas så länge de finns i grundskolan. Det framhålls ju i propositionen att grundskolan och kommunal vuxenutbildning på grundskolenivå skall ha samma kvalitet även om innehållet inte behöver vara identiskt.

Om inte kvaliteten inom kommunal vuxenutbildning håller samma standard som den i grundskolan, kan vuxenutbildningen minska i attraktionskraft. Det förefaller svårt att bibehålla kvaliteten om den enda föreslagna kursen skall motsvara både allmän och särskild kurs.

Om, såsom föreslås, endast en kurs anordnas är risken uppenbar att den inte kan hålla samma kvalitet som grundskolans särskilda kurs. Den skall

dock ge behörighet till utbildningar, där särskild kurs krävs i dessa ämnen. Risken är stor att den grundläggande utbildning som grundskolan skall ge inte blir lika god i kommunal vuxenutbildning och att den kommunala vuxenskolans elever inte får lika goda kunskaper och färdigheter. De skall dock konkurrera i efterkommande utbildningar och i arbetslivet med elever från ungdomsskolan. Dessutom kan denna modell ge de studerande en felaktig uppfattning om de krav som ställs vid efterkommande utbildning och därmed försaka studieavbrott. Även om urvalet till gymnasieskolkurs inom kommunal vuxenutbildning sker på andra grunder än till gymnasieskolan skall kunskaperna ju vara likvärdiga.

I propositionen föreslås att grundskolekurserna uppdelas i en grunddel och en fördjupningsdel. Detta ersätter dock på intet vis de alternativa kurserna. Grunddelen skall läsas av alla, och det kommer att vara mycket svårt att i färdighetsämnen utforma en grunddel som är så lätt att alla klarar av den men samtidigt har den studietakt och svårighetsgrad som här är erforderlig.

Dessutom kommer vissa av KOMVUX-eleverna att mycket snabbt klara av både grunddelen och fördjupningsdelen. Stora skillnader mellan eleverna kommer snart att framträda. Det kommer att bli svårt att hålla samman gruppen. Språkundervisning bygger mycket på tal, och för att talövningarna skall vara meningsfulla måste eleverna vara på en nägorlunda likartad nivå. De elever som har lätt för sig får svårt att få tillräcklig stimulans, de som behöver en långsammare studietakt halkar efter mer och mer. Det är främst de som behöver en långsam studietakt som drabbas.

Herr talman! Sammanfattningsvis anser jag alltså att möjligheten att ordna både allmän och särskild kurs inom kommunal vuxenutbildning på grundskolenivå skall bibehållas så länge som alternativa kurser anordnas inom grundskolan. Detta är nödvändigt för att ge eleverna valfrihet, för att bibehålla kvaliteten och för att ge samma möjligheter åt studerande på KOMVUX som studerande i ungdomsskolan.

Jag yrkar därför bifall till reservationen av Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle.

Anf. 54 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Jag kan lugna kammarens ledamöter med att jag i detta ärende inte kommer att ta i anspråk den talartid jag har anmält mig för. Dels har det nyligen förts en lång principdebatt i riksdagen om kristendomsundervisningens ställning, dels skall det bli en mer utförlig betygsdebatt under nästa ärende. Därför finns det ingen anledning att gå närmare in på de två yrkanden i vpk-motionen som berör religionskunskap resp. betyg.

Jag skall inskränka mig till ett förtydligande av varför vpk i detta som i andra sammanhang säger nej till religionskunskap som särskilt ämne. Det är inte på grund av att vi skulle underkänna religionens faktiska betydelse för historia och kultur och i det nutida samhället. Det vore ju att inta en ståndpunkt som inte är sakligt grundad.

Skälet till vårt ställningstagande är i stället att vi finner en integrering av

religionskunskapen i respektive sammanhang – historia, samhällskunskap m. m. – värdefull och att det kan befaras att en separat undervisning om de olika religionerna och livsåskådningarna svävar i luften och blir för abstrakt, om den inte sätts in i ett socialt sammanhang.

I fråga om betygen hänvisar jag till att KOMVUX-utredningen har övervägt ett förslag att ta bort de graderade betygen och att man därför lika väl kunde ha tagit det steget redan nu.

Det tyngsta kravet i vår motion om KOMVUX-läroplanen är kravet på att de nya grundskolkurserna i svenska som främmande språk och i andra hemspråk än finska skall få de statliga pengar som behövs. Risken är i detta som i så många andra sammanhang att kommunerna till följd av den förda besparingspolitiken och genom att det är ont om pengar i de kommunala budgetarna kommer att sätta den här nya undervisningen i strykkläss.

I propositionen sägs det att det här nu skall bli en angelägen reform med tanke på invandrarnas utbildningsbehov och möjligheter att studera. Men de nya kurserna får *inte* medföra några kostnadsökningar. I stället skall undervisningstimmar omprioriteras.

Herr talman! Vi ser redan alldeles för många exempel på hur invandrarna drabbas i första ledet av kommunala besparingar – i skolan, på kulturens område, när det gäller bostäder, möjligheter till arbete och mycket annat. Här finns det anledning att korrigera regeringens förslag genom att rösta för ett uttalande om att pengar skall anslås till reformen.

Jag yrkar bifall till vpk-motionen.

Anf. 55 CHRISTINA ROGESTAM (c):

Herr talman! KOMVUX-utredningen har arbetat sedan 1978 med en översyn av den kommunala vuxenutbildningen. Den proposition och det betänkande vi diskuterar i dag är ett resultat av utredningens arbete hittills. Utredningen har gjort ett gott arbete, och det är en bra proposition vi nu har att ta ställning till.

Utskottet är också enigt, med undantag för en punkt, och jag skall kort kommentera den moderata reservationen och de vpk-yrkanden som framförts i motioner.

Moderaterna vill ha allmän och särskild kurs i engelska, matematik, franska och tyska på grundskolenivå inom KOMVUX så länge som alternativa kurser anordnas i dessa ämnen inom grundskolan. Utskottets majoritet har anslutit sig till propositionens förslag att endast ge *en* kurs. Vi har några goda skäl för det. Ett av skälen är att – som Ann-Cathrine Haglund sade – krav på särskild kurs för tillträde till vissa linjer i gymnasieskolan upphör fr. o. m. läsåret 1985/86. Frågan är alltså endast aktuell under några år till.

Urval till gymnasieskolekurser inom KOMVUX görs på andra grunder än till gymnasieskolan, och de flesta som har gått i grundskoledelen av KOMVUX går också vidare till gymnasieskolan inom KOMVUX.

I propositionen föreslås att ämnena indelas i en grunddel och en

fördjupningsdel – detta för att få en anpassning till deltagarnas behov och intressen. Variationen mellan allmän och särskild kurs kan alltså tillgodoses inom ramen för fördjupningsdelen i resp. ämnen. Där har man möjlighet att bättra på en dålig kunskap eller att ytterligare utvidga sin kunskap inom ett speciellt ämne. Här finns, menar vi, också större möjligheter att ta hänsyn till den enskilde individens behov och önskemål än det skulle göra med en allmän och en särskild kurs.

Vpk tar i sin motion upp dels ämnet religionskunskap, dels betygsfrågan.

Frågan om religionskunskapens ställning har diskuterats av KOMVUX-utredningen. Man har också övervägt att ta bort religionskunskap som separat ämne och i stället föra över innehållet i ämnet dels till övriga samhällsorienterande ämnen på grundskolenivå, dels till en senare etapp i ämnet religionskunskap.

Arbetet med dessa frågor fortsätter i kommittén, och med hänvisning till detta föreslår utskottet att motionen i den delen avslås.

Situationen är likartad när det gäller betygsfrågan. Kommittén avser att återkomma till saken i sitt slutbetänkande, och utskottet menar att även här bör KOMVUX-utredningens fortsatta arbete avvaktas.

Till sist föreslår vpk att riksdagen skall uttala att erforderliga resurser skall anslås för att införa grundskolekurser i svenska som främmande språk och andra hemspråk än finska. Till en sådan utvidgning anser utskottet att det inte finns pengar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 56 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! KOMVUX-eleverna skall ändå konkurrera med eleverna från den vanliga grundskolan i efterkommande utbildningar och i gymnasieskolan, och därför bör förhållandena på grundskolenivå vara likadana, även om särskild kurs så småningom inte kommer att krävas för tillträde till vissa linjer på gymnasieskolan. Förhållandena bör vara lika ur konkurrenssynpunkt, ur valfrihetssynpunkt och ur kvalitetssynpunkt. Variationerna inom allmän och särskild kurs kan inte tillgodoses inom grundkurs och följande fördjupningsdel, för i färdighetsämnena är det en annan studiegång. I färdighetsämnena följer momenten på varandra, och det är alltså fråga om en färdighetsträning som kräver att man får en undervisningstakt, avpassad efter den egna förmågan.

Anf. 57 CHRISTINA ROGESTAM (c) replik:

Herr talman! Det finns alla möjligheter att tillgodose detta genom den uppläggning som KOMVUX-läroplanen nu föreslår, med en grunddel och en fördjupningsdel.

Anf. 58 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Varför skall elever i KOMVUX-utbildning få en sämre utbildning, en sämre undervisning än elever i ungdomsskolan?

Jag förstår inte hur utskottets ledamöter – ett undantag för de moderata – kan tro att kvaliteten i undervisningen i ämnen som matematik, engelska och än så länge B-språk skall kunna upprätthållas, när de alternativa kurserna avskaffas. Tror man att denna s. k. reform – jag föredrar att kalla den en förändring till det sämre – skall underlätta för svaga elever att klara de krav som studierna ställer på dem? I så fall tar man miste. Alternativa kurser är en förutsättning för många, framför allt för de studiesvaga och för studieovana vuxnelever, att nå bra resultat och känna studieglädje.

Samma förutsättningar bör gälla för alla studerande, oavsett om de befinner sig i ungdomsskolan eller i KOMVUX. Det är de studiesvaga som drar den största nyttan av alternativa kurser.

KOMVUX-utredningen föreslår att denna "enda kurs skall motsvara både allmän och särskild kurs".

Majoritetens förslag är häpnadsväckande! Det är lätt att säga tulipanos, men ännu har ingen lyckats åstadkomma en sådan. Det är KOMVUX-eleverna som kommer att missgynnas.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den moderata reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (uttalande om religionskunskap)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 16 för motion 1 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (allmän och särskild kurs)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 62 för reservationen av Hans Nyhage m. fl.

Mom. 6 (betygsättning i grundskolkurser)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 16 för motion 1 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8 (kostnaderna för den kommunala vuxenutbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 16 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
26 november 1981

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1981/82:2 om vissa skolfrågor.

Vissa skolfrågor

Anf. 59 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Under den ganska oskyldiga rubriken "Om vissa skolfrågor" döljer sig i utbildningsutskottets betänkande nr 2 stora principiella skolfrågor. Den fråga med stort inslag av sprängstoff vilken jag tänkte tala för gäller försöket med betygsfri intagning till gymnasieskolan i Örebro län. Jag avser således inte att ta upp en diskussion i frågan om betyg eller inte betyg som sådan.

Under lång tid har debatten om andra urvalsmetoder vid intagningen till gymnasieskolan pågått. Opinionsen har varit delad, vilket inte är så underligt, men trenden i fråga om uppfattningarna har varit entydig. Vi måste finna andra former än betyg för att eleverna skall träffa det rätta valet av yrke och framtid. Frågan har då uppstått på vilket sätt vi då ändå skulle kunna upprätthålla ambitionen att elevernas kunskaper rätt skall tillvaratas. Det är således rätt viktigt att modeller av ny sort blir utprovade.

I Örebro län har kommunerna och länskolnämnden redan i mitten på 1970-talet gjort framställningar om försök med intagning på grundval av andra metoder än betyg. De olika regeringar som vi haft under tiden sedan dess har med skilda motiveringar dragit ut på frågan ända fram till år 1978. I december det året bemyndigades SÖ att bedriva försöksverksamhet med betygsfri intagning till gymnasieskolan i Örebro län, med början läsåret 1981/82. Efter en framställning ett halvår senare från länskolnämnden i länet uppsköt regeringen starten av försöket ett år.

Under innevarande år har SÖ inkommit med skrivelse om ändring av tidsplanen för försöket. Åtta kommuner ville att försöket skulle framskjutas till läsåret 1983/84, medan kommunerna Nora och Lindesberg stod kvar vid beslutet om betygsfri intagning 1982/83. SÖ hade även avlämnat rapport över fingerad intagning och anhållit om regeringsbeslut i frågan.

Så sent som den 5 november i denna månad har regeringen i en stund av handlingskraft träffat sina beslut. Drastiskt har regeringen då beslutat uppskjuta försöksverksamheten. Därigenom har t. ex. de elever i Nora och Lindesberg som i vår skall tas in till gymnasieskolan kommit i en ohållbar situation. Såvitt kan bedömas kan de inte tas in på höstbetygen, och en återgång till intagning på vårterminsbetyg kan väl inte accepteras. Andra alternativ kan tänkas, bl. a. i sista hand intagning på s. k. fri kvot.

Det som är så olyckligt med regeringsbeslutet är att frågan nu är uppskjuten till en oviss framtid. Gymnasieutredningens förslag skall utvärderas, anser regeringen, vilket är ett dåligt argument. Också de tankar som där är aktuella är oprövade, och säkerligen blir inte heller de försöken problemfria.

Det som man är rädd för är att det är moderaterna och med dem förbundna

som fått styra mittenregeringens ställningstagande. Vi vet att moderaterna aldrig vill släppa betygen – de ser inga fel på den metoden av bedömning inför våra ungdomars yrkesval. De av regeringen angivna reaktionerna från kommuner bygger endast på reservationer från moderatledamöter i kommunerna och från Lärarnas riksförbund. Inga andra är tveksamma, men ändå har regeringen fallit för dessa reaktioner.

Riksdagen kan reagera mot regeringsbeslutet vid behandlingen av det betänkande från utbildningsutskottet som vi nu behandlar. Formellt avvisar vi en motion där moderater från Örebro län krävt att försöket med betygsfri intagning i Örebro län skall avbrytas. Majoriteten i utskottet motiverar sitt avslagsyrkande med att bara registrera regeringsbeslutet av den 5 november, utan att se konsekvenserna av eller beklaga det fattade beslutet.

Socialdemokraterna har därför i en reservation föreslagit att riksdagen änyo skall uttala sig för försöksverksamhet i syfte att finna modeller för intagning till gymnasieskolan. Vi har också i vår reservation kritiserat regeringen för att försöket inte har startats i flera delar av landet. Voteringen här i kammaren är viktig för eleverna i Lindesbergs gymnasieområde. Ja, den är viktig inte bara för dem, utan även för elever i hela länet, som kan få vänta på besked om intagningen till långt in på hösten 1982. Därtill är voteringen viktig för hela vårt lands elever.

Jag hoppas således att riksdagen har det mod som behövs för att ge kommuner och länskolnämnden i Örebro län den önskade möjligheten att genomföra det med stort ansvar startade försöket med nya metoder för intagning till gymnasieskolan, som nu kan genomföras.

Jag yrkar bifall till vår reservation beträffande betygsfri intagning till gymnasieskolan i Örebro län.

Anf. 60 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas ett antal motioner som väcktes under den allmänna motionstiden i januari. Jag tänker uppehålla mig vid de två moderata reservationer som är fogade till betänkandet.

Vår reservation 1 gäller betygssystemet och antalet betygstillfällen i grundskolan och är föranledd av att utskottet har avstyrkt motion 1980/81:1313 av Per Stenmarck.

I och med att den nya läroplanen börjar tillämpas fr. o. m. nästa läsår kommer också – enligt riksdagsmajoritetens beslut – betygsgivningen i grundskolan att inskränkas till årskurserna 8 och 9.

Majoritetens beslut bygger på uttalandet i propositionen 1978/79:180 att det "för tillfället inte finns något alternativ till betyg såsom ett urval till fortsatt utbildning".

Vi moderater har inte den snäva synen på betyg. Vi anser att betyg är nödvändiga inte bara som ett urvalsinstrument. De är nödvändiga också av andra anledningar.

De stimulerar eleverna att göra sitt bästa och ger dem ett klart definierat och näraliggande mål för sitt arbete. De ger information till elever och

föräldrar om elevernas styrka och svagheter samt ger större garantier för rättssäkerhet och objektivitet än muntliga omdömen.

Det är inte i första hand en skyldighet för samhället att ge betyg, utan en rättighet för eleverna att få dem.

Betyg bör vara ett naturligt, regelbundet förekommande inslag i skolarbetet. De skall ses som ett pedagogiskt medel bland andra. Betygsgivningen skall inte vara något dramatiskt som inträffar ett och ett halvt år innan det avgörande valet till fortsatt utbildning eller yrkesverksamhet skall göras.

Vi anser att antalet betygstillfällen i grundskolan bör utökas i stället för att inskränkas. Och vi hävdar att det nuvarande betygssystemet skall ersättas av ett kunskapsrelaterat betygssystem, som speglar varje elevs individuella prestationer.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 1.

Reservation 2 rör betygskomplettering.

I motion 1980/81:962 av Göran Allmér m. fl. kräver vi att nuvarande orättvisor i bestämmelserna om betygskomplettering avskaffas. Nytt slutbetyg från grundskolan får i dag utfärdas för vuxenstudier inom kommunal och statlig vuxenutbildning, men först fem år efter det att det ursprungliga slutbetyget gavs. Nytt slutbetyg får utfärdas tidigare än efter fem år för studerande som har beviljats utbildningsbidrag enligt bestämmelserna för arbetsmarknadsutbildning och för dem som har beviljats särskilt vuxenstudiestöd för studier på grundskolenivå. Dessa bestämmelser innebär att möjligheterna att komplettera grundskolebetygen har förbättrats för flera kategorier studerande, dock icke för alla.

Vi framhåller i motionen att vi finner bestämmelserna orättvisa. De är orättvisa mot de ungdomar som vill komplettera sina betyg utan vare sig utbildningsbidrag eller vuxenstudiestöd. Det är faktiskt många ungdomar som ganska snart efter det att de har slutat grundskolan återfår sitt studieintresse och inser att vidare utbildning är nödvändig för dem. Då måste det vara galet när samhället inte tar till vara alla ungdomars studieintresse och utbildningsambitioner utan tvärtom reser hinder för en del av dem genom förbud och tillhöftade tidsgränser när de vill förbättra sina betyg. Inom gymnasieskolan leder nuvarande bestämmelser till taktiska val av utbildningslinjer och icke önskvärda övergångar mellan studievägar.

Kompetensbestämmelserna vid intagning till olika utbildningsvägar bör naturligtvis utgå från de kunskaper man måste ha för att klara utbildningen. Det skall inte spela någon roll vid vilket tillfälle eller på vilket sätt kunskaperna har inhämtats. Därför bör alla elever utan tidsbegränsning och andra hinder ges rätt att genom kompletterande studier och prövningar förbättra sina betyg och få tillgodoräkna sig dessa betyg i merithänseende.

Utskottet har avstyrkt motionen med hänvisning till tidigare beslut och till tilläggsdirektiv till gymnasieutredningen om utformningen av betygsättningen i gymnasieskolan.

Vi moderater delar inte utskottsmajoritetens uppfattning. Den här frågan

är så viktig för så många ungdomar i dag, att bestämmelserna bör ändras snarast.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall även till reservation 2.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 61 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Bakom 1900-talets alla stora utbildningsreformer kan man utskilja målsättningen att genom utbildning reducera de sociala skillnader som fortfarande existerar i det svenska samhället. I praktiken har detta tagit form i strävanden att få olika sociala skikt proportionellt representerade inom olika utbildningslinjer. Pappas plånbok skall inte få vara avgörande. Nej, tanken är i stället att begåvning, lämplighet och intresse skall vara bättre urvalskriterier. Det är sådana idéer som bär upp efterkrigstidens debatt om enhetsskolan. Men samtidigt är det en uppgift för alla utbildningssystem att överföra samhällets dominerande ideologiska föreställningar på barnen. Kännetecknande för den rådande ideologin är att man skall acceptera olikheter mellan olika sociala grupper, dvs. att vissa grupper är överordnade och andra underordnade. Grundtanken är att klasskillnaderna, de sociala olikheterna i samhället, skall upplevas som helt naturliga. Det sker alltså en tydlig inprägling av denna syn inom bl. a. skolan och mer och mer ju högre upp i utbildningssystemet eleverna kommer.

Vad jag här påstår är dokumenterat genom flera undersökningar och studier. Det är alltså klart att skolan behandlar barn från olika socialgrupper olika. Härigenom förstärks de sociala skillnader som fanns före skolstarten. Särbehandlingen sker på många olika sätt. Ett av de mera påtagliga exemplen härpå utgör segregationen. Det blir av naturliga skäl så att skolan har den sociala uppdelningen i boendet som grund för sin elevsammansättning och skapar på så sätt klassavdelningar med olika social sammansättning och dessutom skolor för olika sociala skikt.

Det finns f. ö. studier som bekräftar att bostadsområden med stor andel arbetarbefolkning och invandrare inte upplevs som lika attraktiva för kvalificerade eller behöriga lärartjänster som andra områden med t. ex. utpräglad villabebyggelse och med en stor andel välsituerade och välanpassade sociala grupper.

Är det då endast segregationen som är den nödvändiga förutsättningen för skolans särbehandling? Nej, särbehandling förekommer även i klasser där eleverna kommer från olika sociala skikt.

Vilken roll spelar då det vi här talar om, nämligen betygen? Enligt läroplanen är syftet med betygen, förutom att vara ett led i den fortlöpande kontrollen av elevernas arbete, att ge underlag för studie- och yrkesorientering såväl inom grundskolan som vid val av fortsatt utbildning. Syftet är vidare att ge arbetsgivare och anställande myndigheter en grund för bedömning av sökande till olika anställningar. Slutligen är betygen en information till föräldrarna om elevernas skolresultat.

Nu har det gjorts en rad undersökningar, bl. a. av skolöverstyrelsen, som fastslår sambandet mellan elevernas sociala bakgrund och betyg. Barn från arbetarklassen har lägre betyg än andra barn. Hur förklarar man då detta? Den vanligaste förklaringen är barnens uppväxtmiljö. Hemmens olika intellektuella och känslomässiga klimat präglar barnen och deras prestationsförmåga i skolan. En annan förklaringsmodell går ut på att genetiska förutsättningar återspeglas i betygsfördelningen. Men en vanlig förklaring är också skolans roll. Eftersom lärarna, som både skall lära ut och värdera det utlärdade, i stor utsträckning själva kommer från medelklassförhållanden, företräder de ofta sådana värderingar. De kunskaper som lärs ut utgår ofta från medelklassens erfarenheter och normer. Arbetarklassens erfarenheter blir sällan en utgångspunkt för undervisningen. En aktuell undersökning från sociologiska institutionen vid Lunds universitet visar att elevernas sociala ursprung och bakgrund är avgörande för deras skolprestationer. Ju högre socialgrupp eleverna tillhör, desto högre är prestationsnivån.

I slutet av årskurs 6 sker, som alla vet, det fria valet till högstadiet. Kombinationen särskilda kurser i engelska och matematik samt språkval ger den största valfriheten inför gymnasievalet. Officiell statistik visar att denna kombination till 75 % väljs av akademikerbarn och till 25 % av barn till utbildade arbetare. Det intressanta är – det visar andra undersökningar – att det inte bara är socialt relaterade skolresultat som ger utfallet. Arbetarbarn tenderar nämligen att göra mindre fördelaktiga val, även om de har goda skolresultat. Även här förstärks således den sociala särbehandlingen. Kurs- och ämnesvalet i högstadiet är en rest av det gamla parallellskolesystemet och blir alltså till en social vattendelare av samma slag som valet efter folkskolan mellan läroverk och yrkesskola/arbetsliv.

Barn från högre socialgrupper tycks alltså själva klart välja den väg som går till högre utbildning, och detta relativt oberoende av betyg, kön, klassens sociala sammansättning, osv. Det är också klart att högre socialgrupper väljer "teoretiskt" i mycket stor utsträckning – även om de inte har särskilt goda resultat – medan i de lägre socialgrupperna endast de mest högpresterande eleverna väljer teoretiska ämnen. På så sätt får vi ett slags tudelning i en övre och en undre skolväg.

Genom tillvalet uppkommer en markant nivågruppering. Vi får särskilda undervisningsgrupper för de högpresterande. Personligen är jag i en åldersgrupp som hann uppleva parallellskolan, dvs. uppdelningen i folkskola för de lägre socialskikten och läroverk för de mer välbeställda. Man kan inte missta sig på att vi i betygssystemet och dess fortsättning har en modern motsvarighet till den gamla uppdelningen i folkskola och vad vi på vår tid brukade kalla "herrskapsskola". Genom nivågrupperingen förstärks dessa tendenser. Det är samma politiska krafter som på sin tid kämpade för att behålla parallellskolan och hetsade mot enhetsskolan och grundskolan som nu också vill förstärka särbehandlingen och nivågrupperingen.

Skolan speglar de orättvisor och klasskillnader som finns i samhället. Vpk vill kämpa för att få bort en ordning som innebär att skolan fungerar på olika

sätt för olika sociala grupper av elever. Vi går emot dem som på olika vägar försöker återinföra samma principer som gällde under det gamla parallellskolesystemet, vars avskaffande vi ser som en framgång. Vi motsätter oss också en uttunning av undervisningen till koncentration på basfärdigheter eller s. k. vardagskunskaper. För arbetarklassen är det ett intresse att arbetare och lägre tjänstemän får kunskaper och färdigheter för att på sikt – så ser vi på det i varje fall – kunna omvandla dagens profitstyrda produktion till en produktion styrd av människornas behov.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna 1980/81:1317 och 971 i de punkter som avser det nu behandlade betänkandet. Då det gäller mom. 7 om försöksverksamhet med betygsfri intagning stödjer vpk reservation 3 av Stig Alemyr m. fl.

Anf. 62 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att något kommentera reservation 3 i betänkandet. Reservationerna 1 och 2 kommer Ylva Annerstedt senare att ta upp.

Jag skall inte upprepa den historieskrivning som Helge Hagberg gjorde i sitt anförande när det gäller försöken i Örebro med betygsfri intagning. Jag tycker att försöket ganska klart visar vilka svårigheter man haft när det gällt att genomföra försöket.

Det är också så, som Helge Hagberg sade, att regeringen i början av november beslöt att uppskjuta hela den här försöksverksamheten. Man hade två motiv härför: dels att det har visat sig förekomma klart uttalade svårigheter att genomföra den betygsfria intagningen, dels att vi så nära i tiden har att vänta förslag om en ändrad gymnasieorganisation. Då tycker vi att det är naturligt och välmotiverat att vänta med försök med betygsfri intagning tills vi bättre vet hur den nya gymnasieskolan kommer att se ut. Utskottets majoritet har också ställt sig bakom de tankegångarna.

Det största problemet när det gällt detta försök har varit vad man kallar för kompletterande urvalsgrund just i de fall där man haft platsbrist på vissa linjer. Till det mest komplicerade har också hört den s. k. intagningsintervju som man skulle använda sig av. Det skulle gå så till att man skulle ha en grupp bestående av en person med erfarenhet av den aktuella studievägen, en representant för den avlämnande skolan och en av intagningsnämndens ledamöter. Föräldrarna skulle ha rätt att delta i den här sammankomsten. Vidare tyckte man att en representant för skolans syo-verksamhet borde delta.

Den här intervjugruppen skulle enligt förslaget få pröva grad av mogenhet i valet av utbildningsväg. Man skulle också se på elevens förutsättningar på den aktuella studievägen. Man skulle vidare se på elevens intresse och motiv och om det fanns alternativa valmöjligheter. Man skulle även ta hänsyn till om det fanns speciella behov hos vissa elever att tillgodose.

Det visade sig att det skulle bli fråga om väldigt många intervjuer. Man kan nästan föreställa sig en 16-åring i den här intervjusituationen. Enligt min

mening finns det vissa krav som ett sådant här bedömnings- och urvalssystem måste innehålla för att man skall anse att det är godtagbart.

Först och främst skall det vara ett hjälpmedel för att utvärdera hur skolan har lyckats med den uppgift som den har, att ge eleverna kunskaper. Det skall också kunna stimulera varje elev till studier. Den enskilde eleven måste vidare känna att han eller hon genom egna insatser kan påverka urvalsförfarandet. Inte minst måste sedan systemet av elever, föräldrar och lärare upplevas som rimligt och rättvist. Det får inte ge utrymme för godtycke och tillfälligheter. Men det måste också ta hänsyn till de förutsättningar en elev har för att klara en önskvärd utbildning.

Herr talman! Många hade stora förväntningar om att försöken med en betygsfri intagning skulle visa att man hittat ett instrument som i möjligaste mån uppfyllde kraven på ett rättvist och bra urvalssystem. Jag tillhörde dem. Tyvärr måste man konstatera att den tänkta modellen inte uppfyller dessa krav.

Låt oss nu hoppas att förslaget om gymnasieskolans framtida organisation också kan ge oss möjlighet att senare pröva ett urvals- och bedömningssystem som är så rättvist och objektivt som möjligt, ensamt eller som komplement till betygen.

Herr talman! Till vpk:s representant Sven Henricsson skulle jag vilja säga: År 1979 fattade riksdagen ett beslut om betygsättningen i grundskolan, som innebar att det skulle finnas betyg i årskurs 8 och 9 – men sådana betyg som i motsats till i dag grundar sig på de enskilda elevernas prestationer utan jämförelse med klassen i övrigt. Utskottet har ingen anledning att i dag frångå den ståndpunkten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 63 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Kerstin Göthberg säger att svårigheterna att genomföra försöken har varit uppenbara och att de har varit vägledande för regeringens beslut. Men det som jag kritiserar är att beskedet kommer först den 5 november. Därmed blir det mycket svårt för de direkt drabbade i Lindesbergs gymnasierregion.

Det är bättre, säger Kerstin Göthberg, att vänta tills gymnasieutredningens förslag kommer i praktisk tillämpning. Men vi har bedömningen att det vore bättre att pröva nu, för vi vet inte om de förslag som gymnasieutredningen lägger fram är de riktigt avvägda. Det hade varit värdefullt att redan nu få litet erfarenheter av försök sådana som de var tänkta – och som man ifrån lokalt håll var beredda att genomföra, dels i Lindesbergs gymnasierregion, dels genom länskolnämnden i Örebro län.

Anf. 64 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är dokumenterat genom seriösa undersökningar, bl. a. av skolöverstyrelsen, att det förekommer en segregering, att barn som kommer från högre sociala skikt får bättre betyg än arbetarbarn. Det är nu

också styrkt att andelen arbetarbarn stadigt sjunker ju högre upp i utbildningsnivåerna man kommer. På högskolenivån är det särskilt påtagligt.

Detta innebär att det finns alla skäl att vidmakthålla de tankar som varit vägledande under lång tid, där man eftersträvat en betygsfri intagning till gymnasiet. Och det finns alla skäl att fullfölja den försöksverksamhet på det här området som är planerad men som ändå inte kommer till stånd.

Vi kan inte fortsätta med ordningen att man lika gärna kan ta fram taxeringskalendern och efter den bestämma vilka elever som skall komma in på gymnasiet. Vi måste få en ordning som ger en demokratisk möjlighet för alla att få utbildning.

Anf. 65 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Helge Hagberg sade i sitt första anförande att vi länge har sökt efter några former att på något vis ge en bättre bild av eleverna och även se till att det skulle vara möjligt för dem att välja rätt utbildning och rätt yrke. Jag delar de synpunkterna.

Men jag tycker inte att den här modellen har visat sig hålla måttet. Det är ju faktiskt fråga om elevernas möjlighet att bli rättvist bedömda och att känna att man har en rättssäkerhet i bedömningen. Jag tycker inte att de kompletterande urvalsgrunderna med intervjuundersökningar fyller de måtten.

Så till Nora och Lindsberg. Jag förstår mycket väl att just de kommunerna, som hade kommit rätt långt i planeringen och tycker att man möjligen skulle kunna få genomföra försöket, känner att de har blivit besvikna, som Helge Hagberg säger. Men de har ju även i dag möjligheter att då gå till departementet. De får naturligtvis den hjälp de behöver för att de ungdomar det här gäller inte skall komma i kläm. Man har t. ex. möjligheter att utvidga den fria kvoten för att klara denna del av den här frågan.

Anf. 66 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Kerstin Göthberg talar här om ett rättvist bedömande. Men hur förklarar hon då att det fungerar på det viset nu, att betygen är en utslagningsmekanism? Betygsjakten leder fram till stress, konkurrens och utslagning, och det står ju i motsats till läroplanens intentioner om att verka för samarbete, elevens självförverkligande och jämlikhetsmål.

De som drabbas hårdast av denna sällningsmekanism är just arbetarungdomen. Är det rättvist?

När man, som är dokumenterat genom officiella utredningar, klart kan påvisa att arbetarungdomen upplever skolan på det här viset och kan få en känsla av meningslöshet, att de oftare slås ut än andra, mer välsituerade grupper – är det då rättvist?

Är det inte klart att vi måste vara uppmärksamma på detta och eftersträva så långt det är möjligt att komma ifrån denna orättvisa ordning?

Anf. 67 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! I reservation 1 hävdar moderaterna att betyg bör ges på samtliga stadier i grundskolan och att en övergång bör ske till kursrelaterade betyg. Som tidigare har redovisats beslutade riksdagen 1979 med anledning av läroplanspropositionen att vi skulle ge betyg endast i årskurserna 8 och 9. I det sammanhanget redovisades också de olägenheter och missuppfattningar som råder och har rätt kring det relativa betygssystemet, som ju innebär att en bestämd andel elever skall ha ett visst betyg i varje ämne.

Det föreslogs en modifikation av betygssystemet, så att betygen skall ges i en femgradig skala där medelbetyget är 3. Övriga betyg skall ges med hänsyn till elevens prestationer, och någon given proportion för de olika betygen skall inte finnas.

I det sammanhanget redovisade statsrådet också att det finns brister i betygen som informationsförmedlare. Därför är det viktigt att utveckla också andra former för information, som ger en mer allsidig bild av elevens insatser och aktivitet i skolan. Här spelar de enskilda samtalen en stor roll. Utskottet anslöt sig då liksom nu till denna uppfattning.

Också betygens roll som motivationsinstrument är omstridd. Det mest väsentliga för att eleverna skall uppleva tillfredsställelse i arbetet och känna sig motiverade är naturligtvis att de uppfattar det som meningsfullt och innehållsrikt. Detta åstadkommer man ju genom att göra innehållet i studierna intressant och genom att lägga upp undervisningen på ett sådant sätt att eleverna verkligen engageras. Utskottet har inte funnit någon anledning att ändra beslutet från 1979 om betygssättningen i grundskolan.

I motion 1313 säger motionären att eleverna har rätt att få information om vad de klarar av bra och vad de är mindre lämpade för. Detta påpekande ger anledning misstänka att motionären tror att det inte skall förekomma någon bedömning av elevernas arbete eller någon kunskapskontroll. Så är ingalunda fallet. Tvärtom framhålls upprepade gånger i propositionen att det är angeläget och viktigt att eleven får fortlöpande information om sitt arbete – om sina starka sidor och om sina svaga. Jag yrkar därför avslag på reservation 1 och bifall till utskottets hemställan.

I reservation 2 tar moderaterna upp frågan om betygskomplettering. Sedan 1979 gäller regler som innebär att de som verkligen behöver komplettera sina betyg också kan göra det. Reglerna gäller för den som har beviljats utbildningsbidrag enligt bestämmelserna för arbetsmarknadsutbildning, den som beviljats särskilt vuxenstudiestöd för grundskolestudier, den som har ett ofullständigt slutbetyg och den som har ett mer än fem år gammalt slutbetyg. I samband med ändringen av reglerna uttalade statsrådet att den som vid vuxen ålder är beredd att satsa tid och kraft på förnyade studier på grundskolenivå i regel har starka skäl för att göra det och att det ligger i samhällets intresse att ta vara på detta studieintresse.

Med hänvisning till att de gällande reglerna ger förnyade studiemöjligheter för den som av speciella skäl har misslyckats med sitt slutbetyg liksom till att

gymnasieutredningen skall komma med förslag om ny utformning av betygsättningen i gymnasieskolan yrkar jag avslag på reservation 2 och bifall till utbildningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 2.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

Vissa skolfrågor

Anf. 68 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Det är inte meningen att vi skall ta upp en betygsdebatt i dag, eftersom tiden är knapp. Jag vill bara erinra om alla de undersökningar och utfrågningar, enkäter, som har gjorts om svenska folkets syn på förekomsten av betyg.

Den senaste undersökning som jag känner till gjordes av SIFO och publicerades i maj 1980. Två frågor ställdes, och den första frågan löd: Anser ni att man skall fortsätta att ge betyg i grundskolan, eller anser ni att betygen skall avskaffas? 86 % av de tillfrågade ansåg att man skulle fortsätta att ge betyg. Endast 10 % ansåg att betygen skulle avskaffas. Den andra frågan gällde huruvida man skulle ge betyg fler terminer än i årskurs 8 och 9. Av de tillfrågade ansåg 61 % att man skulle göra det, medan 31 % ansåg att det är lagom att man ger betyg i årskurs 8 och 9.

Sedan vill jag gå in på frågan om betygskomplettering. Det är faktiskt så att väldigt många elever väljer en social linje på gymnasieskolan för att lättare få höga betyg. Sedan kan de behörighetskomplettera de ytterligare ämnen som de behöver för att söka till en viss utbildning. Men det är, som f. ö. påpekas i motion 1320 av Eva Winther, omöjligt för en elev som gått N-linjen, vilken är behörighetsgivande för ett mycket stort antal högskoleutbildningar, att höja ett redan erhållet betyg. Man kan visserligen genomgå fyllnadsprövning, men det är tämligen meningslöst, eftersom det ändå är det först givna betyget som räknas i merit hänseende vid antagning till högskolan.

Vi anser att det här är en orättvisa som måste komma bort. Det är att sticka huvudet i busken att inte låta elever få använda bevis på faktiska kunskaper i ett ämne när de söker till högre utbildning.

Anf. 69 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Som Birgitta Rydle sade så skall vi väl inte ha en ny betygsdebatt här med anledning av detta betänkande. Jag vill ändå peka på det som remissinstanserna framhållit när det gäller betygsutredningens betänkande. Här var uppfattningarna högst delade. Det kan väl finnas anledning att också erinra om att diskussionen om betygssystemets vara eller inte vara och om hur det i så fall skall se ut till mycket stor del kopplas samman med det förslag som gymnasieutredningen kan komma med när det gäller betygssystemet för gymnasieskolan. Det gäller även den andra delen som Birgitta Rydle tog upp, nämligen betygskompletteringen för gymnasieskolleleverna. Där är vi i allra högsta grad beroende av vad gymnasieutredningen kommer att säga.

Anf. 70 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag kommer först att säga några ord om det särskilda yttrande av Hans Nyhage, Birgitta Rydle och mig som finns fogat vid

utbildningsutskottets betänkande 1981/82:2. Därefter kommer jag att tala om motion 551 angående den betygsfria intagningen till gymnasieskolan i Örebro län.

Först det särskilda yttrandet:

Enligt regeringens beslut om Mål och riktlinjer för grundskolan 1980 kan det vara motiverat och nödvändigt att under högst en termin samla elever ur en klass i mindre grupper, när det gäller att skaffa sig grundläggande färdigheter i ett visst ämne. Detta är särskilt viktigt för B-språken tyska och franska, eftersom alternativkurserna slopas i och med genomförandet av den nya läroplanen för grundskolan, men självfallet är det också viktigt för all färdighetsträning och alla färdighetsämnen.

Vi anser dock att det finns en motsägelse i att en sådan gruppering inte får bestå under längre tid än en termin. Endast om eleven har avsevärda studiesvårigheter skall skolan enligt läroplanen samråda med elev och föräldrar om fortsatt särskild gruppering. Elevrådskonferensen beslutar i sådana fall. Om en gruppering av det slag som nämns i läroplanen i t. ex. språk har förekommit under en termin och sedan avbryts, kan det medföra stora svårigheter för eleverna utan att de för den skull kan sägas ha "avsevärda studiesvårigheter". Eleverna har nämligen kommit olika långt, och de har fortfarande behov av träning i egen takt. Särskilt hårt drabbas de elever som behöver en lugnare studietakt. Språkens karaktär av färdighetsämnen kräver att undervisning och inläring sker efter varje elevs egna förutsättningar.

Det är mycket värdefullt och nödvändigt att utvecklingsarbete bedrivs med flexibla grupperingar av eleverna. Detta arbete måste ske förutsättningslöst, och därför bör även tidslängden för gruppernas sammansättning prövas. Det bör undersökas vilka konsekvenserna blir för eleverna av en utökad tidsgräns både när det gäller effektiviteten i inläringen och när det gäller skolans sociala mål.

Så till försöket med betygsfri intagning till gymnasieskolan i Örebro län som jag och Bengt Wittbom tar upp i motion 1980/81:551.

I december 1978 bemyndigade regeringen SÖ att bedriva försöksverksamhet med betygsfri intagning till gymnasieskolan.

Åsikterna om detta var mycket delade i Örebro län. En del var entusiastiska, många var mycket negativa. En del ansåg liksom jag själv att det i och för sig vore intressant att pröva om det går att hitta någon annan modell för intagning – jag trodde dock aldrig att det skulle gå.

Man kan nu också konstatera att så många invändningar kunnat resas mot det förslag till utformning av den betygsfria intagningen som utarbetats att försöket helt enkelt varit omöjligt att genomföra. Därför har också många av dem som år 1978 var entusiastiska inför försöket ändrat uppfattning.

Argumentationen för en betygsfri intagning byggde på uppfattningen att man genom organisatoriska förändringar skulle kunna utöka antalet platser på de mest efterfrågade linjerna. Det står i dag helt klart att detta inte är möjligt, att ett urvalsförfarande inte går att undvika.

I mars 1980 lämnade skolöverstyrelsen förslag om hur ett försök kunde utformas. På linjer där antalet platser var mindre än antalet sökande skulle eleverna rangordnas efter sina val i första hand, andra hand etc., efter kön, efter antalet ansökningstillfällen och arbetslivserfarenhet eller tidigare utbildning – detta gällde dem som inte sökte direkt från grundskolan – och efter yttrande eller förslag från avlämnande skola om elevs lämplighet för sökt linje, alltså en form av omdöme.

Genom beslut 1980 avvisade regeringen yttrande eller förslag från avlämnande skola som kompletterande urvalsgrund. Dåvarande statsrådet Britt Mogård anförde: "Ett omdöme om en elevs lämplighet för en speciell linje är bara en sämre variant på betyg och betänkligt från rättssäkerhets-synpunkt."

Regeringen godtog som urvalsgrunder rangordning av val, upprepad ansökan, könstillhörighet, förutbildning och arbetslivserfarenhet. Men eftersom det behövdes någon ytterligare urvalsgrund, fick SÖ i uppdrag att föreslå en kompletterande urvalsgrund. Någon form av omdöme fick dock icke föreslås. Vidare beslutades att ett försök med fingerad betygsfri intagning skulle ske jämsides med intagningen till gymnasieskolan inför läsåret 1981/82.

SÖ lämnade sedan förslag till alternativa kompletterande urvalsgrunder till linjer där man behövde göra urval. De kompletterande urvalsgrunderna var intagningsintervjuer i kombination med ytterligare prövning inom ramen för fri kvot, ett lokalt utarbetat alternativ och i sista hand lottning. Otaliga invändningar har rests mot förslaget till urvalsförfarande. I motion 1980/81:551 tar jag och min medmotionär upp flera av dem. Jag skall här bara nämna några.

Innan urvalsgrunderna skulle sättas in, skulle eleven bli föremål för omvals-syo. I och för sig kan en sådan vara bra, men risken är stor att den får formen av påtryckning eller övertalning.

Ett lokalt utarbetat alternativ var alldeles för oklart för att vara en urvalsgrund. Ytterligare prövning inom ramen för fri kvot skulle kunna innebära ett godtyckligt förfarande, om man använde en sådan ytterligare bedömning. Att lotta in eleverna kan inte accepteras. Lottning ger visserligen inte utrymme för subjektiva bedömningar, men den är ändå ett mycket orättvist system. Studiemotivationen kan påverkas i negativ riktning.

Mot förslaget om intagningsintervjuer restes de flesta invändningarna. Intervjusituationen skulle vara utomordentligt svår både för intervjuarna och för den intervjuade. Att under en halv till en timme få en rättvis och riktig uppfattning om en elevs mogenhet, förutsättningar, intressestyrka, motiv och behov är mycket svårt. Tillfälligheter och subjektiva bedömningar skulle kunna bli avgörande. För en elev är naturligtvis en intervjusituation mycket pressande. Intervjuer kan också sägas medföra en sorts omdöme om eleverna, något som ej skulle få förekomma enligt dåvarande statsrådet Mogård.

Betyg som bygger på bedömningar av kunskaper och färdigheter under flera år måste säga mer om en elev än en intervju vid ett enda tillfälle. Intervjuer kan säkert vara bra som ett komplement till betyg men kan icke ersätta dem. Därtill kommer att intervjuerna skulle medföra kostnader och ökad organisation. Urvalsförfarandet skulle ju beröra samtliga kvarstående sökande elever.

Sammanfattningsvis kan konstateras att så många allvarliga invändningar kunde resas mot förslaget till utformning av den betygsfria intagningen att det fanns goda skäl att ifrågasätta försöksverksamheten. Om betygens roll vid intagningen skall ersättas av något annat, måste detta ske på ett sätt som motsvarar krav på rättvisa och rättssäkerhet. Det föreslagna förfaringssättet motsvarade inte dessa krav. Betygen behövs vid intagning till gymnasieskolan. Däremot anser jag att det hade varit värdefullt att få kompletterande urvalsgrunder att användas vid intagning till speciallinjer, t. ex. vårdlinjen, som komplement till betyg.

Att de berörda kommunerna tvivlade inför förslagets utformning visas också av att samtliga kommuner utom Nora och Lindsberg hemställde om att få skjuta upp den betygsfria intagningen.

Herr talman! Den fingerade betygsfria intagning som ägde rum inför läsåret 1981/82 visade att behov av omvals-syo fanns för 1 042 behöriga förstahandssökande av 3 785 elever, alltså ca 30 %. Kompletterande urvalsgrund behövdes för 998 elever, dvs. ca 20 %. Uppräknat på hela riket innebär det ca 30 000 elever. Det är inte realistiskt att tänka sig en sådan omvals- och intervjuapparat. Det styrker uppfattningen att försöket inte kunde fortsätta.

Mycket arbete har lagts ner på försöket med betygsfri intagning, och det har inte varit förgäves. Man har gjort ett ärligt och seriöst försök att genomföra en betygsfri intagning, där urval skulle ske på annat sätt än med betyg. Försöket har visat att betygen behövs vid urval. Regeringen har dragit den rätta slutsatsen och beslutat uppskjuta försöksverksamheten. Frågan om intagning till gymnasieskolan på andra urvalsgrunder än betyg bör prövas när klarhet har vunnits om gymnasieskolans framtida organisation. Det är mycket tillfredsställande, och vi är många i Örebro län som är glada över regeringens beslut.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i vad gäller motion 551.

Anf. 71 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! De som inte är glada är eleverna och deras föräldrar samt ansvariga i Örebro och Lindsbergs gymnasierregion.

Betygen slår naturligtvis också ut: inte heller betygen garanterar alla elever plats i gymnasieskolan. Vi måste ha ambitionen att i framtiden låta alla elever få plats i gymnasieskolan. Ann-Cathrine Haglund säger att tveksamheten var stor och att det restes många invändningar. Men de ytterst ansvariga var beredda att genomföra försöket, det är helt oomtvistligt. De ansökningar om ett uppskjutande av försöket som kom från vissa kommuner och som

beviljades av regeringen hade sin grund i att man inte hade nått så långt med arbetslivsorienteringen. Det hade man dock gjort i Nora och Lindesberg, och därför bedömde de ansvariga där att man kunde starta försöket och redan från nästa termin göra den fingerade intagningen.

Anf. 72 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag kan förstå att de som har varit mest engagerade känner en viss besvikelse över att inte få fortsätta med försöket, men jag försäkrar Helge Hagberg att det råder mycket delade meningar även i Nora och Lindesberg om fortsättningen av det här försöket. Hade det gått att göra ett försök med organisationsförändringar hade det varit bra, men det går inte, utan resultatet blir en omfattande intervjuapparat. Det är för elevernas bästa, av omtanke om eleverna, som försöket inte kan fortsätta. Jag vet att väldigt många – även i Nora och Lindesberg, Helge Hagberg – är glada över att försöket inte fick fortsätta.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (återinförande av fler betygstillfällen i grundskolan m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 65 för reservation 1 av Hans Nyhage m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (avskaffande av betyg)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motionerna 1980/81:971 av Inga Lantz m. fl. och 1980/81:1317 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (betygskomplettering)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 65 för reservation 2 av Hans Nyhage m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (betygsfri intagning till gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 147 för reservation 3 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Lagförslag om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1981/82:4 med förslag till lag om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler (prop. 1981/82:24).

Torsdagen den
26 november 1981

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

Anf. 73 BERTIL HANSSON (fp):

Herr talman! Med SOS-alarmering förmedlas varje dygn tusentals samtal från människor i nöd till olika organ i samhället som är till för att hjälpa. Det har gått in i det allmänna medvetande att nr 90 000 ger denna kontakt. Televerket har tidigare svarat för driften av alarmeringscentralerna. Fr. o. m. 1973 är emellertid det helt samhällsägda Alarmeringsbolaget (SOSAB) i verksamhet och kommer inom kort att svara för all alarmering.

Ett stort antal av samtalen över 90 000 riktar sig till jourhavande präst, jourhavande kurator och jourhavande medmänniska. Om man ser på förhållandena i Stockholm finner man att upp till 500 eller 600 samtal varje dygn riktar sig till någon av de tre nämnda jourfunktionerna: präst, kurator, medmänniska. Erfarenheterna är entydiga – just möjligheten att snabbt få någon att tala med har i många fall betytt konkret hjälp i stora personliga svårigheter. Inte så sällan blir ett samtal via 90 000 början på en väg ut ur allvarligt menade självmordsförsök, in i en allt bättre psykisk balans.

Men lika entydig är en annan erfarenhet, förmedlad av dem som arbetar i verksamheten. Ofta ställs frågan: Jag kan väl lita på att du behåller det jag säger för dig själv?

Än mera vanlig är en annan fråga: Det är väl ingen annan som kan lyssna på oss? Det är väl ingen som spelar in vårt samtal på band?

Herr talman! Det är mot denna bakgrund – olyckliga människor som till alla sina andra bekymmer också lägger fruktan för att deras personliga integritet inte skall vara skyddad när de söker hjälp hos Jourhavande präst, kurator eller medmänniska – som trafikutskottets betänkande nr 4 blir ett så allvarligt dokument. Varför tar jag till så starka ord?

Helt enkelt därför att det nu är uppenbart att verksamheten vid larmcentralerna inte är organiserad så, att den hjälpsökande kan få ett entydigt nej som svar på sina oroliga frågor om avlyssning och inspelning. De tekniska anordningar, som televerket överlämnat till SOSAB i samband med att nätet av larmcentraler successivt blivit utbyggt, gör det möjligt för larmoperatörerna att avlyssna, spela in och bryta pågående telefonsamtal mellan vilka två telefonabbonenter som helst. För personalen hos SOSAB föreligger inte f. n. något författningenligt förbud att röja uppgifter som rör telefonsamtal. Dessa förhållanden strider direkt mot gällande bestämmelser i olika författningar, som reglerar telefonhemligheten och som ytterst faller tillbaka på regeringsformens portalparagrafer om de medborgerliga fri- och rättigheterna. Där står bl. a. följande: "Varje medborgare är skyddad mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal." Sådana anordningar, som SOSAB förfogar över, får inte tillåtas i annat fall än då det med stöd av lag förordnats om avlyssning.

Regeringens proposition 1981/82:24 inrymmer förslag till en sådan lag. Därmed fylls alltså det tomrum, som funnits i åtta år och som i klartext innebär att en lagstridig verksamhet ägt rum. Detta är givetvis inte något som i första hand kan läggas SOSAB till last. En enskild medborgare har anmält

förhållandet till JO-ämbetet som i ett beslut den 24 mars i år föreslagit att regeringen låter reglera avlyssning, riksbrötning av telefonsamtal och bandinspelning av telefonsamtal och dessutom – inte det minst viktiga – SOSAB-personalens tystnadsplikt.

Det finns anledning att notera hur viktigt det är att justitieombudsmännen finns och att de i sådana fall som det nu aktuella tar initiativ. Likaledes finns det skäl att framhålla hur nödvändigt det är att enskilda medborgare inte låter av dem kända missförhållanden fortsätta opåtalade när medborgerliga fri- och rättigheter är i fara utan gör något för att rätta till det som är fel. Samma reflexion bör också göras inför den aktivitet som ett antal jourpräster visat på initiativ av den ansvarige ledaren för jourhavande präst i Stockholm. Hon och hennes kolleger har mot bakgrund av sina erfarenheter från fältet tagit kontakt med riksdagsmän ur olika partier. De har pekat på uppenbara brister i det lagförslag som kammaren nu behandlar. De har pekat på uppenbara brister i det lagförslag som kammaren nu behandlar. De har pekat på förhållanden som måste ändras, men som inte blivit observerade och beaktade under vare sig beredningen i regeringskansliet eller under utskottsbehandlingen – och som inte heller föranlett något initiativ under motionstiden från någon av oss riksdagsledamöter.

Det som påpekats av jourprästerna är av den art att jag för min del allvarligt övervägt att i samband med behandlingen i kammaren föreslå återremiss till utskottet för ytterligare beredning – varvid givetvis konstitutionsutskottet allra först hade bort avge ett yttrande.

Herr talman! Jag ämnar inte ställa något säryrkande i detta anförande. Jag konstaterar att chefen för kommunikationsdepartementet liksom trafikutskottets ordförande är närvarande. Jag vågar räkna med att den kommande debatten skall ge viktiga bidrag när det gäller att finna de bästa vägarna för ärendets vidare behandling.

Ett förhållande som starkt påverkat mig att överväga andra åtgärder än återremiss är att även om den nu föreslagna lagen har sina brister, är det otillfredsställande att inte så snart som möjligt lagreglera SOSAB:s verksamhet i de delar som det här är fråga om. När det nu blir en lag, inträder i dessa avseenden ett förhållande som är mer tillfredsställande än det hittills rådande.

Herr talman! Jag har under de närmast föregående dagarna haft upprepade kontakter med både jourhavande kurator och jourhavande präst här i Stockholm. Jag ser det som en angelägen uppgift att i kammardebatten få föra fram frågor och synpunkter, som nått mig under de samtalerna – allt sådant som jag själv helt och fullt instämmer i. Detsamma gäller de uppslag till lösning på problemen som vuxit fram under mina samtal med dessa personer, som inifrån känner denna viktiga hjälpverksamhet.

Behöver SOSAB ha tillgång till de tekniska resurser som gör det möjligt för operatörerna att gå in i, avlyssna och bryta vilket som helst pågående telefonsamtal i detta land? Om det är nödvändigt – för att t. ex. hindra att en människa konsumerar från ett apotek felaktigt expedierad medicin – vilka

Lagförslag om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

speciella restriktioner kringgärdar användandet av denna tekniska möjlighet?

Propositionen och lagrådsyttrandet motiverar att det är nödvändigt för larmoperatörerna att i vissa fall gå in i ett pågående telefonsamtal mellan en hjälpsökande och t. ex. en konsulterad expert, såsom läkare eller brandbefäl. Det torde vara helt uppenbart att samma skäl inte finns för operatören att gå in i ett samtal mellan t. ex. jourhavande präst och en hjälpsökande. Här är det alltid fråga om ett samtal på tu man hand, och det måste obönhörligen respekteras. Endast i ett fall kan jag tänka mig att operatören har anledning att gå in i ett pågående samtal där den jourhavandes telefon är inblandad, nämligen om där pågår ett samtal samtidigt som någon i uppenbar akut nöd påkallar hjälp genom att slå 90 000. Det kan ju hända att det pågående samtalet på den jourhavandes telefon är mindre angeläget än det som operatören fått att förmedla. Han bör då ha möjlighet att gå in och bryta det pågående samtalet för att fråga jourhavande, om han inte i stället vill ta emot den som ringt 90 000. Jag har emellertid full förståelse för de krav som jourpräster ställer i en sådan situation, nämligen att inbrytningen i det pågående samtalet inte får ske omärkligt för dem som har samtal i gång och att det inte får förenas med bandinspelning. De reagerar också kraftigt, och enligt min uppfattning med rätta, mot det märkligt nog i lagrådets yttrande utan avståndstagande relaterade förhållandet (se s. 11 i propositionen, andra stycket), att om "de samtalande – dvs. i detta fallet t. ex. jourprästen – motsätter sig att samtalet bryts, följer larmcentralen samtalet för att kunna bedöma om det är försvarligt att bryta det mot de samtalandes vilja". Larmoperatören ges alltså möjlighet och rättighet, att efter det att han gjort en annan bedömning än den på området verkligt sakkunnige, dvs. kuratorn eller prästen, handla mot deras uttryckliga besked. Så får det helt enkelt inte vara – det är att lägga ett alltför stort ansvar på operatörerna.

Det framgår av lagrådets yttrande att operatören inte alltid meddelar de samtalande att han är medlyssnare. Ovillkorligen bindande föreskrifter i detta avseende bör utfärdas. Operatören bör enligt min bestämda uppfattning alltid tala om att han är med på linjen. Som en dubbel säkerhet bör man utnyttja de tekniska möjligheter som torde finnas att alltid förena inbrytning i ett pågående samtal med en ljudeffekt som signalerar att en tredje person är inne på linjen. I detta sammanhang förtjänar regeringsformens formulering att upprepas: "medborgaren är skyddad mot hemlig avlyssning". Detta får inte bli tomma ord.

Herr talman! Av det som sagts torde med all tydlighet framgå att det finns en skillnad mellan två olika grupper av de hjälporgan som är och – det vill jag betona – också i fortsättningen bör vara knutna till nr 90 000. Sekretessen och skyddet för den personliga integriteten träder särskilt i förgrunden när det gäller jourhavande präst, kurator, medmänniska, läkare, tandläkare och socialjour, men är icke så markant vid larm om ambulans, brandkår, polis, sjöräddning och giftinformation.

En av de allvarligaste bristerna i lagförslaget är att hjälporgan tas i klump

utan hänsyn till de speciella krav på sekretess och skydd för den personliga integriteten som jourfunktionerna med rätta ställer – och naturligtvis inte i eget intresse, utan i deras som söker hjälp.

Med tanke på den ytterliga omsorg som brukar känneteckna regeringens och riksdagens behandling av t. ex. frågorna om utökning av narkotikapolisens möjligheter till hemlig telefonavlyssning – här är det verkligen befogat att inbrytningen i ett pågående samtal sker omärkligt – och med tanke på den kontroll som både den vanliga polisen och säpo är föremål för finns det enligt min mening också anledning att fråga följande:

Sker en kontinuerlig kontroll av SOSAB:s verksamhet, speciellt när det gäller hanteringen av telefontrafiken, särskilt med hänsyn till det integritets- skydd som varje medborgare är tillförsäkrad genom grundlagen?

Bör inte denna kontroll särskilt ägnas det sätt på vilket de inspelade banden förvaras, så att de inte är åtkomliga för obehöriga och så att deras innehåll före avmagnetiseringen kan granskas av opartiskt kontrollorgan?

Herr talman! Den moderna avancerade tekniken tenderar att förläna vårt samhälle drag som inte enbart är av godo. Den griper in på så många områden där vi tidigare inte hade anledning att skärpa vår vaksamhet kring det demokratiska samhällets grundläggande fri- och rättigheter. Här är det i dag fråga om ett till det yttre ganska oansenligt och till synes rutinmässigt betänkande från ett av riksdagsutskotten. Dess innehåll har ganska sent i riksdagsbehandlingen fått en belysning genom en vaken medborgaropinion, som vi har anledning att ta på allvar.

Som jag redan nämnt ställer jag i detta anförande inget säryrkande. Jag uttalar den förhoppningen att den kommande debatten skall ge konstruktiva bidrag till en lösning av de viktiga sekretess- och integritetsfrågor som finns kring alarmeringscentralernas verksamhet.

Anf. 74 CHRISTINA ROGESTAM (c):

Herr talman! 90 000 är ett viktigt begrepp i vårt samhälle. Alla vet att det är dit man ringer för nödanrop av olika slag. Där når man ambulans och brandkår, jourhavande präst och sjöräddningen, för att nu bara nämna några av de hjälporgan som alarmcentralerna kan koppla till.

Verksamheten med de regionala alarmeringscentralerna har byggts upp stegvis sedan 1973. Nu är den nästan helt utbyggd. Först under innevarande år har man genom ett uttalande av JO uppmärksammat att verksamheten inte varit lagreglerad. Vad det då har gällt har varit den avlyssning och inspelning av samtal som förekommer på centralerna.

Det är bra att det nu föreslås en reglering i lag av detta förfarande. Det är naturligtvis viktigt att operatörerna kan försäkra sig om att den uppringande når rätt hjälporgan, eller genom att lyssna på bandet snabbt kan kontrollera att rätt adress är lämnad till brandkår eller ambulans.

Så långt är allt gott och väl. Men det finns ett men. Via telefonnumret 90 000 kopplas också samtal till jourhavande präst och i vissa områden jourhavande kurator och jourhavande medmänniska. Det här är samtal av en

Lagförslag om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler

Torsdagen den
26 november 1981

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

helt annan karaktär. Det är också ofta nödanrop, men annorlunda. Här vill man, ofta efter att särskilt ha försäkrat sig om att tystnadsplikt gäller, prata om svåra mänskliga och ofta mycket personliga problem. Det är då helt oacceptabelt om det finns möjligheter för en operatör att avlyssna och eventuellt också spela in delar av dessa samtal.

Vi har i riksdagen en lång tradition av mycket stor restriktivitet när det gäller att tillåta olika typer av telefonavlyssning. Det här är ett område där verkligen den grundlagsfästa rätten till personlig integritet måste respekteras och slås vakt om. Frågan bör därför prövas ytterligare en gång just ur denna synpunkt.

Den tystnadsplikt som föreslås är mycket begränsad. Den innebär t. ex. enligt propositionstexten inte någon inskränkning i den meddelarfrihet som råder enligt tryckfrihetsförordningen och radiolagstiftningen och som innebär att det i viss utsträckning är möjligt att straffritt lämna sekretessbelagda uppgifter för publicering i tryckt skrift eller i radio eller TV.

Man kan alltså med den föreslagna lagstiftningen gå in och avlyssna ett samtal, och sedan utan vidare lämna de då avlyssnade uppgifterna till pressen.

En annan omöjlig del i förslaget är att det är operatörerna som har det slutliga avgörandet huruvida de på grund av ett nytt samtal skall avbryta ett pågående samtal till ett hjälporgan. Den läkare, präst eller vem som nu finns i andra änden, kanske har en helt annan bedömning av vikten av det pågående samtalet. Dessa delar av förslaget behöver ses över ytterligare en gång.

Alla skäl talar för att samtal till hjälporganen jourhavande präst, jourhavande medmänniska och jourhavande kurator undantas från den föreslagna lagstiftningen. Samtidigt vill jag gärna slå fast att jag anser det nödvändigt att tekniskt lösa den här aktuella frågan på ett sådant sätt att dessa jourer kan stanna kvar inom systemet med telefonnummer 90 000. Enligt min uppfattning skulle det vara mycket olyckligt, om dessa jourer skulle behöva övergå till ett eget larmnummer.

Men det borde finnas möjligheter både lagtekniskt och teletekniskt att lösa denna fråga så, att samtalen ej avlyssnas och ej spelas in, samtidigt som jourerna finns kvar inom ramen för telefonnummer 90 000.

Ett sätt är att de i vanlig ordning spelas in tills samtalet är överlämnat till den jourhavande. Avlyssning och inspelning skulle därefter inte kunna ske utan att de samtalande var medvetna om det, t. ex. genom någon form av summerton.

De grundläggande fri- och rättigheterna ger oss rätt att inte bli hemligt avlyssnade. Alarmeringscentralerna har möjlighet att utan att informera gå in och avlyssna vilket pågående samtal som helst. Detta måste förbjudas och dessutom effektivt förhindras. Ett införande av t. ex. en summerton vid avlyssning skulle ge oss alla det skydd vi måste få mot missbruk av teknisk apparatur. Dessutom behövs säkert någon form av opartisk instans som kan kontrollera vad som sker vid alarmeringscentralerna.

Enligt den föreslagna lagen är det regeringen som skall lämna tillstånd till

en alarmeringcentral att få spela in, avlyssna och avbryta telefonsamtal. Tillståndet skall förenas med villkor om hur verksamheten får bedrivas. Är regeringen beredd att – i väntan på annan lagteknisk reglering – som ett villkor ställa att samtal till de tre aktuella jourerna ej får avlyssnas, spelas in eller avbrytas sedan väl inkoppling skett?

Herr talman! Den nu föreslagna lagen behövs, men den har på vissa punkter stora brister. En återremiss skulle fördröja en lagreglering av SOSAB:s verksamhet. Det vore bättre, om lagen skyndsamt kunde överarbetas när det gäller dessa viktiga integritetsfrågor.

Anf. 75 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! I den lag som riksdagen nu skall fatta beslut om finns bestämmelser som innebär ingrepp i telefonhemligheten. Dessa föreslås visserligen i det i och för sig vällovliga syftet att åstadkomma snabba och effektiva hjälpinsatser, men lagförslaget uppvisar från rättssäkerhetssynpunkt betänkliga brister när det gäller telefonhemligheten.

Lagstiftningen om hemlig telefonavlyssning – som hör till justitieutskottets beredningsområde – har hittills utformats med iakttagande av mycket stor restriktivitet. Med tanke på sakens vikt har det i regeringsformen förbehållits riksdagen att fatta beslut i ämnet, och i den lagstiftning som vi f. n. har anges noga i vilka situationer telefonavlyssning får förekomma. Där ges också en noggrann reglering av hur granskning och förstöring av en upptagen avlyssning skall ske. Det har inte överlämnats åt regeringen eller annan myndighet att utfärda kompletterande föreskrifter på området.

I det lagförslag som nu behandlas ges regeringen möjlighet att lämna en alarmeringscentral tillstånd till telefonavlyssning av samtal som centralen har kopplat vidare till ett hjälporgan. Det görs inte någon åtskillnad mellan olika slag av hjälporgan; lagen öppnar sålunda möjlighet till avlyssning inte bara av samtal till polis, brandkår, ambulans eller jourhavande läkare, utan också av samtal till jourhavande präst, jourhavande kurator, socialjour eller andra hjälporgan av liknande slag.

Läser man propositionen och trafikutskottets betänkande, får man närmast intrycket att man inte har ägnat integritetsfrågorna och rättssäkerhetsaspekterna någon större uppmärksamhet utan främst har uppehållit sig vid de teletekniska frågorna. Enligt min mening bör inte riksdagen genom en fullmaktslagstiftning av det slag som det här är fråga om avhända sig möjligheten att göra en genomtänkt reglering av förutsättningarna för olika ingrepp i telefonhemligheten och av de regler som bör gälla i fråga om bl. a. granskning och förstöring av bandinspelningar eller uppteckningar av telefonsamtal. Sådana regler har eljest fastställts genom lagstiftning, som föregåtts av noggranna överväganden inom kommittéväsendets ram och sedvanlig remissbehandling. Det nu sagda är viktigt, inte minst därför att den föreslagna lagen öppnar möjligheter till telefonavlyssning av enskilda personers samtal med präster och socialkuratorer. Erforderligt beslutsunderlag för kammaren saknas egentligen.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

Torsdagen den
26 november 1981

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

Mot det aktuella förslaget kan också riktas invändningar av annat slag: jag tänker då på laglighetsaspekten. Enligt regeringsformen, 2 kap. 6 §, är varje medborgare gentemot det allmänna, dvs. stat och kommun, skyddad mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal. Denna rättighet får begränsas genom lag. Så har skett genom t. ex. rättegångsbalkens regler om telefonavlyssning vid misstanke om vissa allvarliga brott. Det grundlagsstadgade skyddet mot telefonavlyssning gäller, som jag nyss sade, i förhållande till det allmänna. Trots att aktierna i det bolag som driver alarmeringscentralen ägs av det allmänna – till hälften av statlig myndighet, till en fjärdedel av Kommunförbundet och till en fjärdedel av Landstingsförbundet – är det inte sannolikt att alarmeringscentralen är att betrakta som "det allmänna" i regeringsformens mening. I så fall är regeringsformens föreskrifter inte tillämpliga. Lagstiftaren skulle alltså i det här ärendet inte vara bunden av föreskrifterna i grundlagen. Detta innebär emellertid inte någon lösning på laglighetsfrågan, utan tvärtom gör det den mer komplicerad. Vi har nämligen ett lagstadgat straffstadgande i brottsbalken, 4 kap. 8 § som förbjuder olovlig telefonavlyssning. En förutsättning för straffbarhet är att gärningen sker olovligen. Lovlig kan den bli t. ex. genom samtycke från någon av dem som är inblandade i telefonsamtalet. I vissa fall kan gärningen bli lovlig och alltså fri från ansvar även utan särskilt samtycke, nämligen om den sker i överensstämmelse med de grundlagsenliga reglerna om telefonavlyssning som finns bl. a. i rättegångsbalken.

I det här ärendet inställer sig frågan om huruvida det kan vara riktigt och lämpligt att man stiftar en lag som ger någon annan än en myndighet möjlighet att företa ett handlande som är straffrättsligt förbjudet. Eller, kort sagt, så måste man fråga sig om alarmeringscentralens telefonavlyssning blir "mindre olovlig" genom den nu aktuella lagen. Det gäller här viktiga frågor om principerna för lagstiftningen. Låt mig göra en jämförelse – en jämförelse som någon kanske tycker är litet tillspetsad: det är straffbart att stjäla; men det skulle vara lagstiftaren fullkomligt främmande att stifta en lag, där ett privaträttsligt subjekt får tillstånd att sätta sig över stöldbestämmelsen.

En annan aspekt gäller frågan om hur sekretessen här regleras. Alarmeringspersonalen föreslås få tystnadsplikt. Denna tystnadsplikt är dock av annat slag än den som gäller för socialtjänstens personal eller för präster; dessa båda grupper har en långtgående tystnadsplikt till förmån för sina klienter. Detta sekretesskydd urholkas genom att alarmeringspersonalen inte får motsvarande tystnadsplikt.

Herr talman! Med det sagda har jag bara velat belysa hur komplicerade de här frågorna är, och de har inte ägnats den uppmärksamhet i lagstiftningsärendet som med hänsyn till rättssäkerhet och de enskilda människornas intresse av personlig integritet kräver.

Med tanke på de brister som vidlåder det här lagstiftningsärendet skulle det naturliga vara att riksdagen avskog propositionen. Alarmeringscentralerna bedriver emellertid i dag sin verksamhet helt utan lagstöd. Det kan därför sägas att det är bättre att vi får en, låt vara bristfällig, lagstiftning på området

än att fortsätta med det rättslösa och t. o. m. rättsstridiga tillstånd som f. n. råder. Ett riksdagsbeslut i dag bör dock förenas med det mycket bestämda önskemålet att regeringen efter hänsynstagande till det som nu har sagts lägger fram ett nytt förslag i ärendet.

Anf. 76 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Inte heller vänsterpartiet kommunisterna har motionerat med anledning av den proposition som ligger till grund för trafikutskottets betänkande, och en av anledningarna härtill är just det faktum att det sågs som en trafikpolitisk fråga. Många har redan varit inne på att det i grunden gäller de demokratiska fri- och rättigheterna, de medborgerliga rättigheterna, och att frågan därför borde ha behandlats av konstitutionsutskottet.

Nu kan jag instämma i mycket av vad såväl Bertil Hansson som Christina Rogestam och Bertil Lidgard här har sagt. De framhåller att detta förslag ur rättssäkerhetssynpunkt har stora brister och att det innebär ett ingrepp i den personliga integriteten som är djupt allvarligt. Bertil Hansson framhåller också att man inte tagit hänsyn till att det finns olika grupper, brandkår, polis och ambulans å ena sidan och just jourhavande medmänniska, jourhavande präst och jourhavande kurator å andra sidan och att det alltså måste ses som mycket allvarligt att samtal till jourhavande medmänniska, präst eller kurator i fortsättningen skall kunna bandas.

Nu begär emellertid enligt min uppfattning alla en logisk kullerbytta, ty samtliga tre talare har egentligen pläderat för en återförvisning av ärendet. Vi har haft ett laglöst område i åtta år, och en återförvisning och bearbetning ur konstitutionell synpunkt skulle inte ta särskilt lång tid. Då skulle man också kunna få andra aspekter belysta än bara dem som här tagits fram.

Bertil Lidgard sade att han förutsatte att det skall komma ett förslag från regeringen, som går ut på att man på något sätt skall kunna skilja ut just dessa tre grupper: jourhavande kurator, jourhavande medmänniska och jourhavande präst. Han menar att det därför skulle vara bättre att fatta detta beslut i dag. Jag kan inte se att så är fallet. Jag tycker att detta ur rättssäkerhetssynpunkt är ett tyfäll för återförvisning och att regeringen bör komma tillbaka med ett genomtänkt och genomarbetat förslag, som bättre överensstämmer med såväl grundlagen som de medborgerliga rättigheter och det sekretesskydd alla har rätt att kräva i landet.

Jag yrkar alltså, herr talman, återförvisning av ärendet.

Anf. 77 BERTIL LIDGARD (m) replik:

Herr talman! Jag skall gärna medge att jag från början också var inne på att ärendet borde återremitteras, men ju mer jag arbetade med det desto mer övertygad blev jag om ärendets komplexitet. Det är inte så enkelt att det bara handlar om en undantagsregel för de tre jourhavande hjälpinstanserna, såsom Eva Hjelmström talade om, utan det är ett ärende av stor lagstiftningsteknisk betydelse, och det bör beredas mera omfattande än vad

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

vi kan göra genom en återremiss till utskottet, hur många utskottet sedan än må höra i detta sammanhang.

Det är därför jag inte har yrkat återremiss.

Anf. 78 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Nu talar väl ändå Bertil Lidgard mot bättre vetande. Ärendet är mycket komplext, säger han. Ja, men desto större anledning då att inte i dag fatta ett förhastat beslut!

Flera talare har varit inne på att de från början tänkt sig en återförvisning. Jag tycker fortfarande att det är en kullerbytta man gör – möjligen av prestigeskäl – när man inte står fast vid den ståndpunkten. Ärendet är komplext, och ärendet berör mycket grundläggande medborgerliga rättigheter och bör därför belysas grundligt innan riksdagen går till beslut.

Anf. 79 BERTIL LIDGARD (m) replik:

Herr talman! Även om vi fattar beslut i detta ärende i dag, så förutsätts det att regeringen skall utfärda vissa anvisningar och föreskriva vissa villkor för hur centralerna skall arbeta. Den diskussion som vi haft här i dag kan regeringen i det arbetet inte underlåta att ta hänsyn till. Jag är tämligen säker på att man så långt det är möjligt inom den ramen kommer att göra vad man kan för att skydda telefonhemligheten.

Men den viktiga och principiella frågan på sikt är om riksdagen skall avhända sig rätten att besluta i dessa ärenden och att utforma bestämmelserna. Det tycker jag inte att vi skall göra. Men riksdagen bör inte fatta beslut på det underlag som vi kan skaffa fram på det sätt som Eva Hjelmström föreslår. Frågan förutsätter en noggrannare beredning i departementet på det sätt som man brukar bereda propositioner på. Vi bör därför så småningom få ta ställning till ärendet på nytt.

Anf. 80 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! När det gäller så pass viktiga rättigheter – vi är alla överens om deras vikt – som det här är fråga om och när det gäller den personliga integriteten och sekretessbestämmelserna, så bör riksdagen fatta beslut och inte se fram emot någonting som tänkas komma kan. En återförvisning skulle alltså möjliggöra för riksdagen att få dessa viktiga frågor belysta på ett bra sätt innan man fattar beslut på ett så pass ofullständigt – det är också alla överens om – underlag som det här är fråga om.

Tredje vice talmannen anmälde att Bertil Lidgard anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 81 BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Jag skall inte göra någon längre kommentar till den här diskussionen, eftersom jag befinner mig i samma situation som alla de andra, dvs. att vi är något efterklöka. Man jag vill påpeka att den här verksamheten

*Lagförslag om
verksamheten hos
vissa regionala
alarmeringscen-
traler*

faktiskt har pågått under mycket lång tid, såvitt jag förstår utan att någon på något sätt har rapporterat att något ovidkommande har förekommit. Det är alltså inte så, som någon sade, att lagen öppnar möjligheter för otillbörligheter. Det är snarast så att den här lagen begränsar de möjligheter som i dag finns.

Det är också alldeles uppenbart att vi fått sådana påpekanden att det finns anledning att se till att man mera noggrant går igenom hur pass konsistent den kritiken är. Jag vill varna för att driva den här diskussionen utifrån i och för sig berättigade principiella synpunkter så långt att det leder till att man blir tvungen att särskilja exempelvis samtal till präst och kurator från andra instanser på telefonnummer 90 000. Jag tror att det skulle leda till ganska svåra besvär, och det skulle antagligen vara sämre för de hjälpsökande om man fick en sådan ordning. Det är tyvärr heller inte tekniskt särskilt lätt att göra en separation utan att skilja på telefonnumren.

Sedan har jag också ett behov av att i all stillsamhet påpeka – ingen har tidigare tagit upp det – att den här propositionen med förslag om verksamheten vid vissa alarmeringscentraler föranletts av ett beslut av justitieombudsmannen. Han har alltså skrivit till regeringen och bett om den här åtgärden.

Vidare har förslaget behandlats av lagrådet, och regeringen har sedan i sitt förslag tagit hänsyn till de synpunkter som lagrådet framfört.

Några motioner har sedan inte avlämnats, och utskottet är enigt.

Allt detta – inkl. att förslaget har varit föremål för den högsta juridiska granskning som är tänkbar i landet – är angeläget att ta med sig i den diskussion som vi nu för.

Som flera talare redan har påpekat – och jag har naturligtvis varit utsatt för samma samtal – har emellertid under de allra senaste dagarna de jourhavande prästerna framfört oro för att förslaget skulle innebära ett ingrepp i den personliga integriteten.

Frågor som rör integritetsskydd har av Sveriges riksdag alltid behandlats med den största omsorg. Inga tvivel bör därför enligt min mening få råda om att den av JO efterlysta och av lagrådet tillstyrkta regleringen av verksamheten vid dessa alarmeringscentraler bibehåller – som somliga lagexperter säger – den enskilde vid det integritetsskydd som grundlagen ger försäkringar om beträffande telefonavlyssning.

Jag vill därför på hela utskottets vägnar be regeringen att i särskild ordning pröva om sådant skydd föreligger och återkomma till riksdagen med förslag till den ändring av lagen som kan föranledas av en sådan prövning.

Jag vill på utskottets vägnar fråga kommunikationsministern om han på regeringens vägnar är beredd att biträda det förslaget.

F. ö. vill jag yrka bifall till utskottets eniga hemställan, som innebär ett bifall till det nu föreliggande regeringsförslaget. Det måste – som flera talare har sagt – vara bättre att få en reglering av en i dag laglös verksamhet än att det hela skall fortsätta som det är.

Torsdagen den
26 november 1981

*Försurning av
mark och vatten*

Anf. 82 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Jag har lyssnat till debatten, och jag är naturligtvis lika angelägen som alla andra som deltagit i den att telefonsamtal som jourhavande präster och kuratorer har med folk som bett om deras hjälp inte skall avlyssnas. Jag instämmer helt i allt som framförts om de skäl som finns för att förhindra ett sådant förhållande.

Om propositionen och utskottsbetänkandet inte ger tillräckliga garantier i det avseendet – och det är tydligt att så icke är fallet, trots att förslaget har gått igenom hela den process som utskottets ordförande redogjorde för, och det är uppenbarligen stor oro bland folk som sysslar med denna viktiga och grannliga verksamhet – är det självklart att regeringen vidtar åtgärder för att komma till rätta med problemen, så att den oro som finns kan stillas. Regeringen kommer att se över vad som måste göras för att på ett tillfredsställande sätt få ordningen upprätthållen.

Jag har ingen annan mening än den som utskottets ordförande framförde nyss på utskottets vägnar. I dag kan jag inte göra mer än att försäkra kammaren om att regeringen kommer att se på de här frågorna på det sätt som det har framställts önskemål om från utskottets ordförande.

Anf. 83 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det har sagts att frågor av denna karaktär alltid behandlats med den största omsorg av Sveriges riksdag. Jag tycker inte att det tunna utskottsbetänkandet som föreligger innebär att den omsorgen verkligen visats i detta fall, trots att det gäller en så pass viktig fråga.

Jag blev inte heller lugnad, även om jag blev lugnare, av Claes Elmstedts anförande. Han medgav att den oro som inte minst de jourhavande prästerna gett uttryck för är berättigad, men menar att regeringen skall återkomma i frågan.

Jag tycker att den oron bäst stillas genom att man redan nu skickar tillbaka förslaget för en ordentlig genomlysning och överarbetning. Det skulle visa den omsorg som Bertil Zachrisson tidigare var inne på.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren avlog med 254 röster mot 37 det av Eva Hjelmström framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare beredning. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Försurning av mark och vatten

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:9 om försurning av mark och vatten.

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Försurning av
mark och vatten*

Herr talman! Försurningen av mark och vatten är vår viktigaste miljöfråga. Försurningen hotar och utsläcker livet i våra sjöar. Den minskar produktionen på våra åkerjordar och skogsmarker. Vårt liv och vår hälsa hotas av de genom försurningen frigjorda tungmetallerna, främst kadmium och kvicksilver men också koppar från våra vattenledningsrör. Orsakerna till försurningen finns i den ökande användningen av fossila bränslen. Försurningsförloppet påskyndas av en ökad användning av handelsgödsel i jordbruket, av utsläpp av kväveoxider från bilismen och av att urberg och morän dominerar berggrund och jordar, varigenom markens buffringsförmåga är låg i vårt land. Sannolikt bidrar den dominans av gran som vi har i skogsbruket också till försurningen.

Huvuddelen av det försurande nedfallet i Sverige kommer från den omfattande användningen av fossila bränslen i Väst- och Östeuropa. Åtgärder mot försurningen kan få märkbar effekt bara genom en sänkning av svavelutsläppen från eldningen av olja och kol i dessa länder. Detta måste ske i ett internationellt samarbete. Men det är också nödvändigt att vi kraftigt minskar våra egna utsläpp för vår egen skull, men också för våra grannländers skull, som får ta hand om delar av dessa utsläpp.

Vi socialdemokrater anser att det arbete som inleddes av den socialdemokratiska regeringen för att motverka försurningen inte fullföljts med tillräcklig kraft av de borgerliga regeringarna. Arbetet har inte drivits med tillräcklig kraft, och insatserna har varit föga målmedvetna. Först under den allra senaste tiden har vissa åtgärder vidtagits. Dessa har dock varit otillräckliga.

Först och främst måste vi städa framför egen dörr om vi skall vara trovärdiga när det gäller kravet på internationella åtgärder. Mot den bakgrunden är det viktigt att regeringen presenterar en plan för den kolintroduktion som blir en följd av vår minskning av oljeberoendet. Av denna plan bör storleken och placeringen av kolanläggningarna liksom de samlade miljöeffekterna framgå. För en sådan samlad bedömning fordras det lagändringar. Förslag till sådana bör läggas fram av regeringen. I samband härmed bör förslag också läggas fram om en skärpning av miljökraven på det sätt som naturvårdsverket kräver. Dessa krav bör i avvaktan härpå även fortsättningsvis tillämpas i praktiken.

Vi har noterat att jordbruksministern inlett ett bilateralt besöksutbyte med sina kolleger i övriga länder som undertecknat ECE-konventionen. Det är i och för sig bra. Men det räcker inte med prat. Det dröjer åtskilliga år, innan arbetet inom ECE-konventionens ram ger några resultat. Med tanke på vårt utsatta läge i fråga om försurningen kan vi inte vänta på detta. Därför måste vi söka nå bilaterala överenskommelser med de närmast berörda länderna för att påskynda insatserna mot försurningen. Regeringen bör med kraft driva ett sådant arbete.

Försurningsproblemen kan emellertid inte lösas bara på regeringsnivå. Kontakter länderna emellan måste utvecklas för att vi skall få kraft i fråga om

det arbetet. Därför fordras det en upplyst och medveten opinion i resp. länder. Här finns det ett stort utrymme för enskilda och organisationer när det gäller att ta olika initiativ. En del har redan gjorts på det området i form av broschyrer och konferenser. Där har miljö-, naturskydds- och fiskeorganisationer förtjänstfullt drivit på. Men ännu mycket mera borde göras för att utveckla en bred kampanj under mottot: Stop acid rain!

Vad jag här redovisat är åtgärder som på sikt leder till en minskning av försurningen. Här har vi socialdemokrater en annan, mera aktiv inriktning än den borgerliga utskottsmajoriteten. Men det är naturligtvis viktigt att vi också snabbt och målmedvetet griper oss an den försurningsituation som vi upplever ute i naturen. För detta fordras framför allt kalkning. Naturvårdsverket och fiskeristyrelsen har här gemensamt lagt fram dels förslag om en övergripande strategi för att angripa försurningen, dels en plan för den framtida kalkningsverksamheten. Vi anser det angeläget att regeringen snarast lägger fram sina förslag för riksdagen.

Utöver de förslag i den socialdemokratiska reservationen som jag här har redovisat vill jag tillägga att jag upplever det som utomordentligt angeläget att jordbrukarna i vårt land griper sig an kalkningen på ett bättre sätt än som f. n. är fallet. På stora åkerarealer använder vi i dag för litet kalk, kanske framför allt därför att jordbrukarna inte är medvetna om kalkbristen. Ur jordbrukarnas synpunkt är det så gott som undantagslöst på det sättet att en ökad kalkning ger direkta resultat i form av en förbättrad lönsamhet. Sannolikt leder en ökad kalkning av skogsmark också till liknande resultat, även om lönsamheten där är en fråga på betydligt längre sikt. Jämsides med satsningen på ett ambitiöst statligt program för kalkning skulle jag därför också vilja våga mig på uppmaningen till Sveriges bönder: Kalka mera!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 9.

Anf. 85 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I betänkande 1981/82:9 från jordbruksutskottet, som vi nu diskuterar, behandlas ett antal motioner från den allmänna motionstiden i januari 1981. Det har sedan dess snart gått ett år, men de frågor det här gäller har inte blivit mindre aktuella utan kommer att vara mycket viktiga under överskådlig tid. De aktuella frågorna gäller försurning av mark och vatten.

För vpk:s del behandlas yrkande nr 1 i vår stora miljöpolitiska motion 1980/81:1094. Där påyrkas att regeringen låter utvärdera redan vidtagna åtgärder mot försurningen och gör en inventering av möjliga nya åtgärder i enlighet med vad som anförts i motionen.

Vad anför vi då i motionen? Jo, bl. a. följande:

- a. sammanfatta erfarenheterna av försöken med kalkning,
- b. utvärdera resultatet av försöken, enligt 1976 års riksdagsbeslut, att halvera industrins svavelutsläpp,
- c. undersöka möjligheterna att förse samtliga svenska raffinaderier med

avsvavlingsmöjligheter, alternativt föreslå obligatorisk rökgasavsvavling i större befintliga olje- och koleldade anläggningar.

d. värdera den forskning som redan gjorts om sambandet mellan ensidig barrskogsodling och ökad försurning,

e. värdera befintlig kunskap om kväveoxidens försurande inverkan i miljön,

f. förslag från regeringen, inom ramen för konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar, om hur man kan utöva påtryckning på de länder som undertecknat konventionen att minska de försurande utsläppen ifrån källor i dessa länder.

Vad svarar då jordbruksutskottets majoritet på dessa propåer i motionen? Jo, man svarar först med en beskrivande utskottsskrivning på två och en halv trycksida. där man söker tala om vad som gjorts och kommer att göras i försurningsfrågan. Sedan kommenteras motionerna på nästan tre trycksidor.

Vad säger utskottsmajoriteten i sak? Jo, i den beskrivande delen av skrivningen framhålls försurningen av mark och vatten som ett av våra kanske allvarligaste miljöproblem, ett miljöproblem som är särskilt allvarligt för Norden och Sverige. därför att vår berggrund och vår mark är sådana att de har liten förmåga att neutralisera surt nedfall. Ett fortgående surt nedfall resulterar därför i en allt snabbare sänkning av pH-värdet i mark och vatten. Man påpekar att det också pågått en naturlig process i vår nordiska miljö ända sedan istiden, innebärande att surhetsgraden sakta ökat.

Man säger att människans aktivitet i hög grad har skyndat på denna process. Man påpekar vidare att tre fjärdedelar av det sura nedfallet över Sverige kommer från utländska emissionskällor. Åtgärder mot försurningen, som alla partier här i landet och de olika berörda ländernas regeringar i princip är överens om, är både en nationell och en internationell fråga.

Vad gäller svenska åtgärder så hänvisar utskottet till riksdagsbeslutet den 24 november 1976. Det beslutet syftade till dels genomförande av kraftfulla nationella åtgärder för att minska försurande utsläpp, dels internationella initiativ för att förmå alla länder att genomföra motsvarande åtgärder. De nationella försurande utsläppen skulle minskas till samma nivå som de hade i början av 1950-talet. Beslutet innebar också att man skulle söka restaurera redan försurade sjöar och vattendrag genom kalkning.

I fråga om internationella åtaganden hänvisar utskottet till 1972 års miljökonferens, som uttalade att det ena landet inte fick miljömässigt störa ett annat lands område genom sina utsläpp till miljön. Man hänvisar också till ett bilateralt avtal mellan Sverige och DDR från 1976 om minskning av de båda ländernas luftföroreningar. Dessutom hänvisar man till att Sverige i december 1980 ratificerade den konvention om långväga gränsöverskridande luftföroreningar som Sverige tidigare hade undertecknat och riksdagen godkänt. Slutligen anmäler man att den svenska regeringen har beslutat inkalla en konferens i Stockholm den 28–30 juni 1982 med representanter för de länder som har anslutit sig till denna konvention.

Sedan redovisar utskottsmajoriteten en skrivelse från fiskeristyrelsen och statens naturvårdsverk av den 1 juni 1981. Med de tilltänkta regeringsåtgärderna med anledning av denna skrivelse anser utskottsmajoriteten att motionerna är tillgodosedda och att deras yrkanden därmed kan avslås av riksdagen.

De förslag som ställs i de två verkens skrivelse är i och för sig bra och går i vår motions riktning. Frågan är bara i vilken grad regeringen vid sin behandling av de ställda förslagen kommer att sätta dem i verket. Regeringen aviserar en proposition i ärendet redan under nu innevarande riksmöte. Man menar att eftersom riksdagen då får möjlighet att ta ställning till ett regeringsförslag, finns det inte anledning att redan nu binda upp regeringens propositionsarbete genom bifall till några motionskrav. Här får jag anmäla en avvikande mening, som det brukar heta. Jag menar att ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen i enlighet med den till utskottsbetänkandet fogade reservationen skulle utgöra en lämplig riktninggivare i propositionsarbetet. Bifalls reservationen, tillgodoses också vårt motionsyrkande till väsentlig del.

Herr talman! Med den motiveringen yrkar jag också bifall till den reservation som är fogad vid jordbruksutskottets betänkande nr 9.

Anf. 86 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag vill crinra intresserade och ivriga motionärer, mot regeringen kritiska talare och givetvis hela kammaren, om att regeringen lägger fram en proposition i försurningsfrågan under detta riksmöte.

Utsläppen av svaveldioxid och kväveoxid medför att den biologiska aktiviteten i sjöar skadas eller försvinner. Det viktigaste för att begränsa skadorna är att minska de försurande utsläppen. Dessa frågor har behandlats vid ett flertal tillfällen i jordbruksutskottet och i kammaren. En av de viktigaste miljöfrågorna är vad som långsiktigt händer med vår skogsmark, vårt jordbruk och våra sjöar, som är så hårt exponerade för luftförsurningen.

Utvecklingen har gått snabbt, obehagligt snabbt, sedan de första vaga rapporterna kom 1967 om att vattnet i vissa sjöar höll på att bli surt och att fiskar inte trivdes – uppgifter som vi vid den tidpunkten hade svårt att tro på och ännu mindre kunde fatta vidden av. Nu har problemen blivit globala. De rör luft, sjöar, vattendrag, grundvatten, dricksvatten, åkermark och skogsmark.

Sommaren 1982 är det tio år sedan FN:s miljökonferens hölls i Stockholm. Den svenska regeringen ordnar då på regeringsnivå en konferens om försurningsproblemen. Sverige skall till dess utarbeta en rapport om läget. I september i år var det en konferens på Elmia i Jönköping. Kontaktkonferens om försurning. Den kan ses som en mönstring inför den kommande regeringskonferensen sommaren 1982 av de resurser vårt land har. Ute i länen pågår också en intensiv verksamhet för att bl. a. söka kartlägga försurningsgraden i sjöar och vattendrag inom resp. län. Forskning

och experimentell verksamhet pågår för att finna nya metoder att reparera där skador har uppstått. Tekniken att rena utsläppen vid t. ex. kolkraftverk förbättras undan för undan, och det är givetvis den allra viktigaste åtgärden. Allt sker i en ständig kamp med de ekonomiska förutsättningar som råder.

Igelstaverket i Södertälje kommun blir Europas tekniskt mest avancerade kolvärmeverk, meddelar informationsbladet Kolinformation. Kritiker replikerar naturligtvis att den uppgiften bara understryker hur dåligt det är med reningstekniken på andra håll i världen. Jag anser det dock angeläget att tacksamt notera hur kampen mot försurningen förs på skilda fronter, i vårt land likaväl som på andra håll. Via OECD vet vi att problemet aktualiseras i världen f. ö.

I betänkandet som vi nu har till behandling har jordbruksutskottet haft att ta ställning till ett flertal motioner. Med hänvisning till att regeringen under innevarande riksdagsperiod kommer med en proposition om försurningsfrågorna har utskottsmajoriteten föreslagit att riksdagen skall avslå motionerna eller lämna dem utan åtgärd. I regeringsförklaringen till årets riksmöte anfördes att ett långtidsprogram med åtgärder mot försurningen kommer att läggas fram.

Till utskottsbetänkandet har fogats en reservation från de socialdemokratiska ledamöterna. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och därmed avslag på den socialdemokratiska reservationen.

Det antyddes att minoriteten i utskottet skulle ha ett större intresse för försurningsfrågorna än vad utskottets majoritet har kunnat redovisa. Det uttrycktes ungefär så att socialdemokraterna pratar mindre än andra och gör mer än regeringen i den här frågan.

Herr talman! Vi tycker nog från majoritetens sida att regeringen och då jordbruksdepartementet är mycket aktiva. Det framgår av det fylliga utskottsbetänkande som föreligger.

Jag vill nämna några punkter i reservationen. Bl. a. har socialdemokraterna när det gäller en plan för kolproduktionen sammanfattat vad de tyckte för ett halvår sedan när riksdagen fastställde energipolitiken. Tanken är tydligen att det skall vara en större statlig maktutövning mot kommunerna när det gäller takten i och formerna för kolintroduktionen. Socialdemokraterna tror kanske inte själva att detta har någon större betydelse för svavelutsläppens storlek.

Socialdemokraterna har för vana att skriva in ordet plan i sina reservationer, även när det finns andra sätt att åstadkomma det man vill. För ett halvår sedan lade riksdagen fast riktlinjerna för kolintroduktionen. Jämfört med regeringens proposition skärptes miljökraven då, och riksdagen hemställde hos regeringen att nästa redovisning av miljöfrågorna i samband med kolanvändning skall läggas fram 1982 i stället för 1983. Efter det riksdagsbeslutet har jordbruksdepartementet och regeringen att arbeta. Som jag sagt tidigare, vet vi också att regeringen kommer att lägga fram förslag när det gäller försurningsfrågorna.

Torsdagen den
26 november 1981

*Försurning av
mark och vatten*

Det medges att utskottet har avstått från att nu grundligt behandla samtliga motioner i försurningsfrågorna, eftersom vi vet att det kommer ett regeringsförslag. Så brukar vi kunna göra i sådana här fall.

Socialdemokraterna kan ju knappast mena att de med sin relativt korta reservation på ett femtontal rader skall få till stånd en omprövning av riksdagens energipolitiska beslut från i våras. Det kan noteras att socialdemokraterna då hade en något annan uppfattning, framför allt när det gäller avvägningen mellan statlig maktutövning och kommunal planering beträffande kolintroduktionen. Hållningen är något mjukare i reservationen än vid tidigare tillfällen.

Beträffande kalkning av sjöar och vattendrag vill jag säga att regeringen kommer att redovisa sin bedömning av det förslag som lagts fram av naturvårdsverket och fiskeristyrelsen.

När socialdemokraterna i en annan del av reservationen menar att riksdagen bör ge regeringen till känna att den här redovisningen skall komma fram, är det helt poänglöst, tycker jag, eftersom alla ledamöter av utskottet vet att propositionen kommer om några månader.

Jag har själv tillsammans med Esse Petersson motionerat i ämnet, men liksom utskottet i övrigt tycker jag det är helt rimligt att vi behandlar de här frågorna då propositionen ligger på bordet, i den mån vi inte redan har gjort det då vi behandlade energipropositionen i våras.

Åke Wictorsson nämnde också att socialdemokraterna är mycket angelägna om bilaterala kontakter. Det har vid tidigare tillfällen förekommit en ganska ofruktbar debatt, tycker jag, mellan socialdemokraterna och oss när det gäller värdet av den internationella konventionen mot försurning resp. bilaterala kontakter mellan olika länder.

Alla är vi överens om hur värdefull konventionen är. I sin reservation har socialdemokraterna nu valt ett mycket mer återhållsamt tonfall än tidigare när det gäller att framhäva betydelsen av bilaterala kontakter. Men sådana har vi ju, och de skall givetvis också utnyttjas både av regeringen och på myndighetsnivå.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till jordbruksutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 87 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Börje Stensson redovisar den intensiva verksamhet som pågår ute i länen och det arbete som sker på kommunal nivå. Bl. a. hänvisar han till Igelstaverket.

Det är riktigt att det är en stor aktivitet ute i länen, därför att man är allvarligt oroad över den situation som håller på att uppstå. Det är också riktigt att Igelstaverket är ett gott exempel på hur man kan lösa reningsproblemen för ett kolkraftvärmeverk. Men, Börje Stensson, Igelstaverket uppfyller de krav på avgasrening som vi i vår reservation kräver att man skall lägga fast från riksdagens sida. Om det nu är så förträffligt vid Igelstaverket, varför skall vi då inte också vara beredda att upphöja den reningsgraden till

en norm som skall tillämpas i fortsättningen? Den faktiska situationen är ju att man i de ärenden som har handlagts efter riksdagsdebatten i våras har tillämpat naturvårdens mera skärpta inställning när det gäller miljökrav i praktiken. Men vi skulle alltså i riksdagen inte vara beredda att följa upp den målsättningen!

Börje Stensson försöker föra ett resonemang om att vi socialdemokrater i större utsträckning än den borgerliga majoriteten skulle vilja utöva makt gentemot Sveriges kommuner på det här området. Det är ett försök att sno till frågan på ett sätt som inte är rimligt. Det är självklart att ett centralt regeringsbeslut är en form av maktutövning. Men det är i den här planeringen minst lika mycket fråga om att ge kommunerna ett underlag, ge dem en hjälp, ge råd för att de skall kunna lösa frågorna. Det är inte alls säkert att vi skall ha ett kolkraftvärmeverk stå och puttra i varje kommun, utan vi kanske bör sträva efter att finna lösningar som omfattar något större områden än de enskilda kommunerna. Och det är den samlade bedömningen som vi efterlyser, när vi kräver den här planen.

Börje Stensson säger: Vi vet att regeringen kommer att redovisa sin bedömning av frågan. Han säger också att det är poänglöst att kräva att förslag om kalkningsåtgärder och över huvud taget en plan mot förurning skall föreläggas riksdagen, eftersom vi vet att det kommer förslag från regeringen. Det är möjligt att Börje Stensson litar så intensivt på regeringen att han kan vara nöjd med detta. Jag upplever däremot inte saken så att man kan vara nöjd. Det här skulle då inte vara den första proposition som manglas sönder i regeringsarbetet och aldrig kommer till riksdagen.

Så till diskussionen om bilaterala avtal. Jag vet inte riktigt vad det skulle vara för ofruktbar diskussion som förts där. Vad vi begär är att man skall sätta i gång och försöka träffa bilaterala avtal med de länder som är de största föroreningskällorna för oss i avvaktan på att konventionen verkligen fungerar. Vi vet i dag att det kommer att ta väldigt lång tid innan konventionen fungerar, och jag har väldigt svårt att förstå varför vi då skulle avvisa tanken på att få till stånd bilaterala avtal.

Det räcker inte, Börje Stensson, med att prata. Det gäller också att försöka komma fram till några resultat av det här pratet, och det är detta vi efterlyser.

Anf. 88 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle nästan ha lust att fråga Åke Wictorsson: Tycker Åke Wictorsson verkligen att det inte har kommit fram några som helst resultat under den här perioden – om vi räknar från 1972, när miljövärdskonferensen hölls här, och fram till dags dato? Jag tycker för min del att det kommit fram en hel del viktiga resultat, men frågan är av så stor betydelse att det behöver komma ännu mer. Det är vi överens om.

Jag vill alltså betyga att vi innerst inne är överens om vikten av att dessa saker bearbetas mycket noga.

Jag har naturligtvis, Åke Wictorsson, ett förtroende för regeringen när det

gäller dessa saker. De anspråk riksdagen ställt på att det skall komma bestämmelser i ett tidigare skede än regeringen ursprungligen tänkt sig i energipropositionen tyder på att man på den sidan verkligen är aktiv.

Det är förstås värdefullt att de tekniska möjligheter som kommer fram blir ännu bättre än regeringen kunnat tänka sig. Det är nämligen så att de som arbetar med den tekniska utformningen av kolvärmeverken är angelägna om att inte någon gång komma över dessa värden. De försöker på alla sätt att komma så lågt som möjligt. Det får vi vara tacksamma för. Framgångarna kommer ju andra kolvärmeverk till del så småningom.

Vi är överens om att konventionen är bra.

Vi har bilaterala avtal tecknade med länderna i vår omvärld, och de utnyttjas givetvis. Jordbruksministern har varit mycket aktiv i att besöka de olika länderna och hålla kontakten och försöka påverka utvecklingen. Vi ligger ganska långt framme i vårt land i förhållande till många andra länder, och det behöver vi göra när vi har dessa möjligheter.

Åke Wictorsson uppmanade Sveriges bönder att kalka, precis som om de inte skulle veta vad som är ekonomiskt bäst för dem. De kalkar nog i den utsträckning som deras ekonomi tillåter. Jag tror inte de behöver några pekpinor i det avseendet från den socialdemokratiska utskottsminoriteten.

Anf. 89 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns faktiskt utredningar som klart redovisar att vi inte kalkar tillräckligt på åkerjordarna här i landet. Det var detta faktum jag ville notera i riksdagsdebatten, eftersom det indirekt medverkar till att försurningen får svårare effekter på grundvatten och ytvatten än vad som kanske vore nödvändigt om vi hade en kalkningsverksamhet.

Jag erkänner gärna att en del beror på att lantbrukarna inte har tillräcklig vetskap om behovet av kalkningsåtgärder, men jag ville peka på den faktiska situationen.

I övrigt var Börje Stenssons svar ett enda instämmande i den socialdemokratiska reservationen. Det enda jag saknade var ett bifallsyrkande från hans sida.

Anf. 90 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är ju så att kommuner, företag och enskilda människor nu bättre än för tio år sedan vet vad de har att rätta sig efter när det gäller energipolitiken och kolintroduktionen.

Efter folkomröstningen har det varit möjligt att nå ett brett samförstånd om de viktigare riktlinjerna för energipolitiken, som hänger samman med den fråga vi nu diskuterar. Socialdemokraterna vet ju att den energipolitik som förs i allt väsentligt ansluter sig till det alternativ som de själva företrädde i folkomröstningen. Deras försök att blåsa upp energipolitiska åsiktskillnader mellan de socialistiska och de icke-socialistiska partierna är inte så vanliga, men när de förekommer bör det understrykas att åsiktsgemenska-

pen på detta område är omfattande. Den gäller även kolpolitiken och inställningen till försurningen.

Vi har tillräckligt med viktiga, principiella skillnader i svensk politik för att kunna avstå från att skapa ytterligare motsättningar utöver dem som redan finns.

Jag hoppas att vi med gemensamma krafter i fortsättningen kan arbeta för bättre förhållanden beträffande försurningsproblematiken i vårt land och i den övriga f. ö.

Anf. 91 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag vill börja med att eftertryckligt instämma i Ove Karlssons motionsledes framförda varning för en försurningskatastrof och lägga till att den katastrofen kan komma att bli av globala mått och inte bara drabba oss i Sverige. Det är tyvärr ingen överdrift att påstå att försurningsproblemet håller på att bli en mänsklighetens ödesfråga. Går vi utanför vårt lands gränser finner vi att redan i Tyskland mer än en tredjedel av skogen är skadad eller död. I Tjeckoslovakien har sedan 1950-talet 120 000 hektar skogsmark skadats. I Förenta staterna får vi precis samma bild. Och inte blir elälandet just mycket bättre av att sedan träden försvagats insekterna så att säga ger dem nådastöten.

Om vi tänker på de senaste årens osedvanligt rika nederbörd förefaller det onekligen litet egendomligt att – som man gör – tala om torka, men torkbilden får vi fram, eftersom organismerna skadats så, att deras förmåga att ta upp näring ur mark och vatten nedsatts.

Under de senaste tio åren har marktäckets förråd av kalcium, kalium och magnesium påtagligt minskat. Sannolikt är det försurningen som lakat ur marken. Jag säger sannolikt, eftersom våra kunskaper om alltför många led i den processen än så länge är så ofullständiga att man får vara litet försiktig i sina uttalanden. Jag kan väl förstå dem som tycker att föga målmedvetenhet har kännetecknat våra styrandes handlingar när det gäller att få bukt med försurningen. Men det är tyvärr så att vi, just därför att vi vet så litet, måste plocka faktorer som påverkar processen från en mängd olika håll, och det tar tid innan man kunnat samla upp alla faktorerna, och indela dem i lagom behandlingsbara kategorier – innan man alltså kan komma med klara besked om hur det skall bli. Vi får tyvärr finna oss i att det går långsamt. Jag tycker också att det går inte bara långsamt – det går skrämmande långsamt – men det är nu tyvärr en gång så. Vid pH-värde under 6 förändras sjöarnas växt- och djurliv, och artsammansättningen ändras. Vilka arter som slås ut och i vilken omfattning detta sker beror på pH-förhållanden, syrgas- och temperaturförhållanden, tungmetaller – för att nu bara nämna några av alla de miljöfaktorer vi har att ta hänsyn till.

Om vi för att få ett mått på förstörelsen jämför alkaliniteten, dvs. markernas och vattnens förmåga att stå emot försurningen, för åren 1910–1920 med den som var 1975–1979, finner vi enligt naturvårdsverket att buffringsförmågan bara är 20 % av vad den var vid sekelskiftet. Värst är det i

sydöstra Sverige, i västra Värmland, i Dalsland och i norra Bohuslän. Man vågar knappast fråga sig hur det kommer att se ut om 10–20 år.

Gör vi ingenting, utan fortsätter att handla som om naturlagarna vore någonting som vi bara genom att trycka på en voteringsknapp kunde ändra som det passar en tillfällig politik, då riskerar vi att svaret på frågan blir just den katastrof som Ove Karlsson har talat om.

Men får vi ytterligare fart på forskningen i samarbete över alla jordiska gränser, så att vi också i handling kan omsätta resultaten, tror jag inte att vi behöver se allt i svart. Just när det gäller den internationella delen kan man f. ö. hänvisa till att naturvårdsverkets årsbok i år helt ägnats den sidan av saken.

Utskottet har avstyrkt Ove Karlssons motion, inte därför att utskottet inte skulle dela hans åsikter, utan därför att forskningen redan är på gång. Samma sak gäller f. ö. Margot Håkansson's motion om Blekinge som särskilt försöksområde. Länsstyrelsen och dess naturvårdsenhet är någonting av föregångare i facket och har satt i gång undersökningar av försurningen av vattentäkter, man har provfiskat och undersökt kvicksilverhalten i fisk, man har utrett frågan om skogstillväxtens förändringar, om lavarna, om tungmetallerna vanadin och nickel. Man har vidare i kontrollprogrammet för Karlshamn'sverket tagit med effekten av utsläpp av svaveldioxid, vanadin och nickel på omgivningarna i en undersökning som naturvårdsverket kommer att förlägga dit ned. – Ja, jag skall inte gå mera in i detalj, men det kan väl aldrig skada med en liten antydning här om att alla dessa undersökningar inte får stoppas av brist på medel – det gäller ju i sista hand vår möjlighet att överleva. Det kan också vara på sin plats att stryka under vad utskottet har anfört, nämligen att det utgår från att den forskning som bedrivs av naturvårdsenheten i Blekinge län fortsätter.

Vi kan nog vara överens om att det är betydligt dyrare med restaurerande än med förebyggande åtgärder. Till de sistnämnda hör främst en radikal reduktion av utsläppen både hos oss och i utlandet – vi får väl i detta avseende se vad den försurningskonferens som skall hållas i Sverige nästa år, kan komma till. Till dess har ju regeringen också signalerat ett långtidsprogram.

Den omständigheten att vårt sura nedfall till största delen kommer utifrån får inte leda till passivitet hos oss – och har sannerligen inte heller gjort det. Av utskottets betänkande framgår att det mera är en fråga om personliga och ekonomiska resurser än om idéer till hur problemen skall tacklas. Vi måste ha klart för oss att det här inte får finnas några heliga kor. Jordbrukets försurande gödselmedel måste hållas under uppsikt lika väl som skogsbrukets gödsling av marker med sura gödselmedel.

Men än en gång: Det är förebyggande åtgärder som behövs, mer än restaurerande. De restaurerande må sättas in på kort sikt. Kalkning, t. ex., är det enda medel som vi känner till för att snabbt höja pH-värdet. Men vi vet än så länge inte allt om de negativa följdföreteelser som kan komma därav.

Jag vill lämna några siffror med anledning av den diskussion som här förekommit om kalkningens betydelse. Bara ungefär en tiondedel av åkrarnas försurning kommer ifrån de sura nedfallen. Nio tiondelar förorsakas av ökat skördeuttag och sura gödselmedel. 600 000 ton CaO per år är vad som behövs för att man skall motverka försurningen. I dag kalkar vi med 200 000 ton. Vi har sedan mitten av 1960-talet ett ackumulerat kalkbehov på mer än 2 milj. ton. Kalkning mellan vart sjunde och vart tionde år är ungefär vad som behövs för att vi skall kunna hålla surhetsgraden uppe. Detta innebär inte att de sura gödselmedlen behöver utdömas utan vidare. Man har samtidigt den jord där man använder försurande gödselmedel under en viss kontroll. Man kan när man har försurat jorden lägga kalk på den och därmed också utnyttja denna egenskap som jordförbättringsmedel.

Problemet är tyvärr inte så enkelt att vi skulle få bukt med försurningen bara genom att förbjuda de sura gödselmedlen. Jag menar dock, som sagt, att dessa inte får vara något slags helig ko, som vi inte får ge oss på. Vi måste vara beredda att också beträffande den införa något slags restriktioner, om forskningen visar att det är nödvändigt.

Herr talman! Skall vi på lång sikt bota all försurning med kalk, räcker knappast ens Öland och Gotland till. Eftersom jag inte heller är alldeles säker på att invånarna där skulle hälsa att deras hemöar krossades till kalkstensmjöl med någon större tillfredsställelse, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde Anders Högmark (m), Margot Håkansson (fp) och Gunnar Oskarson (m).

Anf. 92 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! De föregående talarna har ju ganska ordentligt beskrivit försurningens problem och uppkomst. Jag skall inte gå in på de områdena, utan jag kan instämma i vad som tidigare har sagts.

Det hela började den 24 november 1976, då man fattades beslutet om att kraftfulla åtgärder skulle vidtas nationellt och att man också mera skulle börja verka för att få till stånd internationella överenskommelser, inte bara sådana bilaterala överenskommelser som Åke Wictorsson tidigare talade om. Det förekommer utsläpp från en rad länder runt om i Europa, som vi måste få med i överenskommelserna. Vissa är mera intresserade, andra mindre. Det krävs alltså gemensam uppslutning från Europas stater för att vi skall kunna få bukt med försurningen och det nedsläpp som blir resultatet av den.

Här har tidigare sagts att man vill ha en plan för att fullfölja den halvering som vi då fattade beslut om. Jag tror att det var Per Israelsson som tog upp detta. Jag vill bara hänvisa till vad som förra året – jag tror i alla fall att det var då – sades i ett betänkande från jordbruksutskottet. Då redovisades att naturvårdsverket har räknat ut att den takt som vi f. n. håller när det gäller minskade utsläpp från industrin överträffar denna målsättning. Om vi

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Försurning av
mark och vatten*

fortsätter att hålla nuvarande takt, kommer vi alltså att mer än halvera utsläppen. Det innebär att de åtgärder som vi har vidtagit har haft effekt och har varit tillräckliga i detta avseende. För den skull skall vi naturligtvis inte vara nöjda med vad som har gjorts, utan vi skall gå vidare och, om det är möjligt, förbättra resultatet.

Kalkningarna har också kommit i gång sedan 1976 – och ökat år från år. Nu har fiskeristyrelsen gjort en utvärdering av kalkningsverksamheten och kommit med förslag till hur detta arbete i framtiden skall drivas för att vi skall kunna motverka försurningen i sjöarna och restaurera redan försurade sjöar.

I energipropositionen ingick regler beträffande utsläppen i miljön från anläggningar med fossila bränslen. Och på initiativ av jordbruksutskottet kommer det att ske förbättringar på detta område. Vid behandlingen av energipropositionen gavs ju ett löfte om att regeringen skall komma igen med kraftigare begränsningar. Man har lovat att den propositionen skall komma i mars, eller i varje fall under detta riksmöte. Det sade statsminister Fälldin i årets regeringsförklaring. Det finns därför, såvitt jag förstår, ingen anledning att jordbruksutskottet nu ytterligare skall poängtera detta, eftersom vi gjorde det när energipropositionen behandlades och då fick riksdagen med oss på denna punkt.

När det gäller kalkningen över huvud taget i jord- och skogsbruket, men framför allt i jordbruket, sade Åke Wictorsson och Hans Wachtmeister att det kalkas för litet. Det är naturligtvis riktigt, men kalkningen i jordbruket har ökat ganska kraftigt under de senare åren. Och vi har här i riksdagen behandlat motioner om att vi borde kunna ge vissa bidrag också till jordbruket för att på det sättet stimulera kalkning. En stor del av försurningen i markerna har ju inte orsakats av jordbruket, och jordbrukarna borde därför kunna få en viss hjälp. Det har inte gått att få igenom detta förslag. Jag beklagar det eftersom det – från denna synpunkt – hade varit bra.

I den internationella verksamheten har vi lyckats få till stånd en konvention. Och det allra viktigaste just nu på det internationella planet är att försöka få de stater som har varit med om att utarbeta konventionen att också underteckna den, så att den träder i kraft. Det är detta som jordbruksministern f. n. arbetar mycket intensivt med. Vi hade också möjlighet att i somras få klart belägg för att det även inom OECD anses som mycket viktigt att konventionen blir undertecknad och det internationella samarbetet kommer i gång ordentligt.

Detta skall inte stå i motsatsförhållande till träffandet av bilaterala överenskommelser, men vi måste inrikta kraften på att klara konventionen först. Sedan får vi gå vidare med andra åtgärder.

I detta betänkande behandlas också en motion som berör inblandningen av lövskog i vår barrskog. Skogsblandningen har utan tvivel en ganska stor betydelse för försurningen. Vi har inte följt motionens förslag om en ändring av skogsvårdslagen. Vi tycker inte att det är lämpligt i nuvarande läge och

med hänsyn till de kunskaper som vi just nu har om dessa frågor. Men rent allmänt kan man säga att en ökad inblandning av lövskog i skogen är till fördel i här aktuellt avseende. Att det också finns nackdelar är en annan sak. Det är avvägningen mellan för- och nackdelarna som måste göras, innan vi inför en sådan här bestämmelse i skogsvårdslagen.

Herr talman! Med vad jag här har sagt vill jag yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Anf. 93 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall bara göra några kommentarer här på slutet.

Tre fjärdedelar av föreningarna som försurar kommer utifrån, och därför är alla åtgärder som kan vidtas på det internationella planet viktiga. Jag vill också framhålla att det inte bara rör sig om svavel, som det ofta talas mest om, utan också kväveoxider har betydelse i detta sammanhang. Jag vill påminna om att kväveoxiderna kan ha samband med bevarandet av det skyddande ozonskiktet runt jorden och att det även ur den synpunkten är nödvändigt och önskvärt att reducera sådana utsläpp.

Försurningen är också ett långsiktigt problem, som Hans Wachtmeister här har försökt dramatisera – helt riktigt, tycker jag. Jag tror att det är nödvändigt att göra en dramatisering av detta långsiktiga hot mot den mänskliga miljön. Kortsiktiga hot är oftast mera dramatiska och lättare att engagera folk för. Men ett långsiktigt hot som kommer smygande är det inte lika lätt med. Jag tror att det är nödvändigt att vi framställer frågan på ett allvarligt sätt, så att folk fattar hur långsiktigt allvarlig denna fråga kan vara, för att vi skall få det folkliga stöd som behövs för att göra nödvändiga ekonomiska satsningar.

Vad gäller kolförbränning, är jag av den uppfattningen att vi inte får godkänna några kolförbränningsanläggningar med större utsläpp än det blir av lågsvavlig olja. En övergång från olja till kol kan i och för sig vara lämplig ur andra synpunkter. Jag vill påminna om att vpk har framställt samma krav som naturvårdsverket då det gäller kolförbränning.

Slutligen till den politiska knuten. Den gäller väl i vad mån man är beredd att satsa ekonomiskt för att motverka försurningen, och där kan det finnas meningsskiljaktigheter mellan partierna. Det är där som själva knuten finns. Frågan om att motverka försurningen tror jag däremot, som jag sade i mitt första inlägg, att det finns en bred politisk enighet om. Men när vi kommer in på den ekonomiska frågan, hur kostnaderna skall fördelas, kan ekonomiska och klasspolitiska synpunkter komma in i bilden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

---

*Försurning av
mark och vatten*

Mom. 1, 2 och 4

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 146 för reservationen av Maj Britt Theorin m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3, 5 och 6

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Skydd för sälstammen, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:11 om skydd för sälstammen, m. m.

Anf. 94 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! I olika motioner har krävts ett ökat skydd för sälstammarna. Bakgrunden till dessa krav är den storskaliga jakt som bedrivs efter framför allt grönländssäl och klappmyts vid framför allt Newfoundland och andra platser i Norra Ishavet. Jakten bedrivs både på vuxna sälar och på sälungar. De nyfödda sälungarna dödas genom klubbning mot huvudet medan äldre sälar skjuts. Klubbningen är en jaktmetod med mindre precision. Inte sällan förekommer att den misslyckas och att ungar i jakthetsen flås levande.

År 1980 dödades utanför Newfoundland 166 000 grönländssälar, av vilka 91 000 var nyfödda ungar. 13 062 klappmyts dödades. De årliga jaktkvoterna fastställs av den kanadensiska regeringen efter konsultationer på nationell och internationell nivå. Inför 1981 års säljakt uppgavs att antalet grönländssälar ökat och att stammen tålde en beskattning av 234 000 djur. Regeringen fastställde dock en lägre kvot.

Allmänheten har med rätta upprörts av den blodiga hantering som jakten på sälungar utgör inte minst tack vare realistiska skildringar i TV. Djurskyddsopinionen över hela världen har reagerat.

År 1979 träffades därför en överenskommelse mellan Svenska pälsbranschens centralkommitté, Pälsbranschrådet och Världsnaturfonden. Enligt denna skall de anslutna organisationernas medlemmar endast saluföra pälsvaror och pälsplagg som kommer från vissa särskilt angivna djurarter. En utgångspunkt är att jakten på pälsbärande arter skall stå i överensstämmelse med principerna för den svenska jakt- och viltvården, vilket bl. a. utesluter jakt under yngeltiden. Enligt denna överenskommelse får pälsar från knobbsäl, ungar av grönländssäl och storsäl, vilket egentligen skall vara klappmyts, inte saluföras.

Motioner i frågan har också tidigare väckts i riksdagen. Förra året avvisades dessa under hänvisning till den träffade överenskommelsen mellan handeln och Världsnaturfonden. En betydande minoritet i kammaren krävde dock ingripanden i enlighet med motionerna. Efter det att riksdagen behandlat frågan fortsatte emellertid pälshandlare utanför de organisationer som träffat överenskommelsen att sälja pälsar från sälungar under hänvis-

ning till att det inte fanns något förbud. Vi får se dagens motioner från socialdemokraterna, folkpartiet och centerpartiet, i vilka krävs olika slag av ingripanden mot handeln, som en följd bl. a. av detta.

Jag vill här redovisa den socialdemokratiska gruppens ställningstagande i jordbruksutskottet.

Vi har upprörts över de former under vilka säljakten bedrivs. Vi utgår ifrån att sälstammarna i dag är av sådan storlek att de tål jakt med vanliga jaktmetoder. Däremot kan vi inte acceptera jakten på sälungarna och den metod – klubbning – som därvid används. Vi anser därför att vårt land skall vidta kraftfulla åtgärder för att få slut på denna jakt under sälens yngeltid.

Det är vidare viktigt att en noggrann uppföljning sker, så att sälarna skyddas från utrotning. Vår jord bör räcka för oss alla, människor och djur. Det är viktigt att vi skyddar djuren från utrotning av storskalig, industrialiserad jakt.

Vårt land är inte någon säljägarnation. Däremot tar vi emot och bereder sälskinn. Vi har begränsade möjligheter att ingripa. Det är därför viktigt att, som utskottet enhälligt konstaterar, svenska myndigheter och organisationer i lämpliga internationella sammanhang med kraft verkar för att säljakten bedrivs under former som från dessa utgångspunkter kan accepteras.

Till skillnad från utskottsmajoriteten anser vi socialdemokrater dessutom att vi, för att vi skall bli trovärdiga i detta arbete, bör följa upp vårt internationella agerande med åtgärder på det nationella planet. Den överenskommelse som finns mellan Världsnaturfonden och pälsbranschens organisationer är enligt vår uppfattning inte tillräckligt skäl för att avstå från andra åtgärder. Vi anser därför att tiden nu är mogen för att vi skall gå vidare med ett juridiskt bindande importförbud gällande skinn från nyfödda sälar av typen whitecoat och blueback, dvs. ungar från grönländssäl och klappmyts.

När det gäller skinn från vuxna eller halv vuxna sälar finns f. n. inte underlag för att genom lagstiftning hindra att sådana skinn importerats för beredning och försäljning. Vi förutsätter dock att denna fråga följs med uppmärksamhet och att frågan om vidare importrestriktioner hålls öppen för den händelse ytterligare belägg presenteras för påståendet att jaktkvoternas storlek utgör ett hot mot sälarnas fortbestånd. Regeringen bör vidta erforderliga åtgärder för att få till stånd det av oss förordade importförbudet.

Med det importförbud för skinn från sälungar som vi förordar tar vi ett första steg mot det mål som anges i vissa motioner om ett totalförbud mot import av sälskinn. Vi uttalar också vår vilja att vidta ytterligare åtgärder, om vi får underlag för att sälstammarnas överlevnad hotas. Reservationen borde mot denna bakgrund kunna samla alla som önskar förstärka skyddet mot sälstammarna. Ett bifall till reservationen innebär vidare att vi ger ytterligare styrka åt den frivilliga överenskommelse som träffas mellan branschen och Världsnaturfonden när det gäller skyddet för andra djurarter.

*Skydd för sälstamm-
men, m. m.*

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen till jordbruksutskottets betänkande nr 11.

Anf. 95 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vad är civilisation? Det är främst att gentemot omgivningen försöka bete sig på ett sätt som ligger i nivå med den egna förmågan till insikt, kunskande och kännande. När handlandet ligger på en lägre nivå än som motsvarar denna förmåga är det ett brott mot civilisationen.

Den form av jakt på säldjur vi här diskuterar är ett brott mot civilisationen.

Majoriteten i utskottet har kommit i en svår situation. Man kan naturligtvis inte sluta ögonen för sådant som är uppenbart för alla. Man kan inte moraliskt försvara det som är omöjligt att moraliskt försvara.

Man får då välja en annan taktik. Man kan försöka tona ner bilden av grymhet. Man kan välja källor som ger tvivelaktiga eller dubbelbottnade uppgifter. På så sätt får man fram ett underlag som får motivera att man gör ett minimum, men också slipper göra mer än minimum.

Det tråkiga är bara att utskottsmajoritetens taktik är så genomskinlig och så oskicklig.

Man hade inte behövt beskriva klubbandet av sälar på ett sätt som för tanken till de mest idylliska avsnitten i Strindbergs skärgårdsskildringar. Man vet rimligen i utskottet att det förhåller sig på ett annat sätt i fråga om redskap och konkreta tillvägagångssätt.

Man hade inte behövt så energiskt hävda att sälstammarna är livskraftiga och att jakten inte är ett hot. Alla relevanta informationer om det verkliga läget från dem som står närmast fältet visar något annat. Det verkliga antalet dödade eller omkomna djur vid massjakterna är uppenbarligen så avsevärt mycket större än de tillåtna kvoterna att slutsatser på basis av officiella jaktkvoter framstår som fullständigt orealistiska.

Ett något pinsamt inslag är att den borgerliga utskottsmajoriteten så oreserverat stöder sig på de kommersiella intressenas uppgifter om import av sälskinn. Det är dock alltför uppenbart att man där inte har underlag för att uttala sig som man gör.

Till skinnberederiet i Tranås måste helt enkelt komma också skinn av ungar – det visas av de beräkningar som återopas av Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök. Skinnens ringa genomsnittsvikt gör något annat förhållande närmast otroligt. Det är också uppenbart att man inte har något riktigt grepp om vad som sker, eftersom en del av importen sker för beredning och sedan reexporteras i köparens regi.

Utskottsmajoriteten söker med sitt urval av underlagsuppgifter uppenbarligen efter något som kan tjäna som den obotfärdiges förhinder.

Det är, herr talman, mot denna bakgrund bra att socialdemokraterna i utskottet reserverat sig till förmån för krav på förbud mot import av skinn från sälungar.

Likväl hävdar vi att man i reservationen bara går halva vägen. Vill man

effektivt försvåra sälslakten, måste man förbjuda import av alla skinn som jägarna tillskansar sig vid dessa jakter, när de dödar både ungar och vuxna djur. Vi lägger av det skälet fram ett särskilt yrkande för kammaren, så lydande:

att riksdagen med anledning av motionerna 1980/81:470, 1980/81:590, 1980/81:769 och 1980/81:1014 yrkande 1

a) uttalar sig för att ett förbud mot import av sälskinn bör omfatta även skinn från vuxna och halv vuxna sälar samt

b) hos regeringen begär förslag till lag om förbud mot import av alla skinn från grönländssäl och klappmyts.

Med detta yrkande avser vi att i riksdagens handlingar markera vad vi menar vara den riktigaste ståndpunkten och den som för framtiden bör eftersträvas av Sverige och svenska myndigheter.

Låt mig avslutningsvis återknyta till det jag allra först berörde.

Det blir allt uppenbarare att de mänskliga samhällena i världen måste tillskapa långt mer genomtänkta normsystem för sitt förhållande till den biologiska omgivningen i stort. Vetenskapen ger dag för dag nya kunskaper om de missgrepp och felbedömningar som har gjorts när det gäller dessa förhållanden. Man avslöjar också gång på gång hur sådana kunskaper medvetet förbises och skjuts åt sidan av mäktiga kommersiella intressen.

I det större miljöpolitiska sammanhanget tränger sig därför på senare tid även frågan fram om människans förhållningssätt till de högre djurarter bland vilka hon själv har sina utvecklingshistoriska rötter. Intressanta och viktiga resultat pekar numera tydligt på att dessa de högre djuren starkt skiljer sig från oss då det gäller tänkande i teknisk mening, men att de är oss i grundläggande mån jämbördiga då det gäller kännandets kvalitet och intensitet.

Detta, herr talman, bör styra vårt förhållningssätt och vårt normsystem i alla dess aspekter.

Jag yrkar bifall till det särskilda yrkandet. I andra hand stöder vpk:s riksdagsgrupp den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 96 KERSTIN SANDBORG (fp):

Herr talman! Utskottsmajoriteten är överens med minoriteten på ett par punkter. Här har alltså avlämnats motioner, vilkas innehåll går ut på dels att man skall förbjuda slakt av sälungar, dels att man skall följa upp detta med ett importförbud som gäller antingen skinn från sälungar eller all import.

Vi har alltså i första hand varit eniga om att vi, såsom det begärs bl. a. i en motion av Kerstin Anér, skall gå in för att internationellt verka för att den här jakten, eller slakten som man kanske borde kalla det, sker under former som är mer acceptabla och mer överensstämmande med de viltvårdssynpunkter och jaktvårdssynpunkter som vi har i övrigt här i landet.

När det gäller frågan om handelshinder för skinnen har utskottsmajoriteten bestämt sig för att säga nej till detta, bl. a. mot bakgrund av allt vad vi har läst och hört under utskottsbehandlingen.

För det första vill jag säga att det inte är belagt på något sätt att sälstammarna skulle vara utrotningshotade – det går inte att få fram sådana uppgifter. För det andra tycker vi att de opinionsbildande insatser som har gjorts och den överenskommelse som finns med Pälsbranschrådet ändå visar att man har kommit så långt när det gäller importen att det faktiskt inte behövs ett importförbud.

Ibland blir vi riksdagsledamöter – med viss orätt kanske – anklagade för att vi inför nya bestämmelser. Ibland gör vi faktiskt inte det, utan vi bara ändrar i gamla bestämmelser. Men ibland kanske man ändå skall tänka sig för, innan man inför en bestämmelse. I det här fallet tycker vi nog att det har nåtts så pass goda resultat med det opinionsbildande arbetet att det inte finns någon anledning att i nuvarande läge tala för ett importförbud.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Anf. 97 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Utskottets försvarsplädering var verkligen en försvarsplädering i ordets mest defensiva bemärkelse. Den visar på den ofantliga svagheten i den otillräckliga position som ni har intagit.

Jag skulle vilja ställa tre frågor till utskottets talesman, vilka jag gärna vill ha ett ordentligt svar på – något som man inte alltid får när man i sådana situationer ställer frågor.

För det första säger utskottets talesman att det inte är belagt att det föreligger något utrotningshot. Hur kan man påstå det? Är det på samma grund som man en gång påstod att det inte var belagt att de s. k. Sevesogifterna var farliga för människor? Är det detta att man först skall vänta på att situationen blir så orimlig att man inte kan blunda för att hotet finns?

För det andra gäller det grundvalen för detta påstående. I grundvalen för detta påstående måste ju nämligen ingå att man tror på de här siffrorna. 166 000 grönländssälar, varav 91 000 var nyfödda ungar, plus 13 000 exemplar klappmyts. Tror ni själva på dessa uppgifter? Vet ni inte att det också förekommer ett avsevärt spill, att djur omkommer i samband med jakt i en sådan omfattning att den verkliga slaktens storlek inte kan redovisas ordentligt? Om ni vet det, hur kan ni då påstå att de här siffrorna för dödade djur är riktiga?

För det tredje slutligen har vi den grundläggande moraliska frågan, som utskottets talesman över huvud taget inte gick in på – vilket jag synnerligen väl förstår: det skulle jag inte heller göra i hennes kläder – nämligen denna: 166 000 grönländssälar dödas – det är alltså officiella minimiuppgifter, det verkliga antalet torde handla om ca 300 000 –, 91 000 nyfödda ungar – för vilket ändamål? Det handlar ju inte bara om frågan huruvida detta reducerar eller hotar sälstammen. En mass-slakt av dessa dimensioner och på detta slösaktiga och grymma sätt är i sig själv en etisk och moralisk fråga. För vilket ändamål sker då detta? Jo, för att en samling snobbar skall kunna gå omkring i kläder med en speciell typ av skinn detaljer. Det är där jag tycker att den

moraliska grundfrågan ligger. Den förbigår utskottet. Om man gick in på den, skulle man inte kunna försvara sin position.

Nr 37

Torsdagen den
26 november 1981

Anf. 98 KERSTIN SANDBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig ganska kort.

Det går naturligtvis inte att i dag förutse allt vad som kommer att hända i framtiden. Jag tycker dock att det är en viss skillnad på att uppskatta jakt och att ta ställning till gift. Det senare är faktiskt litet svårare.

Var och en av oss måste när vi läser om eller lyssnar på olika uppgifter i varje enskilt fall överväga vad vi skall tro på. Utskottet har tagit ställning och alltså kommit till en annan slutsats än den Jörn Svensson kommit till – det är bara att konstatera detta.

När det gäller den moraliska frågan är det klart, att om man vill gå riktigt långt, kan man ifrågasätta all jakt. Vad är det som säger att vi över huvud taget skall jaga några pälsbärande djur, eller att vi över huvud taget skall äta kött från vilda djur? Det är väl i så fall lika omoraliskt.

Anf. 99 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Utskottets talesman svarar på något helt annat än vad jag frågade om. Jag har inte bett att få redovisad den banalitet som jag själv kan läsa mig till, nämligen att utskottets talesman har en annan åsikt än jag. Det har jag faktiskt fått fullt klart för mig i god tid före den här debatten. Det var inte det jag frågade om och ville ha besked om.

Jag ville veta hur ni i utskottet kan basera era omdömen om hotet mot sälstammarna på de siffror som ni själva redovisar, när ni samtidigt måste veta att det verkliga spillet av liv, den verkliga beskattningen, är avsevärt större. Hur får ni detta att gå ihop? Det skulle jag gärna vilja ha belyst.

Kom inte och förvirra bilden med att säga att man i konsekvensens namn borde förbjuda all jakt! Det handlar inte om det. Vi vet att denna jakt på ett kvalitativt och moraliskt sätt skiljer sig från vad man i alla länder anser vara normala jaktformer.

Sedan skulle jag vilja veta varför man i utskottets skrivning har underlåtit att redovisa eller stödja sig på eller i sina resonemang utgå ifrån exempelvis den kanadensiska regeringens rådgivande kommitté. Är det bara därför att den har en annan uppfattning än utskottet? Annars borde den faktiskt stå fältet så pass nära att den antagligen har bättre på fötterna än vad naturvårdsverket i Sverige har.

Anf. 100 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Bara helt kort en språkfråga. Jag förfäktade i utskottet den åsikten att det vore en förolämpning mot världens alla jägarkårer att kalla klubbningen av sälungar för jakt. Jag försummade emellertid att följa upp den åsikten i utskottets betänkande. Därför vill jag härmed passa på tillfället att till kammarens protokoll få taget att – precis som Kerstin Sandborg f. ö. antydde – det rätta ordet här icke är jakt utan slakt.

---

*Skydd för sälstam-
men, m. m.*

Torsdagen den
26 november 1981

*Skydd för sälstam-
men, m. m.*

Anf. 101 ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Då detta är dagens och veckans sista ärende här i kammaren, och då jag är den siste på talarlistan, skall jag fatta mig kort. Egentligen har jag sagt allt som behöver sägas i den här fragan i ett innehållsrikt anförande redan för ett år sedan. Det var tydligen i anslutning till den av mig och ett antal andra centerpartister väckta sälskyddsmotionen förra året som frågan om skydd för sälarna verkligen uppmärksammades här i kammaren.

I år föreligger således motioner även från socialdemokraterna och från vpk, och det är bra. Jag instämmer i det mesta av vad förespråkarna för dessa motioner har sagt tidigare här i kväll. Men jag skulle kunna lägga till ganska mycket av sifferfakta – jag vågar kalla det för fakta –, inkomstuppgifter och annat, men det skall vi inte ta upp tiden med i kväll, eftersom tiden är knapp.

Olyckligtvis har den socialdemokratiska reservationen inte kommit att entydigt avse alla importerade sälskinn – alltså även från de något tillväxta ungarna samt vuxna sälar, bl. a. produktiva hondjur. Det är att beklaga, därför att opinionen ute i landet vill att även de vuxna djuren skall skyddas.

Det enda vettiga motivet för säljakt i de aktuella havsområdena anser jag vara att slakta ett lämpligt antal vuxna djur för köttleverans till svältande människor t. ex. via grönländska konservfabriker. Grönländarna anser f. ö. klubbjakten på sälungar vara omoralisk bl. a. därför att dessa jägare lämnar de flådda kropparna kvar på isen, varför de inte kommer till någon nytta. Skinnen av sälar av olika storlek vill grönländarna helst bereda själva och få arbete och förtjänst av. Ju förr vårt land upphör att ta emot sälskinn, desto tidigare kan grönländarnas egna industrier komma i gång.

De kanadensare som nu bedriver klubbjakt gör det under en ytterst kort tid av året, och inkomsten av sälklubbningen uppgår endast till ca 1,5 % av deras ordinarie årsinkomst – enligt kanadensiska statens uppgifter. Så här är det inte alls fråga om att ställa vissa utländska medborgare utan inkomst. Däremot kan man förespråka ökat arbete och inkomster för urinvånarna på Grönland.

Den föreliggande reservationen medger emellertid öppningar även för importförbud när det gäller skinn från vuxna sälar. Dels förekommer formuleringen "bör ett sådant förbud i första hand omfatta skinn från nyfödda sälar ---", dels förutsätts "att även jakten på äldre sälar följs med uppmärksamhet och att frågan om ytterligare importrestriktioner hålls öppen t. ex. för den händelse ytterligare belägg presenteras för påståendet att jaktkvoternas storlek utgör ett hot mot de berörda sälarnas fortbestånd".

Herr talman! Det är de här formuleringarna som gör att den socialdemokratiska reservationen bör kunna accepteras även av oss som skulle vilja gå litet längre i restriktionerna och även skydda bl. a. ungdjuren och de producerande hondjuren. Vpk:s under överläggningen framlagda yrkande, som också omfattar de vuxna djuren, är ett väl menat försök att förespråka

främst motioner som gäller vuxna djur. Men då vpk:s yrkande inte har någon praktisk möjlighet att nå fram till huvudvoteringen, ser jag ingen orsak att stödja detta yrkande.

Så som den parlamentariska situationen har kommit att bli i denna fråga, får jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 102 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Bara en mycket kort kommentar.

Vi kommer alla, Anders Gernandt, att i slutvoteringen samlas bakom den socialdemokratiska reservationen. Förhoppningsvis får denna reservation stöd av ytterligare några från den borgerliga majoriteten. Jag tror dock att det hade gagnat en markering av vad som kan vara behövt för framtiden, om vårt särskilda yrkande hade fått så många röster som möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (förbud mot import av sälskinn)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservationen av Maj Britt Theorin m. fl. med 140 röster mot 20 för det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet. 127 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls reservationen av Maj Britt Theorin m. fl. med 166 röster mot 121 för utskottets hemställan. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:133 av *Gunnar Biörck* i Värmdö

med anledning av proposition 1981/82:37 om offentlighetsprincipen och
ADB

1981/82:134 av *Lennart Pettersson m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:61 om kapitelltillskott till Svenska
Petroleum AB

1981/82:135 av *Rolf Dahlberg m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:62 om ändring i lagen (1941:251) om
särskild varuskatt

Torsdagen den
26 november 1981

Meddelades att följande frågor framställts

*Meddelande om
frågor*

den 26 november

1981/82:135 av *Siri Häggmark* (m) till utbildningsministern om vidareutbildningen av vissa sjuksköterskor:

Beslut om ny vårdyrkesutbildning togs av riksdagen hösten 1979. Den nya utbildningen, som träder i kraft den 1 juli 1982, skall ersätta både den nuvarande grundutbildningen för sjuksköterskor och den nuvarande vidareutbildningen för sjuksköterskor inom kirurgisk och medicinsk sjukvård.

UHÅ har i skrivelse hösten 1980 föreslagit att denna vidareutbildning skall vara avvecklad i och med utgången av år 1985.

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga avseende de grundutbildade sjuksköterskor som inte kommer att hinna fullgöra sin vidareutbildning i kirurgi och medicin före utgången av år 1985?

1981/82:136 av *Frida Berglund* (s) till industriministern om verksamheten vid KF:s charkuterifabrik i Luleå:

KF:s charkuterifabrik i Luleå har ansökt om lokaliseringstöd för investeringar i nya lokaler. Den 12 november 1981 beviljade regeringen avskrivningslån på 6 milj. kr. och lokaliseringslån på 14.6 milj. kr. Det ansökta regionalpolitiska stödet var 20.9 milj. kr. i avskrivningslån och 15.1 milj. kr. i lokaliseringslån.

Det beviljade lånet täcker således endast en liten del av hela investeringskostnaden. Beslutet innebär att KF bedömer det som omöjligt för dem att investera i nya lokaler i Luleå.

Kraven på företagsekonomisk effektivitet medför att den hårt konkurrensutsatta charkuteribranschen blir starkt centraliserad och arbetslösheten ökar i en redan hårt drabbad region. KF bedömer att den lämpligaste lokaliseringen ur företagsekonomisk synpunkt av charkuteriverksamheten för hela Norrland är en enhet i mellersta eller södra Norrland.

Beslutet innebär att Norrbotten får en personalminskning på 105 personer, och eftersom lokalerna i Norrbotten är i sådant skick att det inte går att försvara dem ur miljö- och hälsovårdssynpunkt så kommer personalminskningen att ske mycket snabbt.

Med insikt om den situation som Norrbotten befinner sig i, borde regeringen ompröva sitt tidigare beslut för att tillförsäkra arbetstillfällena i Luleå.

Med hänvisning till det anförda ställer jag följande fråga till industriministern:

Ämnar statsrådet ompröva det regionalpolitiska stödet till KF:s charkuterifabrik i Luleå för att förhindra en ytterligare centralisering av charkuteri-

branschen och för att dämpa den snabba ökningen av arbetslösheten och den ökande regionala obalansen?

1981/82:137 av *Erik Egervärn* (c) till jordbruksministern om en vegetationskartering i Jämtlands län:

Enligt vad jag erfarit pågår i Norrbottens län f. n. en vegetationskartering med syfte att bl. a. ge underlag för olika typer av naturresursinventering.

Hur ser statsrådet på värdet av denna verksamhet och på möjligheterna att genomföra en sådan vegetationskartering i Jämtlands län?

1981/82:138 av *John Andersson* (vpk) till utbildningsministern om vidareutbildningen av vissa sjuksköterskor:

Som en konsekvens av nya utbildningsplaner och avveckling av nuvarande studiegångar kommer särskilda behov av kompletterande utbildning att uppstå för grundutbildade sjuksköterskor. Utbildningsbehovet kan preliminärt uppskattas omfatta 4 000–5 000 sjuksköterskor under 1980-talet.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga:

Avser utbildningsministern att vidta åtgärder för att möjliggöra en vidareutbildning för dessa sjuksköterskor?

1981/82:139 av *John Andersson* (vpk) till kommunikationsministern om sysselsättningen inom lastpallsindustrin:

SJ:s upphandling av lastpallar sker dels från inhemsk tillverkning, dels genom import. Av SJ:s totala inköp av lastpallar uppgick den svenska andelen år 1980 till 75,2 % och år 1981 till 57,3 %.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga:

Hur ser kommunikationsministern på att en sådan naturlig svensk produkt som lastpallar importeras, och är kommunikationsministern beredd att vidta åtgärder för att trygga sysselsättningen vid de svenska lastpallsindustrierna?

1981/82:140 av *Gullan Lindblad* (m) till arbetsmarknadsministern om praktikplatser för skolungdom:

Arbetsförmedlingen har tidigare haft det samlade ansvaret för ackquisition av praktikplatser för skolelever i arbetslivet.

I den nyligen framlagda propositionen om studie- och yrkesorientering (1981/82:15) har ingen ändring föreslagits härvidlag.

Länsarbetsnämnderna har emellertid nyligen fått direktiv från AMS att arbetet med anskaffande av praktikplatser i fortsättningen skall delas mellan arbetsförmedlingen och kommunerna. Detta dubbla ansvar kommer utan tvivel att innebära ökat krångel, irritation hos de företag som ställer upp med praktikplatser samt väsentligt ökade personalkostnader för kommunerna. Kommunförbundet har också reagerat genom att hänvisa till den s. k.

begränsningskungörelsen, som säger att en myndighet inte utan vidare kan överföra kostnadskrävande åligganden på annan myndighet.

Vilka åtgärder ämnar arbetsmarknadsministern företa för att

a) underlätta anskaffandet av praktikplatser för skolelever i företagen och

b) undanröja den kostnadsövervältring på kommunerna som blir följden av AMS direktiv?

1981/82:141 av *Hans Alsén* (s) till jordbruksministern om ett regeringsuttalande rörande idrottsungdoms engagemang i viss utrikespolitisk händelse:

Den strandade ryska ubåten föranledde regeringens idrottspolitiske expert att via massmedierna uppmana svenska idrottsungdomar att vid kontakter med kollegor från Sovjetunionen begagna tillfället att framföra kritik mot vad som skett. Riksidrottsstyrelsen har naturligt nog protesterat mot det märkliga uttalandet.

Vi känner givetvis alla avsky inför den ryska kränkningen av svenskt territorium. Detta till trots är det allvarligt om fria och frivilliga folkrörelsers företrädare blir föremål för påtryckningar från regeringens sida.

Är jordbruksministern, som ansvarigt statsråd, beredd att ta avstånd från sin medarbetares uttalande?

1981/82:142 av *Sven Munke* (m) till socialministern om nya kvalitetskrav på dricksvatten:

För nästan exakt ett år sedan behandlade riksdagen socialutskottets betänkande 1980/81:13 Vissa frågor om dricksvatten. Då lämnades uppgiften att dessa frågor behandlades i regeringskansliet. Ännu har inga besked kommit. Fortfarande måste tusentals personer dagligen dricka vatten, som innehåller ämnen som kan vara menliga för deras hälsa - men vattnet bedöms ändå som tjänligt enligt hälsovårdsstadgan.

Flera hälsovårdsnämnder slår nu larm om förhöjda kopparhalter i konsumtionsvattnet. Det innebär bl. a. att barn drabbas av våldsamma diarréer och utslag. Socialstyrelsen kan inte lämna råd och anvisningar om hur hälsovårdsnämnderna skall agera.

Situationen kan vara förödande för hälsan eftersom koppar bedöms vara en av de giftigaste metallerna som kan förekomma i vatten.

När kommer de nya reglerna för bedömning av dricksvatten?

1981/82:143 av *Sina Eliasson* (c) till försvarsministern om skyldigheten för unga jordbrukare att fullgöra värnpliktstjänstgöring:

Det är nödvändigt för folkhushållet att vi även under avspänning och i krig har ett fungerande jordbruk.

Ungdomar som tidigt skaffar sig eget jordbruk gör stora ekonomiska åtaganden. De kan - om ersättare i jordbruket inte kan ordnas av

ekonomiska eller andra skäl -- få stora problem under värnpliktstjänstgöringen.

Med anledning av ovanstående bakgrund önskar jag ställa följande fråga till försvarsministern:

Är det möjligt att unga bönder med eget jordbruk ges generösare möjligheter till anstånd och – efter 28 års ålder – befrielse från värnplikts-tjänstgöringen, eller finns det några andra möjligheter att underlätta unga ensamstående jordbrukares situation?

1981/82:144 av *Margareta Gard* (m) till utbildningsministern om rätten till timstudiestöd vid deltagande i studiecirklar med uttalad partipolitisk inriktning:

På ett flertal arbetsplatser har startats en studiecirkel. *Framtid för Sverige*, i ABF:s regi. Enligt förordet till studiehandledningen är syftet med studierna att sprida kunskap om programmet och göra medlemmarna rustade att delta i valarbetet som måste till för en socialdemokratisk valseger den 19 september 1982. Med anledning av detta vill jag ställa följande fråga till statsrådet:

Är utbildningsministern villig att medverka till att anställda inte skall ha rätt att under arbetstid delta i studiecirklar med uttalad partipolitisk inriktning och därmed uppbära timstudiestöd?

1981/82:145 av *Bertil Zachrisson* (s) till kommunikationsministern om samarbetet mellan SJ och de regionala trafikhuvudmännen:

I samband med 1979 års trafikpolitiska beslut uttalade riksdagen på grundval av en socialdemokratisk motion att regeringen efter överläggningar med berörda parter före 1980 års utgång skulle ge allmänna riktlinjer till SJ om hur ersättningen till SJ skall regleras när kommuner och landsting önskar köpa tjänster av SJ.

Ännu ett år efter den tid riksdagen angav som slutpunkt har regeringen inte utfärdat direktiv som kan bidra till att lösa förhandlingsproblemen för SJ och de kommunala trafikhuvudmännen. Detta är en anmärkningsvärd passivitet.

De regionala trafikhuvudmännen står nu inför risken att tvingas skaffa ersättningstrafik för de avsnitt av trafikarbetet som med fördel borde bedrivas i samarbete med SJ. En sådan utveckling måste förhindras, såväl för trafikanternas skull som för samhällsekonomin.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att förverkliga riksdagens krav på riktlinjer för samarbetet mellan SJ och de regionala trafikhuvudmännen?

20 § Kammaren åtskildes kl. 17.46.

Nr 37

In fide[m]

Torsdagen den
26 november 1981

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert